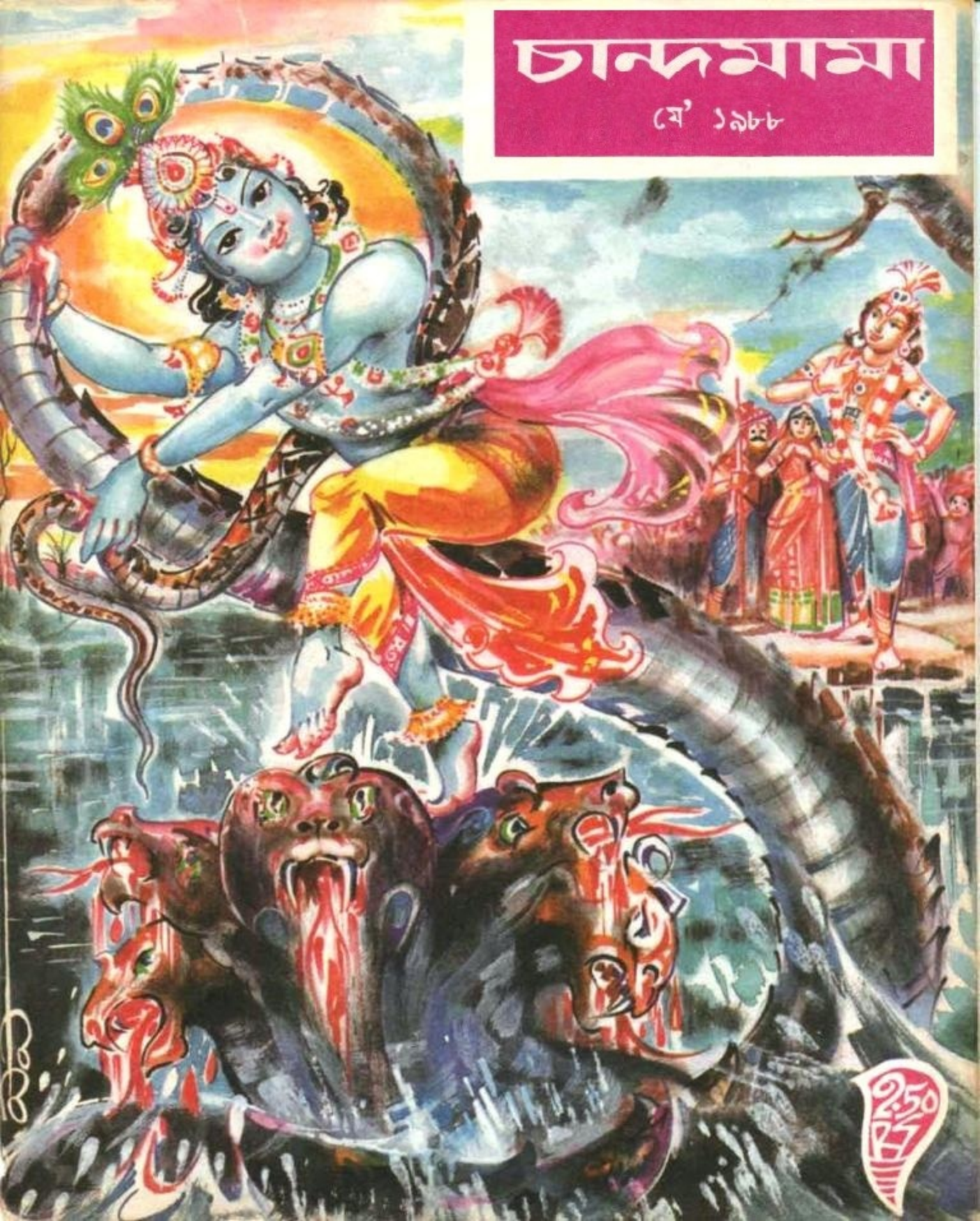

চান্দমামা

মে' ১৯৮৮

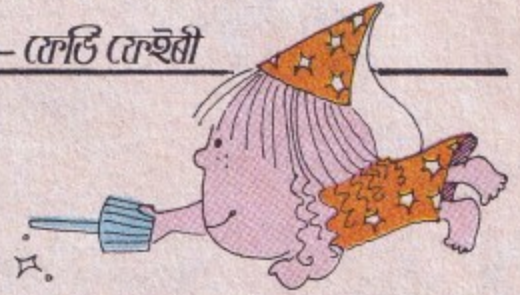
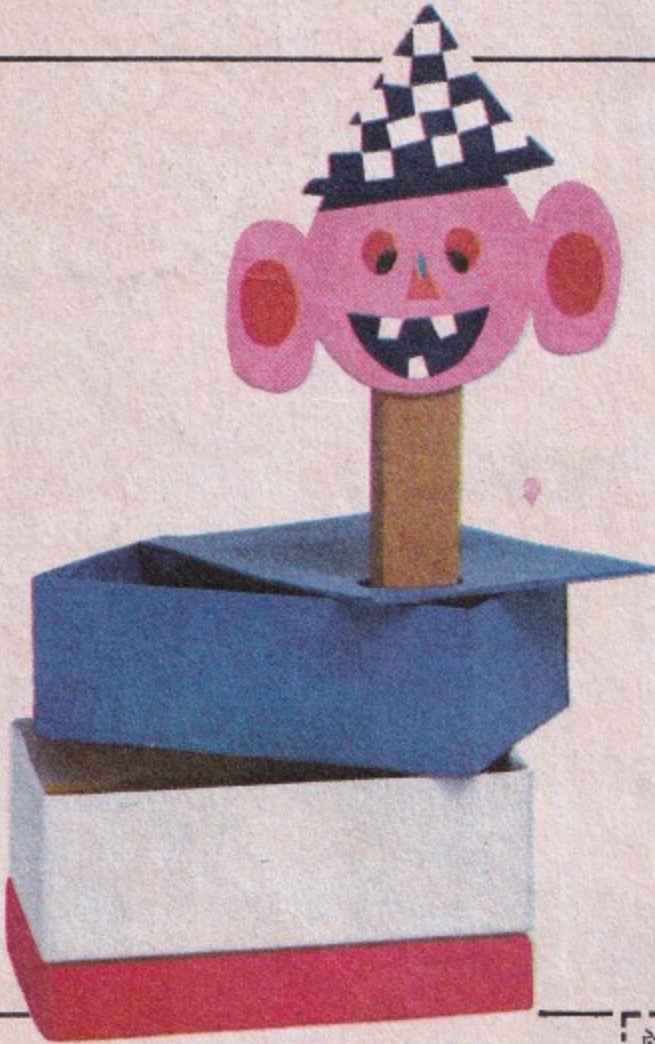

২৫০
২৫

টম্বী-দি, টাকাৰ

“অলপ সময় লৈ ভাৱি-চিন্তি আৰ্জি
আৰে তোমাৰ খেলাঘৰ লোৱা ভাই সাজি!”

— ফেভি ফেইৰী

লৰা-লৰিকৈ কিবা গঢ়িবলৈ
ইটো-সিটোৰে সময় কটাবলৈ
অতিকৈ মজাদাৰ... ফেভিকল এম-আৰ !
আমোদেই মাথো নহয়
হাত বহি গৈ শেষত হবগৈ
এজনা ডাঙৰ যন্ত্ৰাবিদ ।
এয়া মাথো মনোহাৰী খেলনাৰ
বিধে বিধে নমুনা ।
ঘৰ, দুৱাৰ, হাতী, ঘোৰা, বাঘ
আবু কত'যে কি !
ঘৰ, আলমাৰী, চৰ্কী-মেজ য'তেই লগোৱা
জোৰা হয় বজ্জ কঠিন
টিকেও বহু বোছি দিন !
নিখুঁত হৈ ৰব' চিৰকাল
চিৰ সঙ্গী তোমাৰ
ফেভিকল এম-আৰ !

ফেভিকল
চিষ্টেমটিক এধেজিভ

উত্তম বস্তু গঢ়িবলৈ হলে উত্তম বস্তু যেই জোৱা দিয়া লাগে !

© দুয়ো "ফেভিকল" আৰু "ফেভিকল" ব্ৰাণ্ড হ'ল পিডলাইট ইণ্ডাষ্ট্ৰিজ প্রা. লি.,
বোম্বাই ৪০০ ০২১-ৰ ৰেজিষ্টাৰ্ড ট্ৰেডমাৰ্ক ।

টম্বী-দি টাকাৰ ধাপে ধাপে কেনেকৈ সাজিব পাৰি, সেই
বিষয়ে বিনামূলীয়া তথ্যৰ কাৰণে কুপনখন পঠিয়াওক
বা যোগাযোগ কৰক এই ঠিকনাত: “ফেভি ফেইৰী”
পোষ্ট বক্স ১১০৪৪, বোম্বাই ৪০০ ০২০ ।

নাম : _____
বয়স : _____
ঠিকনা : _____
চহৰ : _____
ৰাজ্য : _____ পিন : _____

তোমাৰ মাহেকীয়া জাৰ্নেল ফেভিকলফট পালানে? হয় ☐ নহয় ☐

আগৰচোৱা হৈছে!

নতুন

মেডিকাৰ

ওকতি দূৰ কৰাৰ সৰল, তিৰাপদ আৰু কাৰ্য্যকৰী উপায়

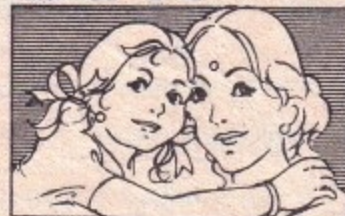
ওকনি দূৰ কৰিবৰ পুৰণা ফলপ্ৰসূ নোহোৱা উপায় সমূহ পাহৰি যাওক! মেডিকাৰ লওক।
ওকনিৰ সমস্যালৈ নিচিন্ত হওক!

সৰল

মেডিকাৰ সৰলভাৱে স্বেম্পুৰ
দৰে ঘঁহিব আৰু ধুব লাগে
প্ৰক্ৰিয়াটো পুনৰাই কৰাটো
প্ৰয়োজনীয়।

তিৰাপদ

মেডিকাৰ গভীৰ চিন্তা ভাবনা
আৰু কঠোৰ পৰীক্ষা-নীৰিক্ষাৰ
ফলত প্ৰস্তুত।

কাৰ্য্যকৰী

মেডিকাৰে মুঠ ৬ মিনিটত
ওকনি নিৰ্মূল কৰে।

মেডিকাৰ

ওকতিৰ পৰা আপোতাৰ বন্ধক
সৰল-তিৰাপদ-কাৰ্য্যকৰী

উৎপাদক: বিচাৰ্ডচন হিন্দুস্তান লি:
ভিক্স আৰু ক্লিয়াবেচিলৰ নিৰ্মাতা

everest/88/RHL/B1 as

চান্দমামা

এই মৌ ১২৮৮
সংখ্যাত আছে

মৌ পৌষ পোহা
২৫/৪/৮৮

সম্বাদ-বি-সম্বাদ	:	৯	কাব্য-কথা	:	৩৫
বহিৰ জানিলে	:	১০	ধন-সোণ-মান-জ্ঞান	:	৩৯
মূৰত থকা পত্নী	:	১১	কৃষ্ণারতাৰ	:	৪৩
কথাই কয় কোন কেনে	:	১৬	মোহৰৰ মোহাৰ	:	৫১
স্বৰ্ণ-উপত্যকা	:	১৯	চিকণ চোৰ	:	৫৭
পতন	:	২৭	ঘোৰা-শিঙৰ কৰিয়া	:	৫৯
ঘোচৰ ঘাই-চুলি	:	৩৪	প্ৰকৃতিৰ বিস্ময়	:	৬৩

চান্দমামা

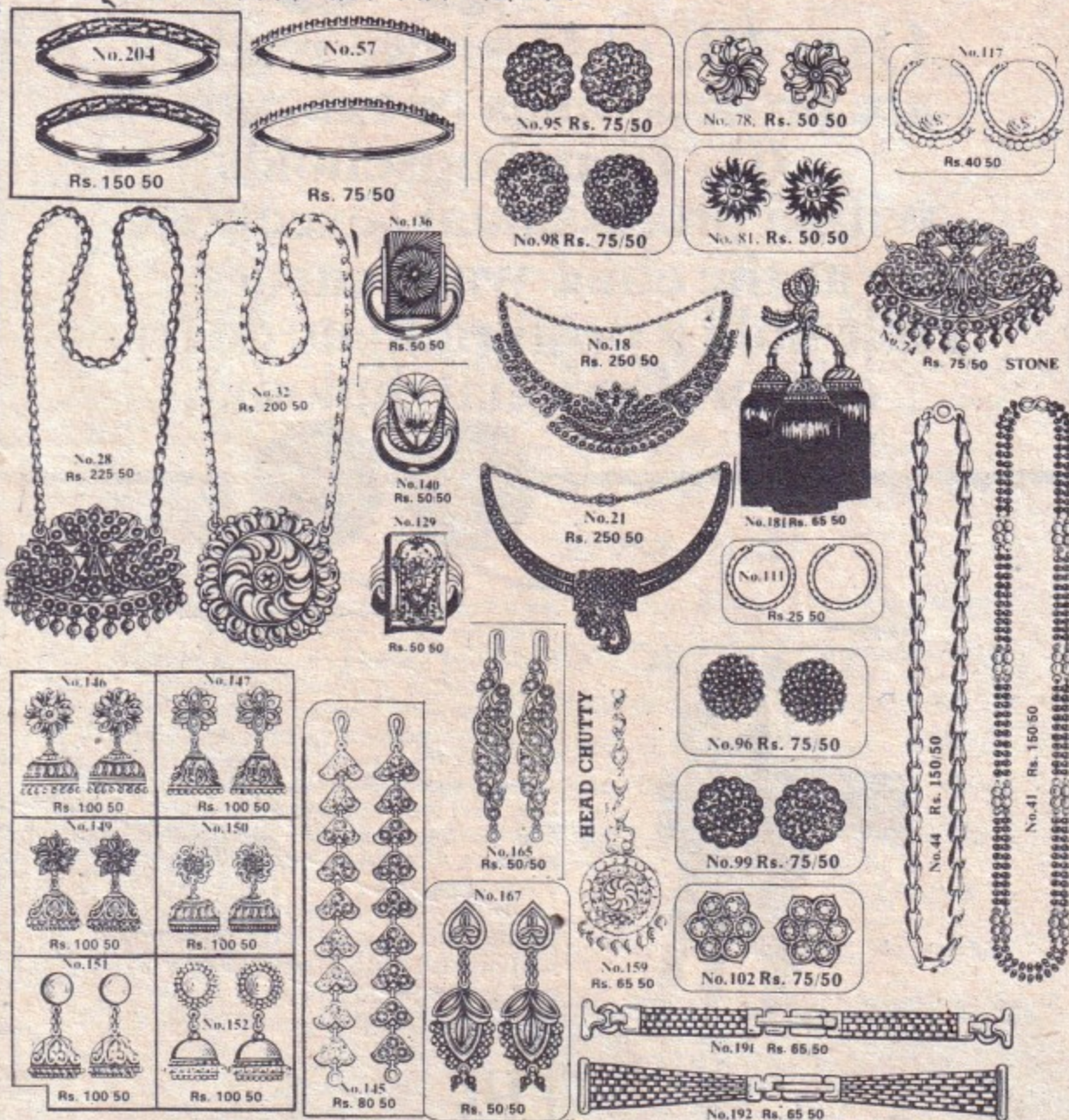
ধনে : ২'৫০ পইচা মাথোন

বছৰেকীয়া বৰঙনি

৩০'০০ টকা মাথোন

‘মেৰি’—২২ কেবাটৰ সোণ-খতোৱা অলংকাৰৰ জগতত এক বিশ্বস্ত
আৰু বিখ্যাত নাম। গুণত অল্পপম! সৌন্দৰ্য্যত অপৰূপ!! গেৰাণ্টিযুক্ত,
প্ৰত্যেকৰ ৰুচিসম্মত অতুলনীয় অলংকাৰ।

অৰ্জাৰ পঠাওঁতে অলংকাৰৰ নম্বৰ উল্লেখ কৰিব। ডাক-মাছুল (ভি. পি.) অতিৰিক্ত।
বিনামূলীয়া কেটালগৰ বাবে লিখি পঠাওক।

MERI GOLD COVERING WORKS

P.O. BOX : 1405, 14, RANGANATHAN STREET,
T. NAGAR, MADRAS-600 017, INDIA.

No share prices,
no political fortunes, yet...

**Over 40% of Heritage readers
are professionals or executives,
61% from households
with a professional / executive
as the chief wage earner.
Half hold a postgraduate degree
or a professional diploma.**

— from an IMRB survey
conducted in Oct. 1986

It's an unusual magazine. It has a vision for today and tomorrow.

It features ancient cities and contemporary fiction, culture and scientific developments, instead of filmstar interviews and political gossip. And it has found a growing readership, an IMRB survey reveals. Professionals, executives and their families are reading The Heritage in depth—40% from cover to cover, 42% more than half the magazine.

More than 80% of The Heritage readers are reading an issue more than once. And over 90% are slowly building their own Heritage collection.

Isn't it time you discovered why?

**THE
HERITAGE**

CMP-2155

So much in store, month after month.

চান্দমামা

সংস্থাপক * * * সঞ্চালক

চ ক্র পা নি * বি নাগিবেডি

আকৌ কওঁ

চান্দমামাৰ ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতালৈ যোগদান কৰিবলৈ হ'লে নিম্নলিখিত নিয়মসমূহ পালন কৰিব লাগিব :
(১) কেৱল প'ষ্টকাৰ্ডত লিখিব লাগিব ; (২) প্ৰতিযোগীয়ে নিজৰ হস্তাক্ষৰে লিখিব লাগিব ; (৩) প্ৰতিযোগীৰ বয়সৰ উল্লেখ থাকিব লাগিব ; (৪) কোন সংখ্যাৰ বাবে প্ৰতিযোগিতা তাৰ উল্লেখ থাকিব লাগিব ; (৫) সম্পূৰ্ণ ঠিকনা অসমীয়াত বা ইংৰাজীত লিখিব লাগিব। এই প্ৰতিযোগিতাৰ বিষয়ে ব্যক্তিগত যোগাযোগ কৰা নহয়।

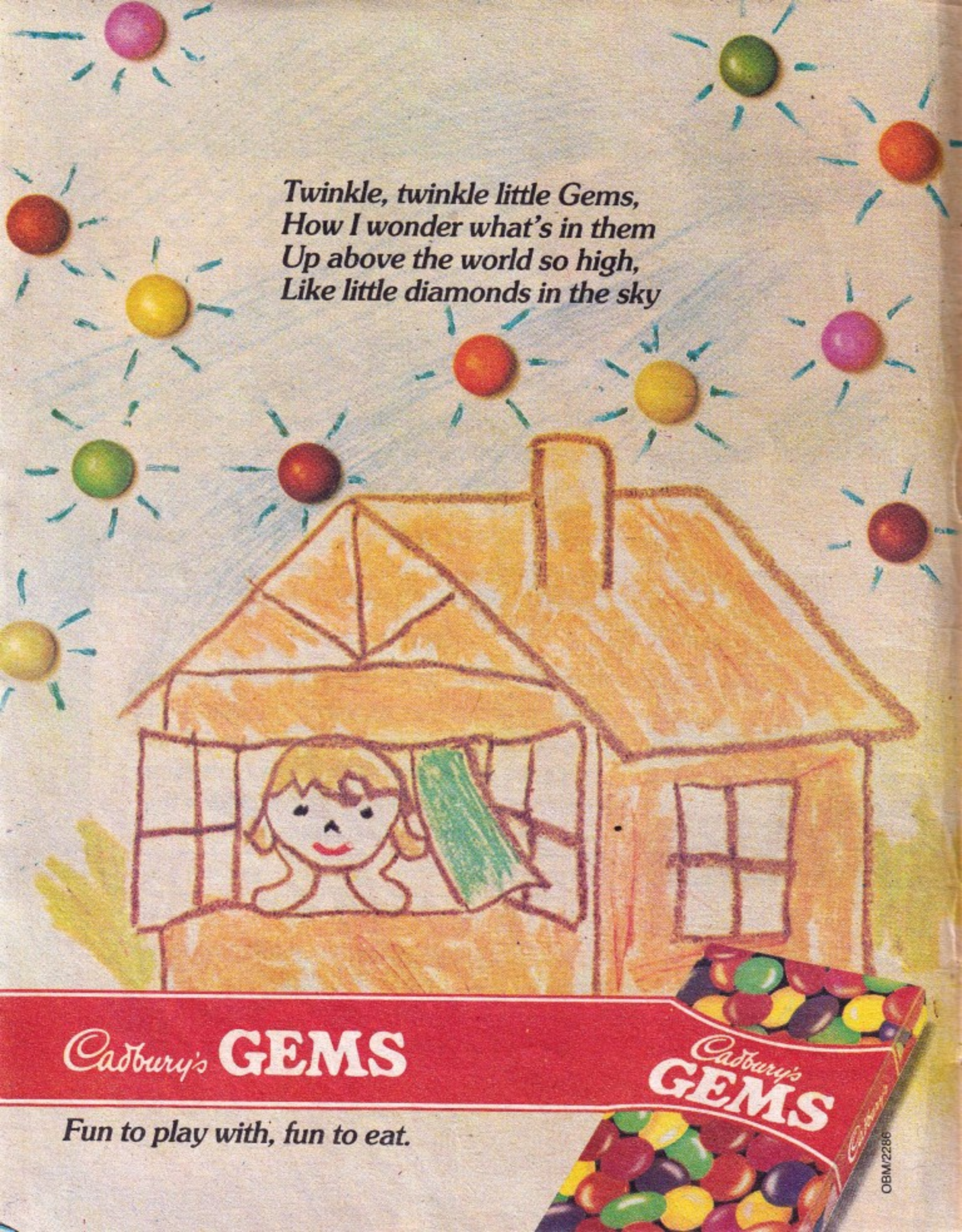
অমৰ-বাণী

আবশ্যপূৰ্ণী ক্ষয়িনী ক্ৰমেণ লক্ষীপুৰা বুদ্ধিমৰ্তি চপচাৎ।
দিনাত্ত পূৰ্বাৰ্ধপৰাৰ্ধভিন্না ছায়েবমৈত্ৰী খলসজ্জানানাম্ ॥

[পুৱাৰ ছাঁৰ দৰে দুৰ্জনহঁতৰ মাজত মৰম-চেনেহ প্ৰথমৰ ফালে বৃদ্ধি হ'লেও সেই সম্পৰ্ক ক্ৰমে ক্ৰমে ক্ষীণ হয়। আনহাতে সজ্জনদলৰ মৰম-চেনেহ দিনৰ পোহৰৰ দৰে আবস্ত হ'লেও ক্ৰমে ক্ৰমে সেই পোহৰ গোখলিৰ পোহৰদৰে সমৃদ্ধল হৈ উঠে।]

বছৰ : ১৩ মে' ১৯৮৮ সংখ্যা : ২

খনে : ২'৫০ টকা : : বছৰেকীয়া বৰঙনি : ৩০'০০ টকা

*Twinkle, twinkle little Gems,
How I wonder what's in them
Up above the world so high,
Like little diamonds in the sky*

Cadbury's **GEMS**

Fun to play with, fun to eat.

Cadbury's
GEMS

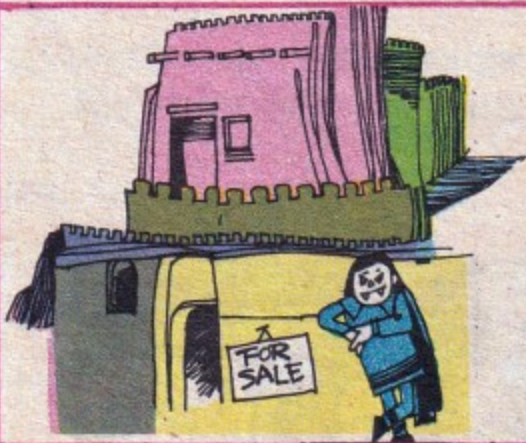
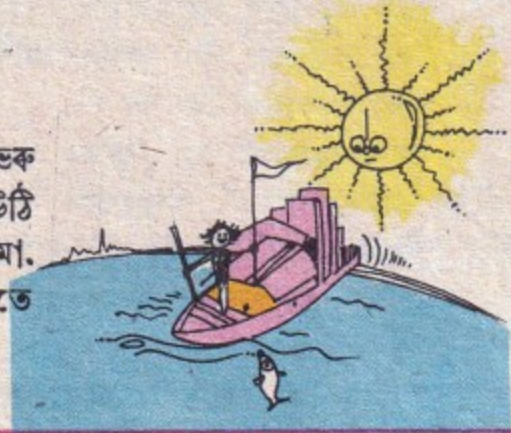

বৰফৰ বাৰ-ছিটা...

বহলে ৪০ কিল'মিটাৰ আৰু উচ্চতাত ১৫৮ কিল'মিটাৰ বিৰাট আকাৰৰ এই বৰফৰ দ'মটো আৰ্টাৰ্টিকৰ বৰফৰ পৰ্বতৰপৰা বিচ্ছিন্ন হৈ সমুদ্ৰত উঠি ফুৰিছে। এই বৰফৰ দ'মটোত যিমান পানী আছে, সেই পানীৰে আমেৰিকাৰ লজ এঞ্জেলছৰ ৬৭৫ বছৰৰ পানীৰ প্ৰয়োজন পৰিপূৰণ হ'ব বুলি হিচাপ কৰি উলিউৱা হৈছে।

‘সাগৰ দেখিছা’...?

নিউজিয়াৰ্ছৰ তানিয়া একি নামৰ একেছ বছৰীয়া গাভৰু এগৰাকীয়ে তাইৰ দেউতাকে দিয়া ডিঙৰা এখনত উঠি হুবহুৰ আগতে সাগৰলৈ ওলাইছিল। বাৰমুড়া, পানামা, অষ্ট্ৰেলিয়া, শ্ৰীলংকা আদি ঠাইলৈ যোৱাৰ অন্তত সন্মুখতে তানিয়াই তিনি টিলিকি মাৰি ঘৰলৈ ঘূৰিল।

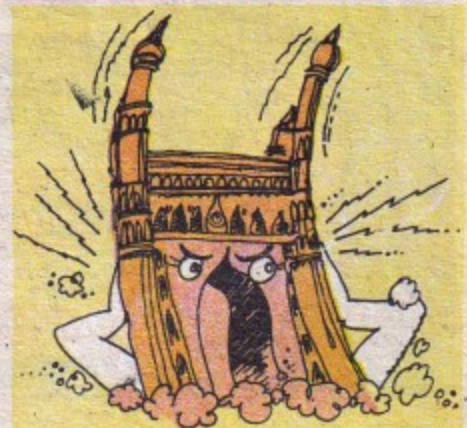

কিনিবানে কোনোবাই... ?

ব্ৰামস্টোকাৰ-ৰচিত বিখ্যাত উপন্যাসখন হ'ল 'ড্ৰাকুলা'। কমানিয়াৰ 'ব্লাড' নামৰ সামন্ততান্ত্ৰিক মাছুহ এজনৰ চৰিত্ৰ এই উপন্যাসত চিত্ৰিত। এই মাছুহজনৰ ঘৰটো, অৰ্থাৎ 'ড্ৰাকুলাৰ ঘৰ'টো, বিক্ৰি কৰা হ'ব বুলি জনা গৈছে।

ক্ৰমে ক্ৰমে কমে কমে...

ক্ৰমাত জনসংখ্যা বৃদ্ধি, ক্ৰমবৰ্ধমান বিষাক্ত বায়ু আৰু ক্ৰমাগত বাঢ়ি যোৱা শব্দৰ ফলত ৪০০ বছৰীয়া মনোৰম চাৰমিনাৰৰ শোভা ক্ৰমে ক্ৰমে কমি আহিছে।

বহিৰ জ্ঞানিলে

এগৰাকী বিশিষ্ট ভদ্ৰলোকে গছৰ তলত বহি থকা মানুহ এজনক ক'লেগৈ, “তুমি ডেকা মানুহ। এলেহুৱাৰ দৰে বহি আছাহি কিয় ইয়াত? তোমাৰ বয়সৰ ডেকাইতে বহি নাথাকে, কাম কৰে।”

“কাম কৰি কি হয়?” ডেকা মানুহজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“কাম কৰিলে ধন আৰ্জিব পাৰি।”

“ধন আৰ্জিলে কি হয়?”

“ধন আৰ্জিলে বিয়া কৰাব পাৰি। ধন থাকিলে তাক ছোৱালী দিয়ে।”

“বিয়াৰ পাছত কি হয়?”

“ল'ৰা-ছোৱালী হয়, সিহঁতৰ লগত ধেমালি-ধুমুলা কৰি, সিহঁতৰ আলপৈচান ধৰি জীৱন কটাব পাৰি।” মানুহজনে ক'লে।

“তাৰ পাছত কি হয়?” এলেহুৱা ডেকাই স্তম্ভিলে।

“ল'ৰা-ছোৱালীহঁতক লিখা-পঢ়া শিকাব লাগে, মানুহ কৰি তুলিব লাগে।”

“তা'পাছত?”

“ভাঙৰ হৈ সিহঁতে ৰোজকাৰ-পাতি কৰে, আৰু তেতিয়া বহি খোৱা ফুকনটো হৈ কাল কটাব পৰা যায়।” ভদ্ৰলোকে ক'লে।

“এতিয়াও তো মই তাকেই কৰি আছোঁ। আপোনাৰ নিশ্চয় আৰু ক'বলগা একো নাই? এতিয়া আপুনি ঘৰমুৱা হওক আৰু ঘোৱাৰ আগতে এই কথাখাৰ জ্ঞানি যাওক যে বহিৰ জ্ঞানিলে মাটিয়েই পীৰা।”

মুৰত থকা পত্নী

দেশৰ নাম গৌৰীগিৰি, বজাৰ নাম গৌৰনাথ। গৌৰনাথ আছিল গোনা-মতা বিধৰ এক অতি নিষ্ঠুৰ আৰু নিমৰমিয়াল বজা। বজা গৌৰনাথৰ একমাত্র সম্ভাৱন লাৱণ্যময়ী। ৰাজকুঁৱৰী লাৱণ্যময়ীৰ বিয়াৰ বয়স হ'ল, কিন্তু অত্যাধিক এই ৰাজকুঁৱৰীৰ বাবে কোনো ক'তো সুপাত্ৰৰ সন্ধান পোৱা নগ'ল।

লাৱণ্য নামতো, দেখাতো। কিন্তু তথাপি, বজা গৌৰনাথৰ কাঠ-কঠিন স্বভাৱৰ কাৰণে ক'ববাৰ কোনো এজনেও এনে অপকপ ৰূপৱতী ৰাজকুঁৱৰী লাৱণ্যক বিবাহ কৰোৱাৰ প্ৰস্তাৱ কদাপি বজাৰ ওচৰত দাঙি ধৰা নাছিল।

গৌৰীগিৰিৰ উত্তৰৰ ফালে এডবাৰ বিৰাট অৰণ্য আছিল। তাত আছিল

এক জাহুকৰী বুঢ়ী। এই বুঢ়ীৰ আছিল এটা খামখেয়ালী আৰু ধোদৰো ধোদ ল'ৰা। নাম তাৰ টে'টা। টে'টাই সদায় বেয়া কামবোৰ কৰি ফুৰে। এদিন সি তাৰ মাকৰ জাহু-দাপোণত বজা গৌৰনাথৰ জীয়েকৰ অৰ্থাৎ ৰাজকুঁৱৰী লাৱণ্যৰ ৰূপ-লাৱণ্য দেখা পাই লাৱণ্যক তাৰ মনেপতা ঘৈণীয়েক হিচাপে লোৱাৰ ইচ্ছা জাগিল, আৰু ইচ্ছা হোৱামাত্ৰেই পোনে পোনেই বজাৰ কাষ চাপি লাৱণ্যময়ীক বিয়া কৰোৱাৰ প্ৰস্তাৱ দিলে।

বজা গৌৰনাথে জংগলৰ জাহুকৰী বুঢ়ী আৰু তাইৰ এই ধোদৰ পচলা ল'ৰাটোৰ কথা আগতে শুনিছিল। তাৰ প্ৰস্তাৱ শুনা মাত্ৰেই ফ্ৰুক বজাই! পাছদিনা ৰাতিপুৱাতে তাক ফাঁচীৰ আদেশ দিলে।

ইপিনে জাহ্নকৰী বুঢ়ী পুতেক উভতি অহালৈ বাট চাই বহি আছে। পুতেক উভতি নহাত বুঢ়ীয়ে তাইৰ জাহ্ন-দাপোণত সকলো ঘটনা দেখা পালে। বজাৰ আদেশ শুনি বুঢ়ীৰো উঠিল উগ্র খং। বুঢ়ী তৎক্ষণাৎ জাহ্নৰ বলতে ৰাজকুঁৱৰীৰ কক্ষলৈ গ'ল আৰু ৰাজকুঁৱৰীক ধৰি আনি জংগলৰ এঠাইত জাহ্ন-গণ্ডি আঁকি অৰ্থাৎ জাহ্ন-সীমাৰ ভিতৰত আটক কৰি থৈ দিলে। তাৰ পাছত বুঢ়ী গ'লগৈ এই বিশাল আৰু অটব্য অৰণ্যৰ সিমূৰত থকা তাইৰ ভনীয়েকৰ ওচৰলৈ।

ৰাজপ্ৰাসাদত হাহাকাৰ উঠিল। ৰজা

গৌৰনাথে ৰাজকুঁৱৰীক বিচাৰি উলিয়াবলৈ চাৰিওফালে মানুহ পঠালে। কোনোবা গ'ল গাড়ীত উঠি, কোনোবা গ'ল ঘোঁৰাত, কোনোবা গ'ল দক্ষিণদিশলৈ, কোনোবা উত্তৰ; কোনোবা পূবে, আৰু কোনোবা গ'ল পশ্চিমলৈ।

উত্তৰৰ ফালে যোৱাহঁত আহত অৱস্থাত উভতি আহিল। সিহঁতে ৰজাক ক'লেহি, “মহাৰাজ! ৰাজকুঁৱৰী অৰণ্যত আছে। কিন্তু তেওঁ আমাক দেখা পোৱা মাত্ৰেই ভয়ানক ৰূপ ধাৰণ কৰি আমাৰ আক্ৰমণ কৰি এইদৰে ক্ষত-বিক্ষত কৰিলে!”

এনে অৰাক কথা শুনি নিৰ্বাক ৰজা তেতিয়া নিজেই নিজেই অৰণ্যলৈ গ'ল। কিন্তু ৰাজকুঁৱীয়ে দেউতাকক দেখা মাত্ৰেই মুখ ঘূৰাই ল'লে আৰু কেইমুহূৰ্তমানৰ পাছত ৰাজকুঁৱৰীয়ে এক অবিশ্বাস্ত ভয়ংকৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে। এই কাণ্ড দেখি বিস্মিত-বিভ্ৰান্ত ৰজা একেবাৰে বোবাহেন হৈ ৰাজধানীলৈ উভতি গ'ল।

নিজৰ একমাত্ৰ ছোৱালীজনীৰ এনে অভাৱিত অৱস্থা দেখি বিস্মিত-বিভ্ৰান্ত ৰজাই মন্ত্ৰীবৰ্গৰ সৈতে আলোচনাৰ অন্তত ঘোষণা কৰিলে: “যিজনে এই অসুস্থ ৰাজকুঁৱৰীক সুস্থ কৰি তুলিব, সেইজনৰ সৈতে ৰাজকুঁৱৰীৰ বিয়া পতা হ'ব।

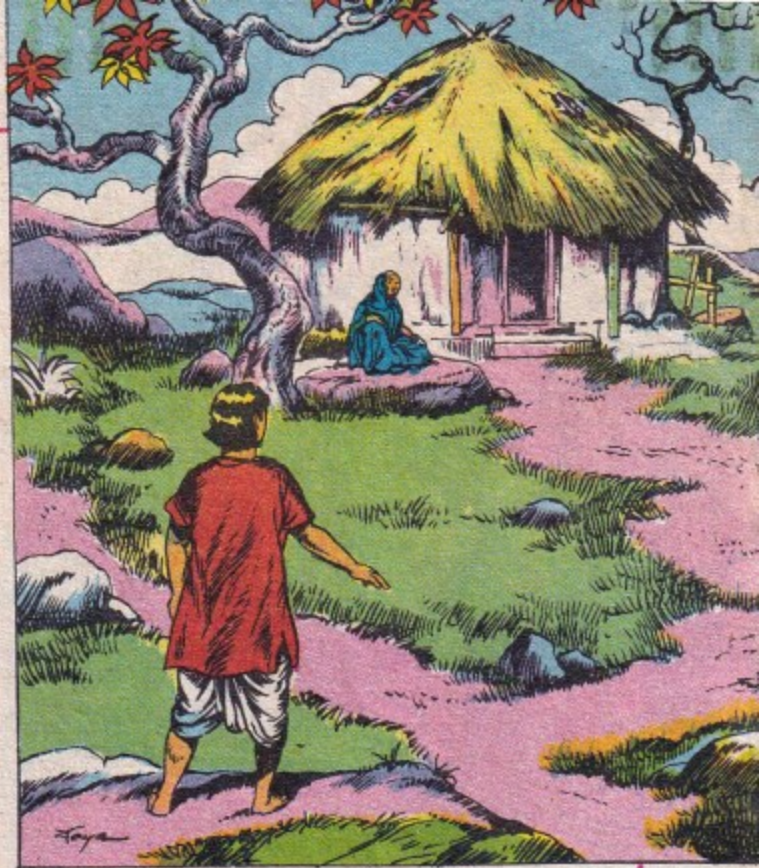
বজাৰ ঘোষণা শুনি নানান দেশৰ
ৰাজকোঁৱৰ সেই অৰণ্যলৈ গ'ল, ৰাজ-
কুঁৱৰীৰ কাষ চাপিল. আৰু ৰাজকুঁৱৰীকপী
ৰাঙ্কসীৰ মাধমাৰ খাই খাই হিয়াৰপৰা
বিয়াৰ কথা মটি পেলাই থৰ-কাছুটি
হেৰুৱাই নিজ নিজ ঘৰলৈ চোঁচা ল'লে।

ৰাজধানীৰ এচুকতে 'জয়' নামৰ এজন
যুৱক আছিল। নাম তাৰ জয়, কিন্তু
আ-অৱস্থা জয় জয় ময় ময় নহয়। তাৰ
মাকে ঢুকুৱাৰ পাছত তাৰ দেউতাকে
পুনৰ এজনীক বিয়া কৰালে, কেইবছৰমানৰ
পাছত জয়ৰ মাহী-আয়েকো পুত্ৰৱতী
হ'ল, সেই পুত্ৰ ডাঙৰ হ'ল দীঘল হ'ল
আৰু ডাঙৰ-দীঘল হোৱাৰ পাছত তাৰ
বিয়া পতাৰ যো-জা চলি থাকিল।

চুবুৰীয়াই জয়ৰ দেউতাকৰ এই কথাত
ভাল নাপালে। কিন্তু জয়ৰ মাহী-আয়েকে
চুবুৰীয়াৰ কথাৰ উত্তৰত ক'লে, "জয় হ'ল
অতি যুদ্ধিমন্ত আৰু সাহসী। সি—মন
কৰিলে ৰাজকন্যাকো বিয়া কৰাব পাৰিব।"

মাহী আয়েকৰ কথা শুনি জয়ে ঢৌতে
খৰ মাৰিব বুলি ভাবিলে। ভাবিলে :
ৰাজকন্যাও তো কন্যাহে, আনে পাৰিলে
মই কেলেইনো নোৱাৰিম?

আৰু—ভবা মতে কাম, জয় তাৰেই
নাম। জয় গ'ল অৰণ্যলৈ। আৰু

ৰাজকুঁৱৰীয়েও বিকট ৰূপ ধাৰণ কৰি জয়ক
আক্ৰমণ কৰিবলৈ আগুৱাই গ'ল।

ৰাঙ্কসীকপী ৰাজকুঁৱৰীক আক্ৰমণাত্মক
ভাৱে আগুৱাই অহা দেখি জয় সাৱধান
হ'ল। সি ৰাজকুঁৱৰীক গণ্ডিৱদ্ধ অৱস্থাত
দেখা পাই ভাবিলে : এই গণ্ডি পাৰ
নহ'লে তাই নিশ্চয় মোক আক্ৰমণ নকৰে।
তাই গণ্ডি পাৰ হৈ নাহিব, ময়ো গণ্ডি
ডেই নাযাওঁ। কিন্তু ৰাজকন্যাক গণ্ডি-
দ্ধ কৰিলে কোনে? আৰু কিয়?

এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰি সি চাৰিও-
ফালে চালে আৰু বহু দূৰত এটা জুপুৰি
দেখা পাই সেইপোনে আগবাঢ়িলে।

সেই জুপুৰি ঘৰটোৰ ছৱাৰমুখত এচটা শিলৰ ওপৰত এজনী বুঢ়ী বহি আছিল। সেই বুঢ়ীজনীয়ে জয়ক সুধিলে, “হেৰা বোপাটি, তুমিনো কোন?”

জয়ে কোমল মাতেৰে ক’লে, “আইতা, মই কোনো ডাঙৰ মানুহ নহওঁ, অতি সাধাৰণ মানুহ এজন। আইতা, তোমাৰ ওচৰত মোৰ প্ৰাৰ্থনা, ৰাজকুঁৱৰীৰ গণ্ডি উঠাই লোৱা, এই গণ্ডি মচি দিয়া। ৰাজকুঁৱৰীৰ পিতাক আমাৰ দেশৰ বা তোমাৰো দেশৰ ৰজা। তেওঁ প্ৰায় বলিয়া হৈ গ’ল জীয়েকৰ শোকত।”

“হয়নে?” বুঢ়ীয়ে ক’লে, “শুনা, কওঁ

তোমাক। মোৰ বাইদেউ আছিল জাহুকৰী। তাইৰ একমাত্ৰ ল’ৰাটোক দেশৰ ৰজাই বিনা বিচাৰতে ফাঁচীৰ জৰীত ওলোমাই দিলে। তাৰ ফলত মোৰ বাইদেউ বলিয়া হৈ গ’ল। শোকে-হুখে বাইদেৱে খোৱা-বোৱাও বন্ধ কৰি দিলে। তাই আক বেছিদিন জীয়াই থাকিব নোৱাৰিলে। এতিয়া ভাবা— ৰজাই যদি অবিচাৰ কৰে, বাইদেৱেওনো ৰজাক শুদাই এৰি দিবনে?”

“অ!” বিস্মিত জয়ে কলে, “মই ভাবিছিলোঁ—তুমিহে ৰাজকন্যাক গণ্ডিৰে বন্দী কৰি থৈছা।”

“নহয়, বোপা, তোমাৰ ধাৰণা ভুল।” বুঢ়ীয়ে ক’লে।

“কিন্তু—আইতা, তোমাৰ বাইদেউৰাই ৰাজকন্যাৰ মুক্তিৰ কোনো উপায় তোমাক কৈ যোৱা নাছিলনে?” জয়ে সুধিলে।

“কৈছিল। কিন্তু তাই মৰণৰ সময়ত কি যে ঠিক কৈছিল-নকৈছিল তাৰ মাথা-মুণ্ড একো বুজা নাছিলোঁ। —ময়ে বাইদেউক কৈছিলোঁ যে—ল’ৰাটোক ফাঁচীৰ ছকুম দি দোষ কৰিলে ৰজাই, ৰাজকুঁৱৰীয়েনো ৰজাৰ দোষত আজীৱন-কাল পঁচি মৰিব লাগে কিয়?”

“তোঁতয়া বাইদেৱে কৈছিল—‘হুগৰাকী

পত্নীৰ মাজত যিগৰাকী মূৰত থাকে, সেইগৰাকীৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰিলেহে গণ্ডি নোহোৱা হ'ব, ৰাজকুঁৱৰী মুক্তি পাব। —বহু দিন ধৰি ভাবি ভাবিও মই বাইদেউৰ এই কথাৰ মাথা-মুণ্ড একো বুজি পোৱা নাই।”

কিছু সময় ধৰি গভীৰভাৱে চিন্তা কৰাৰ অন্তত জয়ে কৈ উঠিল, “আইতা, মই এই কথাৰ অৰ্থ বুজি পাইছোঁ। আমাৰ পৱিত্ৰ নৈ গংগাৰ স্থান দেৱাদি-দেৱ শিৱৰ মন্ত্ৰকত। গংগাৰ পৱিত্ৰ পানী ছটিয়ালেই গণ্ডি নোহোৱা হ'ব আৰু ৰাজকুঁৱৰী মুক্তি পাব বুলি মোৰ ধাৰণা হৈছে। —মোক লোটা এটা দিয়াচোন আইতা, মই গংগা-পানী আনিবলৈ যাওঁ।”

গংগাৰ পৱিত্ৰ পানী লৈ অহাৰ পাছত জয় পুনৰ ৰাজকুঁৱৰীৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু জয়ক দেখা মাত্ৰেই ৰাজকুঁৱৰী জয়ৰ পিনে আক্ৰমণাত্মক ভংগীৰে ভয়ংকৰ ৰূপ ধৰি

তাক গিলি খাবলৈ আগুৱাই আহিল।

তেতিয়া জয়ে গণ্ডিৰ ওপৰত গংগাৰ পৱিত্ৰ পানী ছটিয়াই দিলে আৰু লগে লগে ৰাজকুঁৱৰীৰ সেই ভয়ংকৰ ৰাক্ষসী ৰূপ গুচি স্বাভাৱিক লাৱণ্যময় অৱস্থা ঘূৰি আহিল। ভয়ংকৰী ৰাজকুঁৱৰী পুনৰ অপূৰ্ব ৰূপৱতী হৈ পৰিল।

জয়ে ৰাজকুঁৱৰীক সকলো ঘটনাৰ কথা ভাঙি-পাতি ক'লে। জয়ৰ কথা শুনি ৰাজকুঁৱৰীৰ সপোন সপোন যেন লাগিল। ৰাজকুঁৱৰীয়ে মুগ্ধ-কৃতজ্ঞ দৃষ্টিৰে জয়ৰ পিনে চাই ব'ল।

তাৰ পাছত জয়ে ৰাজকুঁৱৰীক শোক-গ্ৰস্ত ৰজাৰ ওচৰলৈ লৈ গ'ল। জয়ৰপৰা সকলো কথা শুনি ৰজা গোবিনাথৰ সৰ্বশৰীৰ কঁপি উঠিল। তেওঁ জয়ক বুকুত সাৱটি ল'লে আৰু নিজৰ জীয়েককো বুকুত আঁকোৱালি লৈ জয়ৰ হাতত লাৱণ্যৰ হাত মিলাই দিলে।

কথাই ক'ব কোন কেনে

ধরলগিৰি দেশৰ বজা আছিল নাগদত্ত।
নাগদত্ত আছিল এগৰাকী ধৰ্মভীক
আৰু সুশাসক বজা। এদিন হঠাৎ নাগ-
দত্তৰ মনত এটা প্ৰশ্নই মূৰ দাঙি উঠিল :
'ভাল' মানুহক কেনেকৈ চিনিব পাৰি ?

পাছদিনা বজা নাগদত্তই তেওঁৰ মন্ত্ৰী-
বৰ্গক আৰু অন্যান্য বিশ্বস্ত অনুচৰসকলকো
কথাটো সুধিলে। কিন্তু তেওঁলোকৰ
উত্তৰ বজাৰ মনঃপূত নহ'ল।

কিছুদিনৰ অন্তত বজা নাগদত্ত তেওঁৰ
মহামন্ত্ৰীক আৰু কেইজনমান প্ৰহৰীক
লগত লৈ চিকাৰলৈ ওলাল। কিন্তু
বিভিন্ন জন্তু-জানোৱাৰৰ পিছ খেদি গৈ
গৈ তেওঁলোক এৰাএৰি হৈ পৰিল।

আগতে হোৱা কথা অনুযায়ী এজোপা
নিৰ্দিষ্ট বৰগছৰ তলত পুনৰ লগ লাগি

উভতি যোৱাৰ কথা আছিল। এজন
তালৈ গৈ সেই বৰগছজোপাৰ তলত
সাধু এগৰাকীয়ে চকু মুদি ধ্যান কৰা
দেখা পালে। ঘোঁৰাৰ খুৰাৰ শব্দত
ধ্যানমগ্ন সাধুৱে ক'লে, "কোন ?"

সাধু যে অন্ধ, সেই কথালৈ মন
কৰি প্ৰহৰীয়ে সাধুক ক'লে, "হেৰা কণা
সাধু, এই পিনে ঘোঁৰাত উঠ কোনোবা
আহিছিলনে ? শব্দ-টক শুনিছিলানে ?"

সাধুৱে ক'লে, "এই পিনে কোনো
অহা নাই, শব্দ-টকও শুনা নাই।"

সাধুৰ কথা শুনি প্ৰহৰী গ'লগৈ।

অলপ পাছত মহামন্ত্ৰী তাত আহিল।
তেৱেঁ বুজি পালে যে এই সাধু অন্ধ।
মহামন্ত্ৰীয়ে সৰিনয়ে সাধুক ক'লে, "সাধু
মহাৰাজ ! আপুনি দৃষ্টিহীন যেন পাইছোঁ।

সেয়ে, ইয়াত কাৰোবাক দেখা পাইছিলনে
কি আপোনাক নোসোধেঁ।। কিন্তু—
আপোনাৰ বিশেষ ক্ষমতাৰে তথা অন্ত-
দৃষ্টিৰে নিশ্চয় জন্তু-জানোৱাৰ বা মানুহৰ
গমনাগমনৰ পাৰ্থক্য আপুনি বুজি পায়।”

“হে মন্ত্ৰীবৰ! অলপ সময়ৰ আগতে
ইয়ালৈ প্ৰহৰী এজন আহিছিল; কিন্তু
তৎক্ষণাৎ গুচি গ’ল।” সাধুৱে ক’লে।
শুনি মহামন্ত্ৰীও তাৰপৰা গুচি গ’ল।

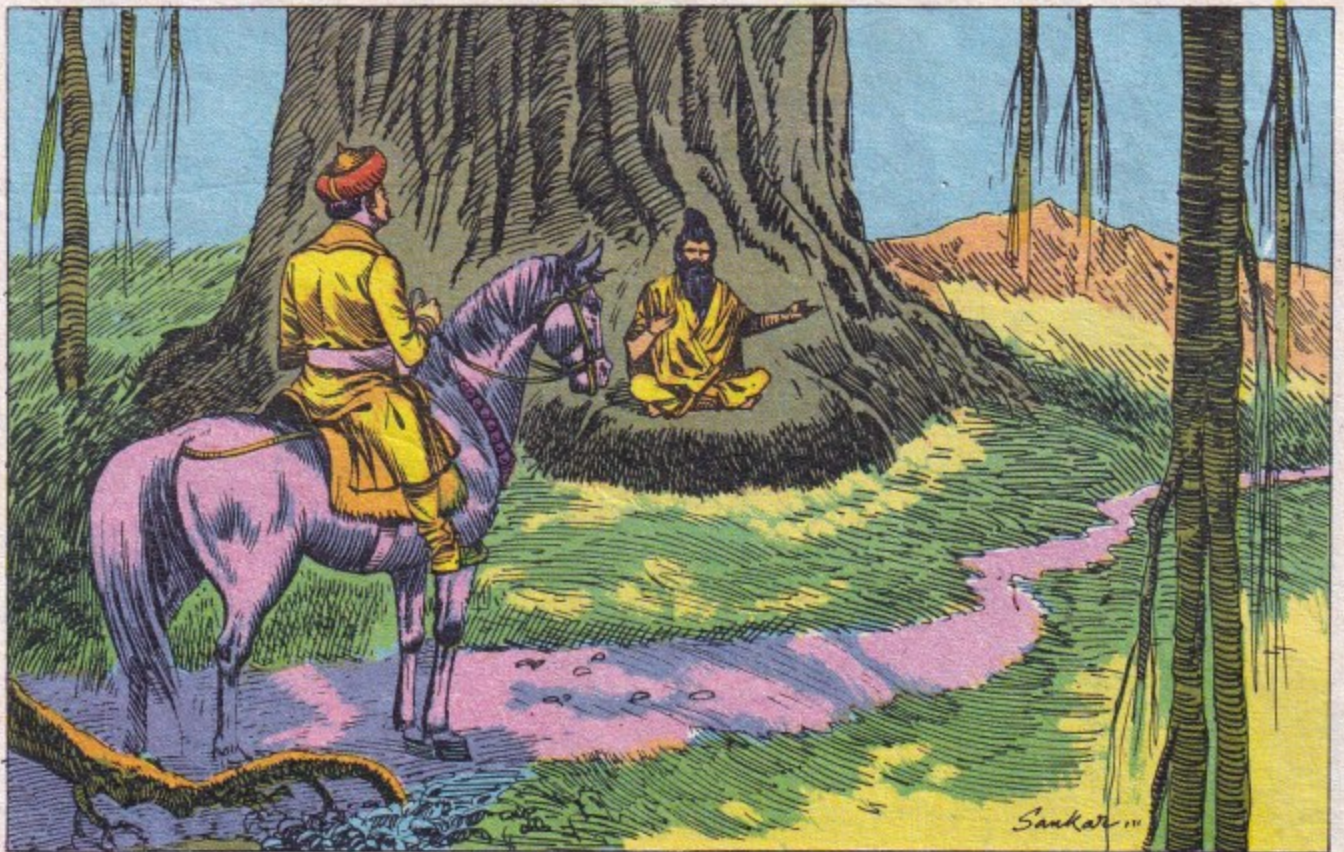
মহামন্ত্ৰী গুচি যোৱাৰ অলপ পাছত
তাত ওলালহি স্বয়ং বজা নাগদন্ত। বজা
নাগদন্তয়ো বুজি পালে যে এইগৰাকী
সাধু অন্ধ। তেওঁ অশ্বৰপৰা নামি আহি
সাধুক সাষ্টাংগে প্ৰণাম কৰি সৰিনয়ে

ব’লে, “হে মুনিশ্বৰ, মই কেইজনমানক
লগত লৈ চিকাৰলৈ ওলাইছিলোঁ। কিন্তু
আমি পথভ্ৰষ্ট হ’লোঁ। আমাৰ মাজত
কোনোবা আপোনাৰ ওচৰলৈ আহি-
ছিলনে? আপুনি ঘোঁৰাত উঠি অহা
কাৰোবাৰ শব্দ শুনিছিলনে?”

বজাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত সাধুৱে ক’লে,
“হে বজা! ভালেমান সময়ৰ আগতে
আপোনাৰ প্ৰহৰী আৰু অলপ সময়ৰ
আগতে আপোনাৰ মহামন্ত্ৰী ইয়ালৈ
আহিছিল। কিন্তু কোনো ইয়াত নব’ল।”

“তেওঁলোক ক’লৈ-কোনপিনে গ’ল
আপুনি ক’ব পাৰিবনে?”

বজাৰ এইয়াৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত সাধুৱে

যিফাললৈ আঙুলিয়ালে, সেইফালে গৈ
গৈ বজাই মহামন্ত্ৰী আৰু প্ৰহৰীকো
লগ পালে। সাধু অন্ধ; তথাপি যে
কেনেকৈ সাধুৱে প্ৰহৰীক, মহামন্ত্ৰীক আৰু
তেওঁকো বজা বুলি চিনি পাইছিল,
সেই কথা ভাবি ভাবিও ঠাৱৰ কৰিব
নোৱাৰি বজাই অৱাক মানিলে।

বিস্মিত বজা নাগদন্তই সাধুক সুধিলেগৈ,
“হে মুনিশ্বৰ! আপুনি দৃষ্টিহীন হৈয়ো
কেনেকৈনো প্ৰহৰী, মন্ত্ৰী আৰু মোক
চিনি পাই সঠিকভাৱে সম্বোধন কৰিছিল?
এই অদ্ভুত ঘটনাৰ বহুশৰ গুৰিকথা কি
—ভাঙি-পাতি ক’বনে, প্ৰভু?”

বজাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত সাধুৱে মিঠা
মাত্ৰেৰে ক’লে, “হে বজা! প্ৰহৰীয়ে
মোক ‘কণা সাধু, বুলি সম্বোধন কৰাত
মই অনায়াসে বুজি পাইছিলোঁ। যে সি
নিম্নখাপৰ মানুহ। কিন্তু ঘোৰাত উঠি
অহাত এই কথাটোও বুজি পাইছিলোঁ।

যে সি বজাৰ প্ৰহৰীও হ’ব পাৰে। তাৰ
পাছত আন এজন মানুহে মোক যেনে-
ধৰণে প্ৰশ্ন কৰিছিল, সেই প্ৰশ্নৰ মাজত
ভদ্ৰতা আছিল। যদিও ভদ্ৰতাৰ লগতে
আছিল অহংকাৰ আৰু আদেশৰ প্ৰচ্ছন্ন
সুৰ। এতেকে—তেওঁক এগৰাকী উচ্চ-
পদস্থ তথা মন্ত্ৰীস্থানীয় বুলি ভবাত মই
অলপো টান পোৱা নাছিলোঁ। তাৰ পাছত
আছিল আপুনি। আপুনি ঘোৰাবপৰা
নামি, মোক প্ৰণাম কৰি, যেনেকৈ
বিনম্ৰতাৰে প্ৰশ্ন কৰিছিল—সেয়া আছিল
প্ৰকৃততেই ৰাজকীয় ভাৱ-ভংগী। মানুহৰ
আচৰণেই মানুহৰ চিনাকি দিয়ে—বহুশৰ
গুৰিকথা ইমানেই।”

সাধুৰ কথা শুনাৰ লগে লগেই বজাই
তেওঁৰ বহু দিনীয়া প্ৰশ্নৰ উত্তৰ অৰ্থাৎ
‘ভাল মানুহ চিনি পোৱাৰ লা-লক্ষণ’ৰ
সহুস্তৰ পাই গ’ল। বজাই পুনৰ সাধুক
প্ৰণাম কৰি ৰাজধানীমুৱা হ’ল।

স্বৰ্ণ-উপত্যকা

৫

ৰাজকোঁৱৰবৰক

গিলি খাবলৈ ধৰা

মহামুগক হত্যা কৰাত বিনন্দক

ৰজাই 'কাৰাগাৰত বন্দী কৰি থোৱাৰ

আদেশ দিছিল। কিন্তু তথাপি ৰজাই মাজনিশা

কাৰাগাৰলৈ গৈ বিনন্দক সৈতে বিভিন্ন কথা পাতিলে।

ৰজাই বিনন্দক জ্ঞানভূমিৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰিলে। ৰজাই

এগৰাকী পুৰোহিতলৈ আঙুলিয়াই বিনন্দক পুৰোহিতৰ বক্তব্য শুনিবলৈ

ক'লে। পুৰোহিতৰ কথা শুনি বিনন্দই ক্ৰুদ্ধ কণ্ঠেৰে ৰজাক সুধিলে যে তেওঁ

সেই পুৰোহিতৰ কথাত বিশ্বাস কৰিছেনে কি। ৰজাই বিনন্দক এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ

নিদিয়াকৈ তাৰ প্ৰতি এক চোঁচ আৰু স্থিৰ দৃষ্টিৰে চাই ব'ল। আৰু তাৰ পাছত.....

পুৰোহিতে পুনৰ কৈ থাকিল, “আমি
অনতিপলমেই নিশ্চয় আন এটি মুগ
বা তেনেহেন প্ৰাণীৰ সন্ধান পাম। এগৰাকী
মহামুগৰ মৃত্যু হ'ল বুলিয়েই যে আমি
শুকবিহীন হৈ থাকিম তাৰ অৰ্থ নাই।”

শ্ৰোতাসকলৰ মাজৰপৰা এজনে কৈ
উঠিল, “কিন্তু এটা ভয়ংকৰ জন্তুৰ গৰাহৰ-
পৰা বন্ধা পৰাৰ পাছত তাৰ ঠাইত আন
এটা ভয়ংকৰ জন্তু আনিবই লাগিবনে?”
“সেই কথা তুমি নাজানিলেও হ'ব।”

মনোজ দাস

এই বুলি কৈ, পুৰোহিতে মাত্ৰ ছবাৰ হাত-চাপৰি বজায়ে। আৰু দুজন প্ৰহৰীয়ে প্ৰশ্নকাৰী সেই মানুহজনক তাৰপৰা চকুৰ পচাৰতে টানি নিলে। আৰু পুৰোহিতে পুনৰ কৈ থাকিল, “হে আমাৰ দেশবাসী! এটা বিশেষ শুভ সন্বাদ আপোনালোকলৈ মই কঢ়িয়াই আনিছোঁ। আমাৰ পৰম পূজ্য মহামুগৰ মৃত্যু হ’ল; কিন্তু সেই অসং নবাধমকে। আমি বন্দী কৰিলোঁ। ”

পুৰোহিতৰ পোটক তোলা কথা শুনি বিনন্দই বজাৰ চকুৰে চকুৰে চালে। কিন্তু বজাই অসহায় ভংগীৰে বিনন্দক ক’লে, “মই একো কৰিব নোৱাৰোঁ। পুৰোহিতক

মই অনুমতি দিবলৈ বাধ্য হৈছোঁ। ”

“মহাৰাজ! মই আপোনাৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ। তথাপি কওঁ, আপোনাৰ অনুমতি বিনেই পুৰোহিতে মোক মাৰি পেলোৱাৰ কথা ইংগিতেৰে প্ৰায় ঘোষণা কৰিলেই। আপোনাৰ অধিকাৰত মাত মতাৰ দাঁত এওঁৰ হ’ল কেনেকৈ?” এই বুলি কৈ, বিনন্দই পোন দৃষ্টিৰে পুৰোহিতলৈ চালে আৰু পুনৰ বজাক ক’লে, “মহাৰাজ! আপুনি এই পুৰোহিতৰ ভেশধাৰী ৰাক্ষসটোক মাৰি পেলোৱা নাই কিয়?”

“এইবাৰ!” পুৰোহিতে কৈ উঠিল, “এইবাৰ আমি আমাৰ কাম আৰম্ভ কৰোঁ তেন্তে। ” এই বুলি কৈ, কেই মুহূৰ্তমান নিমাতো থকাৰ অন্তত পুৰোহিত হঠাৎ ছবাওবাৰে কান্দি উঠিল।

আৰু পুৰোহিতৰ লগে লগে তাত উপস্থিত থকা কেইবাশও মানুহে উচুপিবলৈ ধৰিলে। ক্ৰমে উচুপনিৰ বেগ বাঢ়িল আৰু সিহঁতে কান্দি কান্দি নিজৰ চোলা-কাপোৰ ফালিবলৈ ধৰিলে, কোনোবাই নিজৰ মূৰৰ চুলি ছিঙিবলৈ ধৰিলে, কোনোবা কান্দি কান্দি অচেতন হৈ বাগৰি পৰিল, আৰু শ শ মানুহৰ কান্দোনাৰ ধ্বনি সকলোতে ধ্বনিত-প্ৰতিধ্বনিত হৈ এক নাৰকীয় অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰিলে।

বিনন্দই এই কাণ্ড দেখি প্রচণ্ড বিবক্ত হৈ বজাক ক'লে, “মহাবাজ, প্রজাবৰ্গই কান্দিলে যে কি কল পাব—সেই কথা আপোনালোকেহে ক'ব পাৰিব। কিন্তু কন্দাতকৈ হঁহাহে ভাল।”

“হঁহা মানে—?” বজাই সুধিলে।

“হঁহা হ'ল—হাঁহি—হাঁহন।”

“তাকে তো সুধিছোঁ।” বজাই ক'লে, “হঁহা বা হাঁহি বা হাঁহন — আচলতে কি, বা কোন?”

বজাৰ প্ৰশ্ন শুনি বিনন্দৰো কান্দি দিবৰহে মন গ'ল। সি ক'লে, “হাঁহি হ'ল হাঁহি। হাঁহি কাক কয়—তাকো নাজানেনে, মহাবাজ?” বিনন্দই মহা বিবক্তিতে অঁকৰা বজাক সুধিলে।

“তাকে তো ময়ো সুধিছোঁ।” বজাই গম্ভীৰভাৱে ক'লে, “হাঁহি, বা হাঁহন, বা হঁহা বস্তুটো যে কি—মোক ফটফটীয়াকৈ বুজাই কোৱা।”

“হে ঈশ্বৰ! হাঁহি যে কি তাকে। আপোনাক বুজাই ক'ব লাগিব!” বিনন্দই অৰাক মানি অঁকৰা বজাক প্ৰশ্ন কৰিলে।

বজাই বিনন্দৰ কথাত অলপো লাজ নাপাই ক'লে, “আমাৰ জ্ঞানভূমিৰ প্ৰজাই বা বজায়ো হাঁহি হাঁহন বা হঁহা কাক কয় তাক নাজানে।”

বিনন্দই বিভিন্নভাৱে বজাক হঁহৰাবলৈ চেষ্টা কৰি চালে। কিন্তু শিলে হাঁহিলেও যে এই বজাই নহাঁহে—সেই কথাটো অলপ পলমকৈ হ'লেও নিৰ্ভুলভাৱে উপলব্ধি কৰিলে। বজাক হঁহৰাবলৈ সি সমূলি ব্যৰ্থ হ'ল।

“মহাবাজ!” বিনন্দই বিবক্তিতে ক'লে, “আপোনালোকৰ এই জ্ঞানভূমিৰ প্ৰজাই যিমানৈ নাকান্দক, তাৰে কেৱল দুৰ্ভাগ্য দুৰ্দ্ধপালৰ কথা প্ৰকাশ পাব। এনেহেন কান্দুৰা দেশ এখন অভিশপ্ত দেশ। মই এই দেশৰ বজা হোৱাহেঁতেন প্ৰজাবৰ্গই হাঁহিমুখে সুখে-সন্তোষে জীৱন যাপন

কবিৰ পৰা বন্দৱস্তহে কৰিলোহেঁতেন।”

মুহূৰ্তমান বৈ বিনন্দই আকৌ কৈ উঠিল, “অৱশ্যে—ময়ো অলৌকিক শক্তি আৰু বিভিন্ন গ্ৰহ-নক্ষত্ৰৰ বিস্ময়কৰ বা-বাতৰি সংগ্ৰহ কৰি তাক প্ৰজাবৰ্গৰ মংগলদায়ক কামত লগলোহেঁতেন।”

বিনন্দৰ কথাৰ উত্তৰত একো নকৈ বজাই গভীৰভাৱে চিন্তা কৰি থাকিল।

হঠাৎ এখন ছুৱাৰৰ ওপৰত হালধীয়া বঙৰ চাকি জ্বলি উঠাৰ লগে লগে শ্ৰুতি-মধুৰ টিলিঙাৰ টিলিঙনি শুনা গ’ল।

বজাই বিনন্দক ক’লে, “এই চাকি জ্বলি উঠা আৰু ঘণ্টা-ধ্বনিৰ মাজত এটা

যোগসূত্ৰ আছে।” এই বুলি কৈয়েই বজা আৰু বিনন্দ এঠাইলৈ বাওণা হ’ল। তেনেতে বহু দূৰপৰা কোনোবা আহি থকাৰ শব্দ শুনা গ’ল।

কেইমুহূৰ্তমানৰ পাছত বজাই হাত দাঙি বৈ দিয়াৰ ইংগিত দিলে।

কেইগৰাকীমান পণ্ডিত আহি আছিল, বজাক দেখা পাই তেওঁলোকে বৈ দিলে আৰু ক’লে, “মহাৰাজ! মনোদৰ্পণৰ কাম আৰম্ভ কৰা হ’ব।” এই বুলি কোৱাৰ অন্তত তেওঁলোকে বজাৰ হাতত দৰ্পণ এখন দিলে আৰু পুনৰ ক’লে, “এই দৰ্পণত যিকোনো ব্যক্তিৰ নাম স্মৰণিলে তেওঁৰ প্ৰকৃত অন্তৰ্নিহিত ৰূপ দৰ্পণত প্ৰতিফলিত হ’ব। কোনে আপোনাৰ সম্পৰ্কে কি ভাবিছে, বা কি যড়যন্ত্ৰ কৰিছে তাকো দৰ্পণত দহদহীয়াকৈ দেখা পাব।”

“বহুকাল ধৰি পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা কৰি আপোনালোকে এনে বিস্ময়কৰ দৰ্পণ উলিউৱাত মই ভাল পাইছোঁ। ঠিক আছে, মই তেন্তে প্ৰথমেই মোৰ পৰম শুভাকাংক্ষী পুৰোহিতক দৰ্পণত দেখোঁ। বাকী।” এই বুলি কৈ, সেই দাপোণখন ভালকৈ মচি বজাই পুৰোহিতৰ নামটো সোঁৱৰাৰ লগে লগেই পুৰোহিতে চিৎকাৰ কৰি বজাক ক’লে, “ব’ব! যিকোনো

Faye

নতুন বস্ত্ৰ-সামগ্ৰীৰ উদ্বোধন মইহে কৰিম।”
এই বুলি কৈয়েই পুৰোহিতে বজাৰ হাতৰ-
পৰা সেই জাদু-দৰ্পণ কাঢ়ি ল’বলৈ
ধৰোঁতেই বজা কেইখোজমান পিছুৱাই
গ’ল আৰু পুৰোহিতে তেওঁক মাৰি
পেলাবলৈ খেদি অহা দৃশ্য এই দাপোণৰ
মাজত পৰিষ্কাৰ দেখা পালে। এই
দাপোণত পুৰোহিতৰ বিকট ৰাক্ষসৰূপ
দেখি বজা কঁপি উঠিল।

আৰু দৰ্পণত সেই দৃশ্য দহদহীয়াকৈ
দেখা পাইয়েই বজাই পুৰোহিতক এই
তৰোৱালেৰে ঘচকৈ মুণ্ড উৰাই দিলে!

“এয়ানো কি কৰিলে, মহাৰাজ!”

বিনন্দই বিস্মিত হোৱাৰ ভাও জুৰি ক’লে।

“কি যে কৰিলো—মই নিজেও বুজি
নোপোৱা হৈছোঁ। পুৰোহিতে মোক
মাৰি পেলাবলৈ তৰোৱাল হাতত লৈ
খেদি অহা দৰ্পণত দেখা পাইয়েই তাৰ
মুণ্ড মই উৰাই দিলোঁ!” এই বুলি কৈ,
বজাই বক্তাক্ত মৃত পুৰোহিতলৈ চালে।

“তাৰ মানে — আচলতে এইজন
পুৰোহিত আছিল আপোনাৰ মৃত্যুকামী।”
দৰ্পণৰ আৱিষ্কাৰক সেই ছগৰাকী
পণ্ডিতে কৈ উঠিল।

এই কথা শুনাৰ লগে লগে বজাৰ
হাতৰপৰা তৰোৱালখন শুলকি পৰিল।

“বজা এগৰাকীৰ তৰোৱাল শুলকি
পৰিব নালাগে, মহাৰাজ!” এই বুলি
কৈ, বিনন্দই বজাৰ তৰোৱালখন বুটলি
তেওঁৰ খাপত ভৰাই দিলে।

“দৰ্পণত দেখা মতে—পুৰোহিত আছিল
মোৰ মৃত্যুকামী শত্ৰু। মই বাক ঠিককৈ
দেখিছিলোনে? মোৰ সেই দেখন সঁচা
আছিলনে?” বজাই গবেষক পণ্ডিত-
সকলক সুধিলে।

“মহাৰাজ, এই কথাত সন্দেহ নকৰিব।
এয়া মনোদৰ্পণ। ইচ্ছা হ’লে—আপুনি
পুনৰ এবাৰ ঘটনাটো প্ৰত্যক্ষ কৰিব
পাৰে।” পণ্ডিতসকলে বজাক ক’লে।

ৰজাই বিনন্দক ক'লে, “তুমি হেনো মোৰ অপকাৰ কৰিবলৈ ইয়ালৈ আহিছা। পুৰোহিতে তো এই কথাৰে কৈছিল মোক। দৰ্পণত তেন্তে—তোমাক এইবাৰ দেখা যাওক।” ৰজাই ক'লে।

ৰজাই বিনন্দৰ নাম শুনুৱাই দৰ্পণলৈ বিন্মিত দৃষ্টিৰে চাই থকাৰ পাছত সানন্দে বিনন্দক ক'লে, “এক বিৰাট কৰ্তব্য সধাৰ বাবে তুমি জ্ঞানভূমিলৈ আহিছা। তাৰ বাবে আমাৰপৰা তুমি সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰিছা। এই কামৰ সফলতাৰ বাবে তুমি আমাৰ আশ্ৰয়ো প্ৰাৰ্থনা কৰিছা।”

ৰজাৰ কথা শুনি বিনন্দৰ ছচকুৰপৰা আনন্দৰ চকুলো বৈ পৰিল। বিনন্দই সংযত হৈ ক'লে, “মই যিবোৰ কথা ক'ব খুজিছিলোঁ, আপুনিয়োই কৈ দিলে। এটা বিশেষ বৰ সফল হয়নে নহয় পৰীক্ষাৰ বাবে সাতদিনৰ ভিতৰত জ্ঞানভূমিৰ সিপাৰলৈ যাব লাগিব। মই তাত থকাৰ বাবে নাযাওঁ, সেই ঠাই পাৰ হৈ আন ক'ৰবালৈ যাম। তাৰ বাবে সহায় কৰক।”

ৰজাই পণ্ডিত গৱেষকসকলক বিদায় দিয়াৰ পাছত বিনন্দক ক'লে, “আমি কোনো-কাহানিও জ্ঞানভূমিৰ সিপাৰলৈ যোৱা নাই। পিছে—সেই অঞ্চলৰ সম্পৰ্কে কেতিয়াবা কিবাকিবি শুনিছোঁ। সেই

অঞ্চল ওখ ওখ পৰ্বতেৰে আগুৱা, তাৰ বায়ু বিষাক্ত, আৰু এই বিষাক্ত বায়ুৰ পৰিমাণলৈ পাৰ হৈ যোৱাটো কোনো প্ৰাণীৰ পক্ষে সম্ভৱ নহয়। কিন্তু সেইবুলি এইবোৰ কথা আমাৰ ‘জনা’ কথা নহয়, ‘শুনা’ কথাহে মাথোন।”

“মোক তালৈ যাবলৈ আপুনি সহায় কৰক, মহাৰাজ।” বিনন্দই ক'লে।

“তোমাক যে কেনেকৈ সহায় কৰিম—তাকো মই নাজানো।” ৰজাই ক'লে।

“এঠাইৰ ধ্বনি-তৰংগ পৰিৱৰ্তিত হৈ, লুপ্ত হৈ, আন ঠাইত সেই ধ্বনি-তৰংগ শুনা যাব। সেই পৰিৱৰ্তিত ধ্বনি-তৰংগ

যিঠাইত শুনা যাব, সেই ঠাইৰ সন্ধান
দিলেই হৈ যাব, মহাৰাজ।” বিনন্দই
বজাক ক’লে।

বজা গভীৰভাৱে চিন্তামগ্ন হ’ল।

বিনন্দই বজাক ক’লে, “মহাৰাজ !
মোৰ যাত্ৰা সফল হয় যদি, আনকি
আপোনালোকে তাৰদ্বাৰা উপকৃত হ’ব।”

বজাই বিনন্দলৈ প্ৰশ্নবোধক দৃষ্টিৰে
ঘূৰি চালে।

বিনন্দই ক’লে, “আপোনালোকেও
হাঁহিব পাৰিব। হাঁহি-মাতি জীৱনযাপন
কৰিব পাৰিব।”

“সেয়ানো কেনেকুৱা জীৱন ?” বজাই
তেওঁৰ অজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰিলে।

“এই কথা—হাঁহিব কথা আপোনা-
লোকৰ পণ্ডিত গৱেষকসকলেও নজনা
নহয় ; কিন্তু পুৰোহিতৰ ভয়তে প্ৰকাশ
কৰিব পৰা নাছিল।” বিনন্দই ক’লে।

“হয়নে—?” বজাই সুধিলে।

“ঠিক আছে, সাতদিনৰ পাছত তোমাক
মই সকলো কথা ভাবি-গুণি ক’ম। তুমি
থাকা এইকেইদিন ইয়াত।”

এইবোৰ ঘটনাৰ ফলত বিনন্দৰ প্ৰতি
বজাৰ বিশ্বাস তথা মৰম-চেনেহ বহু
পৰিমাণে বাঢ়ি গ’ল।

তাৰ পাছত এদিন বজাই বিনন্দক
জ্ঞানভূমিৰ সীমান্তলৈ লৈ গ’ল, আৰু
জাহ্নব বহুশিকাই দিয়াৰ অন্তত ক’লে,
“শুনা, মনপুতি শুনা, জাহ্নবশক্তিৰে দেহৰ
ৰূপান্তৰ আনকি নিজক অদৃশ্যও কৰিব
পাৰিব। কিন্তু সেই ৰূপান্তৰিত অৱস্থাত
অধিক সময়লৈ থকা নিৰাপদ নহয়।
মোৰ এই কথা আখৰে আখৰে মনত
ৰাখিবা, আৰু পালন কৰিবা।”

আৰু তাৰ পাছত বজাই শিকাই দিয়া-
মতে নিজক জাহ্নবশক্তিৰ তৰংগৰ সহায়ত
বিনন্দই নিজক নিজেই সেই মুহূৰ্ততে
অদৃশ্য কৰি পেলালে। [অহা সংখ্যাত]

পতন

প্রতিজ্ঞাবদ্ধ বজা বিক্রমাদিত্য পুনৰ
সেই গছজোপাৰ ওচৰলৈ উভতি গ'ল
আৰু গছৰ ডালত ওলমি থকা শ'টো
নমাই আনি, কাঙ্ক্ষত পেলাই লৈ নীৰৱে-
নিমাতে মৰিশালিলৈ বুলি গৈ থাকিল।
তেতিয়া শ'ৰ মাজত থকা বেতালে কৈ
উঠিল, “হে বজা, যিকোনো কামতে
সফলতাৰ লগতে বিফলতাৰ বীজো গুপ্ত
অৱস্থাত সূপ্ত হৈ থাকে। এতেকে,
তোমাৰ এই যুগ যুগ জোৰা শ্ৰম ফলৱতী
হ'বনে নহয়, কোৱা টান। মোৰ এই
মন্তব্যৰ প্ৰমাণস্বৰূপে মই তোমাক সুনীল-
বৰণৰ কাহিনী ক'ম। এই কাহিনী শুনি
শুনি গৈ থাকিলে আন একো নহ'লেও
তোমাৰ পৰিশ্ৰমৰ ভাগৰ পাতলিব।”
এই বুলি কৈ, বেতালে ক'বলৈ ধৰিলে :
জ্ঞানসাগৰ আছিল প্ৰাচীনকালৰ

‘বেতাল-কথা’

সুবিখ্যাত পণ্ডিত। তেওঁৰ একমাত্র সন্তান
ললিতা। এদিন সুনীলবৰণ নামৰ যুৱক
এজন আহিল শিষ্য হ'বলৈ। জ্ঞানসাগৰে
সুনীলবৰণক পৰীক্ষা কৰাৰ অন্তত তাৰ
জ্ঞান-বুদ্ধিৰ পৰিচয় পাই সানন্দে শিষ্য
কৰি ল'লে আৰু চাওঁতে চাওঁতে এই
বুদ্ধিমান প্ৰজ্ঞাৱান শিষ্য সুনীলবৰণে
জ্ঞানসাগৰৰ মন জয় কৰি পেলালে।

কিছুকালৰ অন্তত সুনীলবৰণৰ শিক্ষা
সমাপ্ত হ'ল। সুনীলবৰণৰ মন গ'ল দেশৰ
ৰজাৰ অধীনত বাব লোৱাৰ। আৰু এই
কথা শুকক কৈ, সুনীলবৰণে শুক জ্ঞান-
সাগৰৰপৰা আশীৰ্বাদ প্ৰাৰ্থনা কৰিলে।

জ্ঞানসাগৰে ক'লে, “সুনীল, মই
তোমাক নিশ্চয় আশীৰ্বাদ কৰিম। পিছে—
তুমি শুকদক্ষিণা নিদিবা জানো?”

সুনীলবৰণে ক'লে, “শুকদেৱ, মই
মোৰ সাধ্যমতে শুকদক্ষিণা অৱশ্যেই
দিম—এই কথা সুনিশ্চিত।”

জ্ঞানসাগৰে গম্ভীৰভাৱে ক'লে, “মোক
শুকদক্ষিণা হিচাপে আন একো নালাগে,
মাত্ৰ মোৰ ললিতাজনীক তুমি বিবাহ
কৰালেই হ'ব।”

এখন্তেক নিমাতো থকাৰ পাছত সুনীল-
বৰণে ক'লে, “শুকদেৱ! মই আপোনাক
পিতৃতুল্য জ্ঞান কৰোঁ। ললিতাক মই
ভনীয়েকৰ বাহিৰে আন একো নাভাবোঁ।
এমতাবস্থাত, ললিতাক মই কেনেকৈ
বিবাহ কৰাব পাৰোঁ? এয়া অধৰ্ম
নহ'বনে—হে পূজনীয় শুকদেৱ!”

সুনীলবৰণৰ কথাত জ্ঞানসাগৰ বিমৰ্ষ
হ'ল। তেওঁ ক'লে, “শুককন্ধ্যাক বিবাহ
কৰাটো তো শাস্ত্ৰৰ নিষেধ নহয়।” এই
বুলি কৈ, জ্ঞানসাগৰে সুনীলবৰণৰ আগত
বহু দৃষ্টান্ত দাঙি ধৰিলে, শাস্ত্ৰৰপৰা বহু
উদ্ধৃতি দিলে; কিন্তু সুনীলবৰণ শুকৰ
প্ৰস্তাৱত একোপধ্যে মান্তি নহ'ল।

তেতিয়া ক্ৰুদ্ধ ক্ৰুদ্ধ জ্ঞানসাগৰে তেওঁৰ
কমণ্ডলুৰ পানী সুনীলবৰণৰ মস্তকত

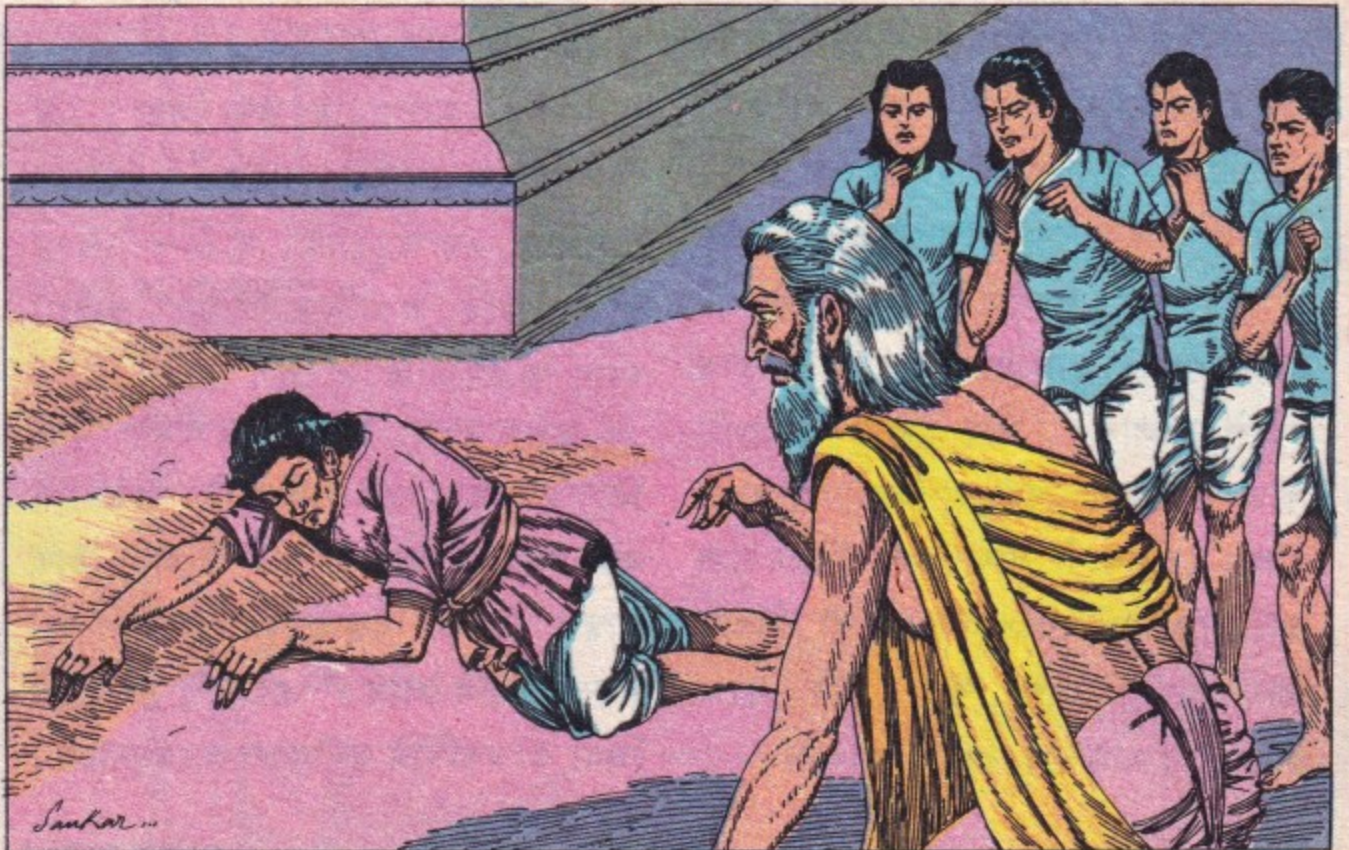
ছটিয়াই ক'লে, “তুমি বিদ্বাৰ্জন কৰি ইমানেই অহংকাৰী হ'লানে? মই অভিষাপ দিলোঁ, তুমি তোমাৰ অৰ্জিত বিদ্যা পাহৰি যাবা। আৰু সাধাৰণৰো সাধাৰণ এটা হৈ জীয়াই থাকিবা। মোক কোনো প্ৰকাৰৰ গুৰুদক্ষিণা দিব নালাগে।”

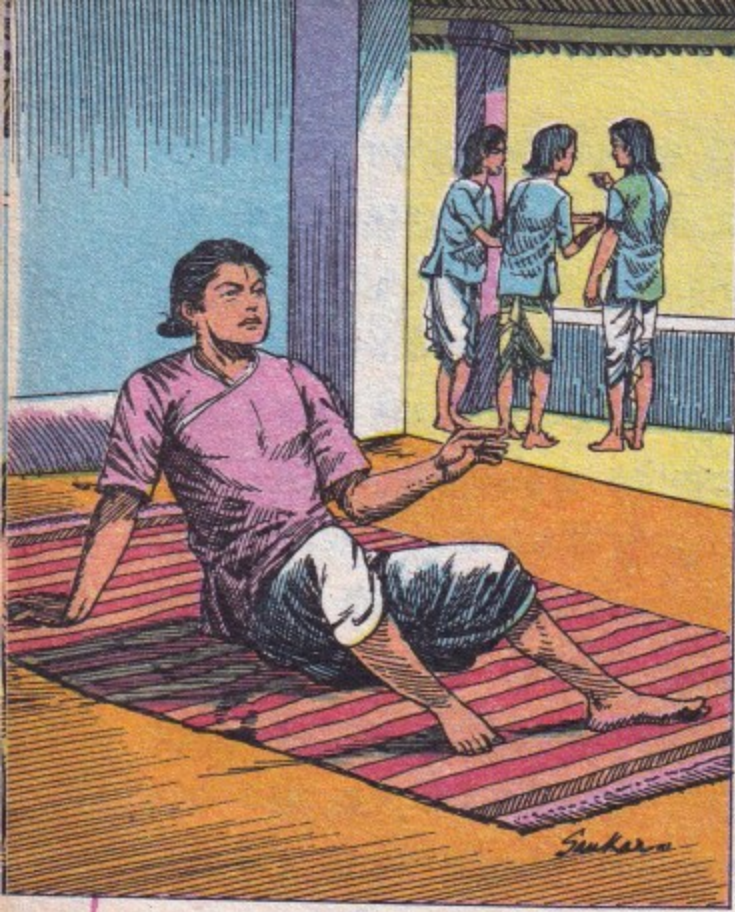
গুৰুৰ অভিষাপ-বচন শুনি সুনীলবৰণৰ চকুপানী ওলাল। সি জ্ঞানসাগৰক প্ৰণাম কৰি ক'লে, “মই সদায় ভনীয়েকৰ দৰে ভাবি অহা। ললিতাক পত্নী হিচাপে গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰি আপোনাৰ আদেশ পালন কৰিব নোৱাৰিলোঁ; কিন্তু আপোনাৰ প্ৰদত্ত শিক্ষা মই সমগ্ৰ জীৱনকাল ধৰি আখৰে আখৰে পালন কৰিম, গুৰুদেৱ!”

সুনীলবৰণ তাৰ পাছত বলিয়াৰ দৰে হৈ পৰিল। সি দেশে দেশে ভ্ৰমি শ্ৰেহাস্তবত শ্ৰীৰংগপট্টম পালেগৈ। তাত সুনীলবৰণে শ্ৰীৰংগনাথৰ চৰণত দীঘল দি পৰিল। তেতিয়া তাৰ মাজত তাৰ স্বাভাৱিক সুস্থ চেতনা নাছিল।

আৰু ঠিক সেই মুহূৰ্ততে শ্ৰীৰংগনাথক দৰ্শন কৰাৰ মনেৰে কৃষ্ণস্বামী নামৰ বিৰাট পণ্ডিত এগৰাকী তালৈ গৈছিল। তেওঁ সুনীলবৰণৰ এনে অস্বাভাৱিক অৱস্থা দেখি নিজগৃহলৈ লৈ গ'ল আৰু তাক সুস্থ কৰি তুলিবলৈ যত্নপৰ হ'ল।

বহু সময়ৰ অন্তত সুনীলবৰণে চেতনা ঘূৰাই পালে। সুনীলবৰণে তাত পুৰাণ

পাঠ চলি থকা শুনিলে। পণ্ডিতপ্ৰবৰ
কৃষ্ণস্বামীয়ে বিশেষভাৱে শ্ৰীৰংগনাথৰ
স্তোত্ৰ একেলেথাৰীয়ে পাঠ কৰি থাকিল।

শুনীলবৰণে কৃষ্ণস্বামীক সাষ্টাংগে প্ৰণাম
কৰিলে আৰু আবেগপূৰ্ণভাৱে শ্ৰীৰংগনাথৰ
সম্পৰ্কে স্তোত্ৰ গাবলৈ ধৰিলে। শ্ৰীৰংগ-
নাথৰ স্তোত্ৰ গাই থাকোঁতে শুনীলবৰণৰ
চকুলো ওলাল। তাৰ স্তোত্ৰপাঠ শুনি
তাত উপস্থিত সমজুৱাসকল অভিভূত
হ'ল। কৃষ্ণস্বামী আৰু তেওঁৰ শিষ্যসকলে
অচিনাকি শুনীলবৰণক এগৰাকী বিৰাট
জ্ঞানীপুৰুষ হিচাপে গণ্য কৰি তাক
ভক্তিভাৱে সাষ্টাংগে প্ৰণাম কৰিলে।

শুনীলবৰণক কৃষ্ণস্বামীয়ে সুধিলে,
“হে মহাপ্ৰভু! আপুনি কোন? আপুনি
ইয়ালৈ কেনেকৈ কি উদ্দেশ্য সাধন
কৰিবলৈ আহিল?”

শুনীলবৰণে কৃষ্ণস্বামীক ক'লে, “হে
মহাপ্ৰভু! মই ইয়ালৈ কেনেকৈ আহি
পালোঁহি — মই তো একোৱেই ক'ব
নোৱাৰোঁ। কোনে মোক লৈ আহিল?
মই ইয়ালৈ কিয় আহিলোঁ?”

সকলো ঘটনাৰ বিষয় প্ৰদান কৰাৰ
অন্তত কৃষ্ণস্বামীয়ে শুনীলবৰণক পুনৰ
সুধিলে, “বোপা, তুমিনো আচলতে কোন?
তোমাৰ মুখ নিঃসৃত স্তোত্ৰ শুনি মোৰ
তথা এই ঠাইত উপস্থিত সমজুৱাসকলৰ
জীৱন ধন্য হ'ল।”

“প্ৰভু, আপোনাৰ কথা সত্য। মই
শ্ৰীৰংগনাথৰ একনিষ্ঠ সাধক। স্তোত্ৰৰ
যোগেদি মোৰ সেই সাধনাৰ পৰম
অভিব্যক্তিহে প্ৰকাশিত হৈছে।” শুনীল-
বৰণে কৃষ্ণস্বামীক ক'লে।

কৃষ্ণস্বামীয়ে ক'লে, “তোমাৰ মুখ-
নিঃসৃত স্তোত্ৰ দুই-চাৰিফাকি শুনিয়োই
মই দম্ভবশত অৰাক মানিছিলোঁ। তাৰ
পাছত তোমাৰ স্তোত্ৰসমূহ মোৰ শিষ্য-
সকলে লিখি লৈছে।” এই বুলি কৈ তেওঁ
লিখা কাকতখিনি শুনীলবৰণক দেখুৱালে।

সেই কাকতখিনি পঢ়ি থাকোঁতেও
 সুনীলবৰণে কান্দি পেলালে। এই আবেগ
 আছিল জ্ঞানসাগৰৰ ভৰ্ণাৰ প্ৰভাৱ—
 সেই কথা সুনীলবৰণে নিজে বুজা নাছিল।
 অলপ সময়ৰ পাছত কৃষ্ণস্বামীয়ে সুনীল-
 বৰণক ক'লে, “তুমি যে কোন—
 এতিয়ালৈকো নক'লা কিন্তু। তোমাৰ
 সঠিক পৰিচয়ত মোৰ অত্যন্ত আগ্ৰহ।”

তেতিয়া সুনীলবৰণে কৃষ্ণস্বামীক সকলো
 কথা সবিস্তাৰে কৈ দিলে।

সকলো কথা শুনাৰ অন্তত কৃষ্ণস্বামীয়ে
 সুনীলবৰণক ক'লে, “বোপা, তুমি কিছুদিন
 মোৰ ঘৰতে থাকিবা। এতিয়া ব'লা—
 স্নানাদি সমাপন কৰি আহাৰ কৰিবা আৰু

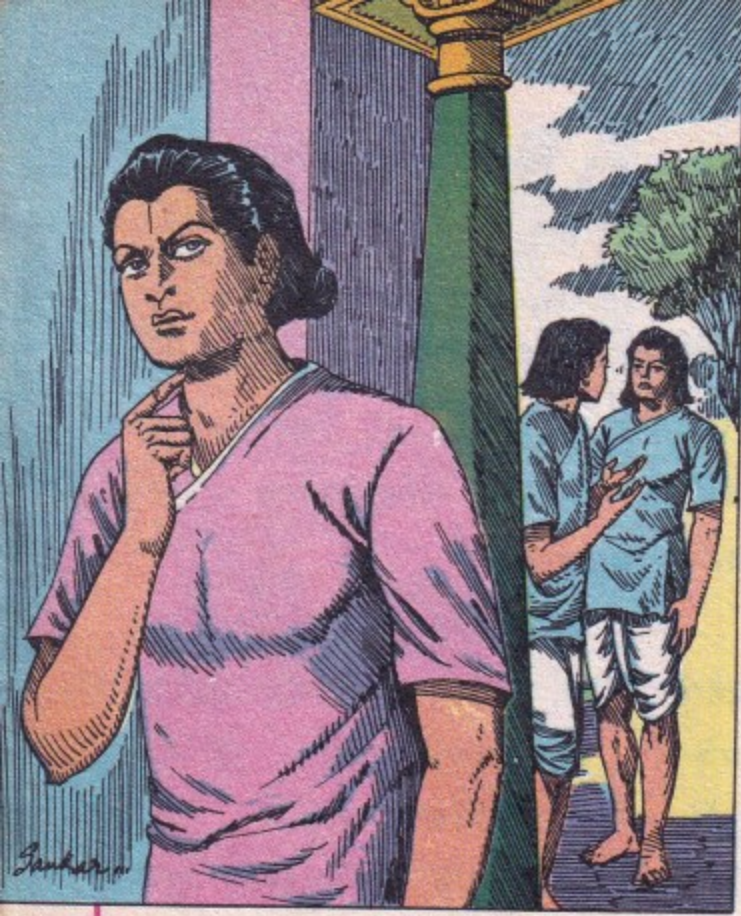
তাৰ পাছত জিৰণি ল'বা ব'লা।”

আহাৰাদিৰ অন্তত সুনীলবৰণে কৃষ্ণ-
 স্বামীক ক'লে, “এই দেশৰ ৰজা কোন?
 এইদেশৰ ৰজাই জ্ঞানী পণ্ডিতসকলৰ পৃষ্ঠ-
 পোষকতা কৰেনে? এই দেশৰ ৰজাৰ
 অধীনত কোনোবা প্ৰতিভাসম্পন্ন পণ্ডিত
 ব্যক্তি আছেনে?”

কৃষ্ণস্বামীয়ে হাত দাঙি সুনীলবৰণক
 ৰখাই ক'লে, “মই তোমাক যথা সময়ত
 সকলো কথা বুজাই ক'ম। এতিয়া
 তুমি পৰিশ্ৰান্ত, বিশ্রাম কৰ।”

পাছদিনাৰেপৰাই সুনীলবৰণে মুখে
 মুখে কবিতা ৰচি আবৃত্তি কৰি থাকিল।
 কিন্তু তাৰ কবিতা আৰু আগৰদৰে তীব্ৰ-

তীক্ষ্ণ হোৱা নাছিল। তাৰ কবিতাত
বসহানি ঘটিছিল। কথা মাথোন সিমানেই
নাছিল, সুনীলবৰণৰ আবৃত্তিও শুনাত
আগৰ তুলনাত ভালেখিনি অনাকৰ্ষণীয়
হৈ পৰিল।

সুনীলবৰণৰ এই পৰিৱৰ্তনৰ বিষয়ে
কৃষ্ণস্বামীৰ দুজন শিষ্যই পৰস্পৰৰ মাজত
কথা পাতি আছিল। আৰু শিষ্যদ্বয়ে কৈ
থকা এই গুৰুত্বপূৰ্ণ কথাবোৰ সুনীল-
বৰণৰে কাণত পৰিল:

শিষ্য এজনে কৈ আছিল: “সম্প্ৰতি
এই সুনীলবৰণৰ আচাৰ-আচৰণত যথেষ্ট
অহংকাৰ পৰিলক্ষিত হৈছে দেখোন!”

দ্বিতীয়জন শিষ্যই ক’লে, “প্ৰথমদিনা
শ্ৰীৰংগনাথৰ স্তোত্ৰ কওঁতে তাৰ জিভাত
কিজানি স্বয়ং সবস্বতী লগিছিল। সেই-
বোৰ আছিল প্ৰকৃততে আকৰ্ষণীয়।”

প্ৰথমজনে ক’লে, “যোৱা পৰহি দিনা
আমাৰ গুৰুদেৱে কি ক’লে, জানানে?
তেওঁ ক’লে যে সুনীলবৰণে নিজক বৰ
জ্ঞানী বুলি ভাবে। জ্ঞান যিমানে নাথাকক,
আত্মজ্ঞান যে নাই তাৰ—সেই কথা
তিলমানো সন্দেহ নাই।”

এইবোৰ কথা শুনি সুনীলবৰণৰ মনত
আলোড়নৰ সৃষ্টি হ’ল। সি তৎক্ষণাৎ
কৃষ্ণস্বামীৰ ওচৰলৈ গ’ল আৰু তেওঁক
প্ৰণাম কৰি ক’লে, “হে মহাপ্ৰভু! ধৰ্মৰ
সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম ৰূপ মই এতিয়ালৈকে
অনুধাৰন কৰিব পৰা নাই। কিন্তু
আপোনাৰ অনুগ্ৰহ পাওঁ যদি—মোৰ
জ্ঞানচক্ৰ মুক্ত হ’ব। আপোনাৰ অনুমতি
আৰু আশীৰ্বাদ পালে মই মোৰ গুৰু-
দেৱক দৰ্শন কৰি আহোঁগৈ।”

এই কাহিনী কোৱাৰ অন্তত বেতালে
ক’লে, “হে ৰজা, যিকোনো কবিয়েই
ভাল কবিতা শুনাই গৰ্ববোধ কৰিব
পাৰে। সুনীলবৰণো তাৰ ব্যতিক্ৰম
হোৱাৰ হেতু নাই। জ্ঞানসাগৰে যি কথা
কৈ, যেনেকৈ অভিশাপ প্ৰদান কৰি

সুনীলবৰণক হতাশাচ্ছন্ন কৰিছিল, তাৰ বাবে সুনীলবৰণক জগৰীয়া কৰিব পাৰি জানো? সুনীলবৰণ পুনৰ জ্ঞানসাগৰৰ ওচৰলৈ কিয় গৈছিল? কিয় যাবলগা হৈছিল? মোৰ এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ জানিও যদি সঠিককৈ নিদিয়া, তেনেহ'লে তোমাৰ মূৰ ফাটি যে চাৰিওফাল হ'ব—এই কথা ধ্ৰুৱ বুলি অৱশ্যেই জানিবা।”

বেতালৰ এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰত বজা বিক্ৰমা-
মাদিত্যই ক'লে, “সুনীলবৰণো আছিল
অমৃত্যু কৰিব দৰেই নিজৰ সৃষ্টিত নিজেই
গৰ্বিত। কিন্তু এই গৰ্বয়েই সুনীলবৰণৰ
অধঃপতনৰো সূচনা কৰিছিল—কৃষ্ণস্বামীয়ে
এই কথাষাৰ পৰিষ্কাৰভাৱে উপলব্ধি
কৰিছিল। জ্ঞানসাগৰৰ অভিশাপৰ কাৰণে
একোপধ্যেই সুনীলবৰণক জগৰীয়া কৰিব
নোৱাৰি; কিন্তু এই কথা ঠিক যে সুনীল-
বৰণে নিজেই নিজক অতিপাত জ্ঞানী
বুলি নভবাহেঁতেন এনে আছকালত সি

পৰিবলগা নহ'লহেঁতেন। জ্ঞানসাগৰৰ
অভিশাপৰ ফলত হওক বা নহওকেই,
তাৰ মাজত দ'কৈ শিপোৱা অহংকাৰৰ
ফলতেই তাৰ পতন হৈছিল আৰু সেই
সত্যক উপলব্ধি কৰিয়েই সি তাৰ গুৰুৰপৰা
ক্ষমাভিক্ষা কৰিবলৈ তথা অহংকাৰ পৰি-
ত্যাগ কৰি পুনৰ গুৰুৰ আশীৰ্বাদ পাবলৈ
জ্ঞানসাগৰৰ ওচৰলৈ উভতি যাবলগা
হৈছিল। জ্ঞানসাগৰৰ অভিশাপৰ ফলত
হওক বা নহওক—অতিপাত আত্মগৰ্বৰ
ফলত সুনীলবৰণৰ সৃষ্টিকাৰী ক্ষমতা আৰু
লগতে স্মৃতিশক্তিও ভালেখিনি লুপ্ত হৈছিল।
সি এই কথা উপলব্ধি কৰি, ভীত হৈ,
তথা ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰি মানসিকভাৱে মুক্ত
হ'বলৈহে পুনৰ তাৰ গুৰুদেৱ জ্ঞানসাগৰৰ
কাষ চাপিছিলগৈ।”

বিক্ৰমা-
মাদিত্যই এই কথা কোৱাৰ লগে
লগেই বেতালে শ'টো লৈ পুনৰ সেই
গছজোপাৰ ওচৰলৈ উভতি গ'ল। [কল্পিত

ঘোচৰ ঘাই-চুলি

এই গাঁৱৰ গাঁওবুঢ়া আছিল ঘোচখোৰ। তাক ঘোচ নিদিলে সি লোকক ঘোঁটে ঘোঁটে পানী খুৱাইছিল। ঘোচ নাথাই সি ৰাইজৰ কোনো কাম নকৰিছিল।

তাৰ আছিল এটা ল'ৰা। ঘোচৰ পইচা পানীৰ দৰে খৰচ কৰি কৰি ল'ৰাটোৰ নানান বেয়া অভ্যাস হ'ল আৰু একেটি মাথোন পো হোৱাত গাঁওবুঢ়ায়ে তাক একো নোকোৱা হ'ল।

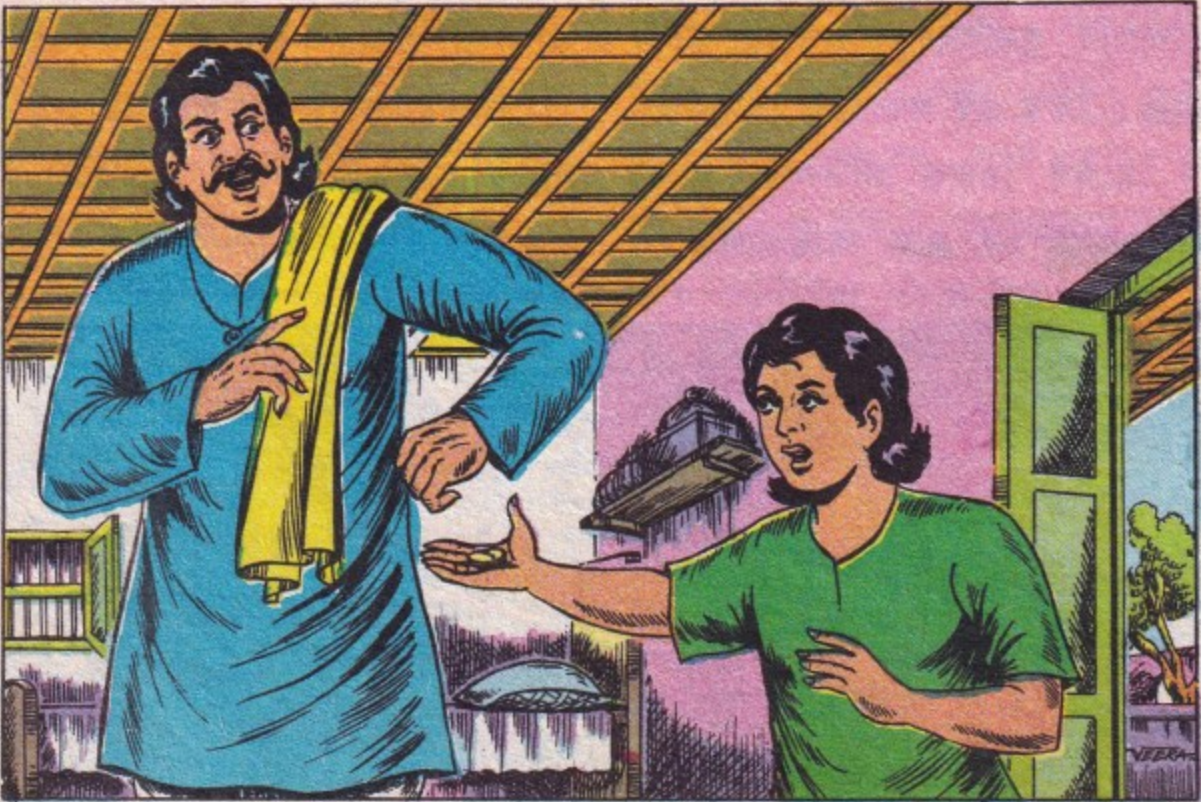
এদিন গাঁওবুঢ়াই টোপনি মাৰি থাকোঁতে ল'ৰাটোৱে গাঁওবুঢ়াৰ চোলাৰ জেপৰপৰা টকা চুৰ কৰোঁতে ধৰা পৰিল।

খঙতে গাঁওবুঢ়াই তাক ক'লে, “জানিছই নহয়—মই হ'লোঁ গাঁওবুঢ়া। মন কৰিলে তোক এই চুৰিৰ কাৰণে কঠিনৰো কঠিন দণ্ড দিব পাৰোঁ। জানিছনে নাই?”

“না জানিম কিয়? জানো। তোমাৰ নিচিনা গাঁওবুঢ়াইতে কোন অপৰাধৰ কাৰণে কিমান ঘোচ খায়—ময়ো জানিছোঁৱেই নহয়?” এই বুলি কৈ, বাপেকলৈ ছুটা টকা দলিয়াই দি সি ঘৰৰপৰা ওলাই গ'ল।

তেতিয়াহে গাঁওবুঢ়াৰ জ্ঞানোদয় হ'ল যে—গাঁৱৰ ইমান চুৰি-চাপাটী আৰু অন্তান্ত অপৰাধৰ মূল সি নিজেই। সি ঘোচ খায় বুলিয়েই অপৰাধীহঁতে নিঃচিন্ত মনেৰে অপৰাধ কৰিব পাৰে।

এই ঘটনাৰ পাছৰপৰা গাঁওবুঢ়াই আৰু কেতিয়াও ঘোচ-ঘোচলি নোখোৱা হ'ল।

কাব্য-কথা

শকুন্তলা-২

ধৰ্মপ্ৰাণ বজা ছুমন্তৰ সৈতে শকুন্তলাৰ
বিবাহৰ বাতৰি অমুখাৱন কৰি কষ্মুনি
আনন্দিত হ'ল। কষ্মুনিয়ে শকুন্তলাক
হস্তিনাপুৰলৈ পঠাব বুলি স্থিৰ কৰি
তদমুখায়ী সৰ্বপ্ৰকাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে।

এদিন কষ্মুনি আশ্ৰমত নথকাকালত
শকুন্তলাই ছুমন্তৰ কথা ভাবি থাকোঁতে
দুৰ্বাসা মুনিয়ে কষ্মুনিৰ সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন
কৰাত শকুন্তলা অমনোযোগী হৈ
থাকিল। তেতিয়া ক্ৰুদ্ধ দুৰ্বাসাই
শকুন্তলাক অভিশাপ দিলে, “যাব কথা
ভাবি মোৰ কথালৈ অৱহেলা কৰিছা, সি
তোমাৰ কথা সমূলি পাহৰি যাওক।”

দুৰ্বাসাৰ অভিশাপলৈ শকুন্তলাই সিমান
মন নকৰিলে; কিন্তু আশ্ৰমৰ অত্যাচাৰ
ছোৱালীয়ে সেই কথা শুনি শকুন্তলাৰ হৈ
দুৰ্বাসাৰপৰা ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰিলে।
কোমল কাটি দুৰ্বাসাই ক'লে, কোনো
অভিশাপেই চিৰকাল হৈ নাথাকে।

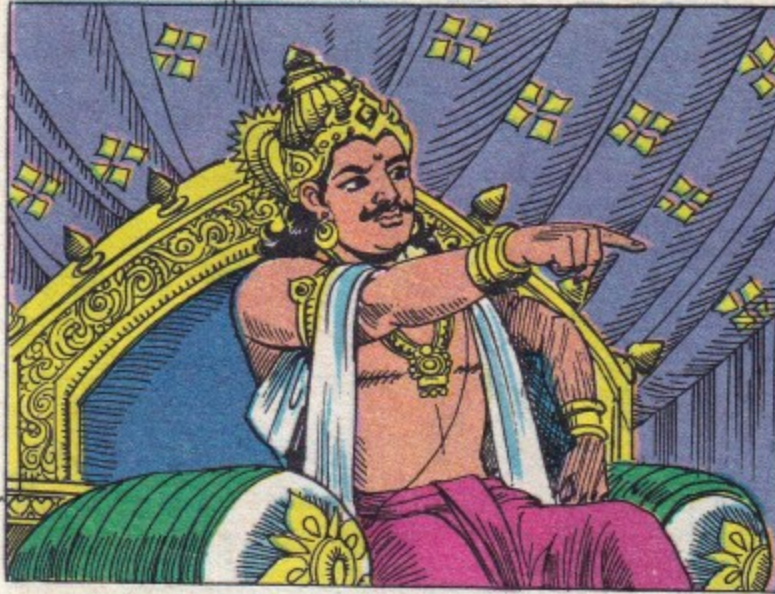
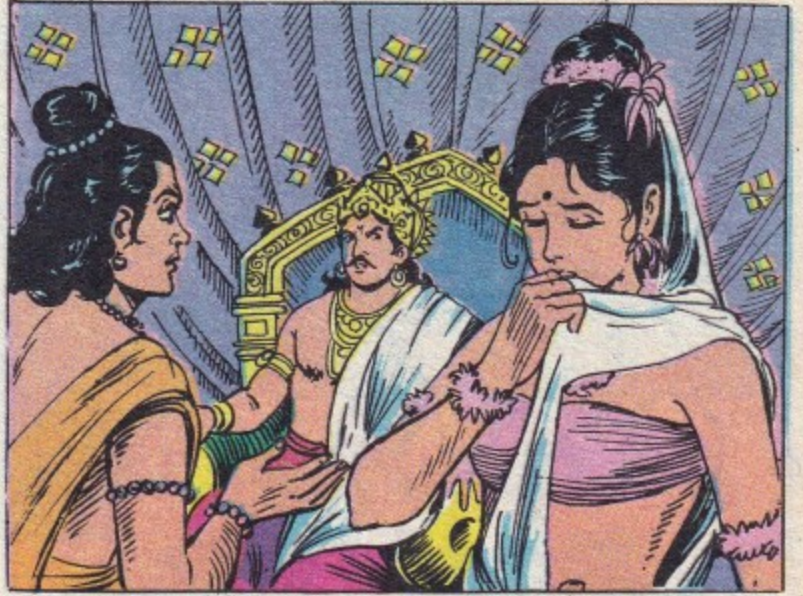
কিছুদিনৰ অন্তত কৰ্মমুনিয়ে শকুন্তলাক
দুশ্ৰুতৰ ওচৰলৈ পঠোৱাৰ দিহা কৰিলে।
নিৰ্দিষ্ট দিনত সকলোটিৰপৰা বিদায় লৈ
শকুন্তলা ৰজা দুশ্ৰুতৰ ওচৰলৈ গ'লগৈ।
লগতে কৰ্মমুনিৰ শিষ্য এজনো গ'ল।

আশ্রমতে ডাঙৰ-দীঘল হোৱা শকুন্তলাই
আশ্রম ত্যাগি তথা পিতৃসদৃশ কৰ্মমুনিক
এৰি যাওঁতে বেদনা-গধুৰ হৈ পৰিছিল,
আনহাতে, দুশ্ৰুতক নেদেখিও শকুন্তলা
অধীৰ হৈছিল। পৰিশেষত, শকুন্তলা
নৌকাযোগে পতিগৃহলৈ যাত্ৰা কৰিছিল।

শকুন্তলা হস্তিনাপুৰৰ ৰাজপ্ৰাসাদলৈ গ'ল
দুশ্ৰুতয়ে। শকুন্তলাক দেখা পালে; কিন্তু
দুশ্ৰুতই একো নোকোৱাত শকুন্তলা
অতি বিস্মিতা হ'ল। তেতিয়া কৰ্মমুনিৰ
সেই শিষ্যজনে ৰজা দুশ্ৰুতক ক'লে,
“মহাৰাজ! এৰেঁই আপোনাৰ শকুন্তলা।”

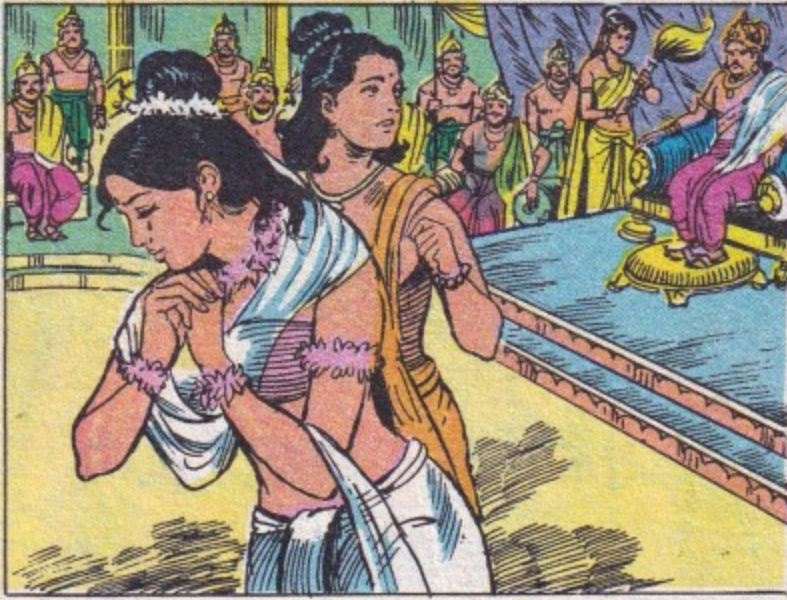
“হয়নে?” দুয়ন্তই কৈ উঠিল, “পিছে—
মই কি কৰিম?” শকুন্তলা তেতিয়া
শিলৰ দৰে স্থিৰ! কণ্ঠমুনিৰ শিষ্যজনে
বজা দুয়ন্তক ক’লে, “মহাবাজ! আপুনি
শকুন্তলাক পাহৰিলেইনে? কণ্ঠমুনিৰ
আশ্রমত যে আপুনি বিবাহ কৰাইছিল!”

“হে ঈশ্বৰ! মোৰ নামত এনে
অপবাদ!” দুয়ন্তই কণ্ঠমুনিৰ সেই শিষ্য
আৰু শকুন্তলাক ক’লে, “তোমালোকৰ
সাহস গগনস্পৰ্শী হৈছে। যি কৈছা—
কৈছা, তুলাই নক’বা। এই মুহূৰ্ততে
ইয়াৰপৰা ওচি যোৱা, নহ’লে কঠিনতম
শাস্তি দিম।” ক্ৰুদ্ধ বজা দুয়ন্তই ক’লে।

তেতিয়া শকুন্তলাই দুয়ন্ত প্ৰদত্ত সেই
আঙঠিটো আঙুলিত বিচাৰি নাপালে।
আঙঠিটো যে নাৰেবে আঁহোতে
কেনেকৈ নৈৰ পানীত পৰিল,
শকুন্তলাই সেই অত্যাশ্চৰ্য্য অথচ প্ৰকৃত
কথাটো দুখ মনেৰে বুজি পালে।

ভাৰাক্ৰান্ত হৃদয়ত শকুন্তলা দুয়ন্তৰ ৰাজ-
সভাৰপৰা ওলাই গুচি গ'ল। দুৰ্বাসাৰ
সেই বিষম অভিশাপৰ ফলত দুয়ন্তই
শকুন্তলাক সমূলৰে পাহৰি পেলাইছিল।
কিন্তু শকুন্তলা হস্তিনাপুৰ এৰি গুচি
যোৱাৰ পাছত শকুন্তলাৰ বিষয়ে দুয়ন্ত
হঠাৎ চিন্তিত হৈ উঠিল।

এই ঘটনাৰ কথা শুনি মেনকা অতিকৈ
দুঃখিত হ'ল। মেনকাই শকুন্তলাক
এখন আশ্ৰমত ৰাখি থলে আৰু
তাইৰ কোনো বিধৰ অ-সুখ-অসুবিধা
নোহোৱালৈ সদায় সযত্ন দৃষ্টি দিলে।

এইখন আশ্ৰমত থাকোঁতে শকুন্তলাৰ
এটি পুত্ৰ উপজিল। তাৰ নাম হ'ল
ভৰত। ভৰত আছিল আশ্ৰমবাসী
আশ্ৰমিকসকলৰ অতিকৈ মৰমৰ। ভৰত
আছিল অতি মিঠা স্বভাৱৰ ৰঙিয়াল
ল'ৰা। আশ্ৰমৰ সকলোটিয়েই ভৰতক
ভাল পাইছিল। [অহা সংখ্যাত অন্ত]

ধন-সোণ-মান-জ্ঞান

গছৰ ডালত ওলোমা বাহুলিটো হৈ
টোপনি মাৰি থকা ভূতটো কিবা
এটা শব্দ শুনি সাৰ পাই গ'ল। ভূতটোৱে
চাৰিওফালে চাই এজন য়ুরকক সেই
গছজোপাৰ পিনে আহি থকা দেখা
পালে আৰু ক্রুদ্ধ কণ্ঠেৰে ক'লে, “তই
কোন? মোৰ কিয় টোপনি খতি কৰিলি
তই? ভূতৰ লগত ধেমালি? তোক
মই আজি মাৰিয়েই পেলাম।”

কিন্তু এই য়ুরকজন ভূতৰ কথাত
ভয় খোৱা ভকত নাছিল। য়ুরকে বুকু
ফিন্দাই ক'লে, “ময়ো তাকেই বিচাৰোঁ।
মৰিম বুলিহে এই অটব্য অৰণ্যত
সোমাইছোঁহি। তুমি মোক নামাৰিলেও
হিংস্ৰ জন্তু-জানোৱাৰবোৰে মাৰি পেলাব।
মৰণহে মোক লাগে। নহ'লেনো কিয়

এই মাজনিশা মই ইয়ালৈ আহিম?”
য়ুরকৰ কথা শুনি ভূতৰ মনত পুতৌ
উপজিল। ভূতটোৱে য়ুরকক ক'লে,
“চোৱা, তোমাৰ বয়স — মোৰ বয়সৰ
হেজাৰ ভাগৰ এভাগো নহ'ব। অথচ—
তুমি মৰণতে শৰণ ল'বলৈ ওলাইছা!
কিয়? কি হৈছেনো তোমাৰ? মোক
সকলো কথা কোৱা।”

ভূতৰ মিঠা মাতত ভাল পাই য়ুরকে
তাৰ নিজৰ দুখৰ কাহিনী ভূতটোক ক'লে।
য়ুরকে ক'লে:

তাৰ নাম মুৰাৰী। এজনী ছোৱালীক
সি ভাল পাইছিল। তাইৰ নাম মালিনী।
এদিন মালিনীৰ বিয়া পতা হ'ব বুলি
অহকাণে-পছকাণে শুনি মুৰাৰীয়ে মালিনীৰ
মা-দেউতাকক লগ ধৰিবলৈ গ'ল। তেতিয়া

মালিনীয়ে সিহঁতৰ ঘৰৰ পিছফালে থকা ফুলনিত ফুল বুটলি আছিল। ফুলহেন মালিনীক ফুলনিত দেখা পাই মুৰাৰী তালৈ গ'ল।

মুৰাৰীয়ে মালিনীক ক'লেগৈ, “মালিনী, মই তোমাক ভাল পাওঁ। তোমাক মই বিয়া কৰাম। মই তোমাক সদায় ফুলৰ দৰে ৰাখিম।”

মালিনীয়ে মুৰাৰীক ঘৰৰ ভিতৰলৈ লৈ গ'ল আৰু ডাঙৰ দাপোণখনৰ আগত থিয় হৈ মুৰাৰীক সুধিলে, “দাপোণত াক দেখা পাইছা?”

“মোক।” মুৰাৰীয়ে মালিনীক ক'লে।

“আগতে কেতিয়াবা দাপোণৰ আগত থিয় হৈছিলানে?” মালিনীয়ে বহুস্বজনকভাৱে মুৰাৰীক সুধিলে।

“কিয় কোৱাচোন?” বিস্মিত বিভ্রান্ত মুৰাৰীয়ে প্ৰশ্ন কৰিলে মালিনীক।

“মুৰুজিলা? — দাপোণত নিজৰ ৰূপ দেখিলাই নহয়? মোৰ কাষত তোমাক গুৱাবনে? মোৰ কথা নিশ্চয় বুজিছাই। গতিকে—মা-দেউতাক মিছামিছি জলাকলা নকৰিলেও হ'ব।” মালিনীয়ে কঠিন কণ্ঠেৰে মুৰাৰীক ক'লে।

আৰু তাৰ পাছত মুৰাৰী পোনে পোনেই বনলৈ আহিল — মৰিবলৈ। তাৰ মৰণ বিনে শৰণ নহ'ব হেনো।

মুৰাৰীৰ কথা শুনি ভূতটোৱে হো হোকৰে হাঁহি উঠি ক'লে “নালাগে মৰিব। মই তোমাক মালিনীৰ তুলনাত দহোগুণে ধুনীয়া কৰি দিম।” এই বুলি কৈয়েই ভূতটোৱে তাৰ মুখৰপৰা জুই একুৰা উলিয়াই সেই জুয়েৰে মুৰাৰীক তৎক্ষণাত ভস্ম কৰি পেলালে। আৰু ঠিক তাৰ পাছ মুহূৰ্ততে মুৰাৰীয়ে যেনিবা এক নতুন জনম পালে।

মুৰাৰী একেবাৰে নতুন হৈ পৰিল। তাৰ দেহা সোণ বৰণীয়া হ'ল। তাৰ পাছত সি ভূতটোক নমস্কাৰ কৰি আনন্দ

মনেৰে ঘৰমুৱা হ'ল।

কিন্তু পাছদিনা মাজনিশা পুনৰ মুৰাবীক তাতে দেখা পাই ভূতটোৱে সুধিলে, “কি খবৰ! তোমাৰ চকুত হতাশাৰ দৃষ্টি কিয়? কি হ'ল তোমাৰ? কোৱা, কৈ পেলোৱা।”

মুৰাবীয়ে কাতৰ কণ্ঠেৰে ভূতটোক ক'লে, “মালিনীয়ে মোক ক'লে—‘ৰূপ নাথাকিলেও হ'ব, ৰূপ-সৌন্দৰ্য্যৰে কি আঞ্জা হ'বনো? লাগে ধন-সোণ। তোমাৰ ভূত-বন্ধুক এই কথা কোৱা গৈ যোৱা।”

“তাৰ মানে—তুমি মালিনীক মোৰ কথা ক'লাই।” ভূতটোৱে ক'লে।

“মালিনীক মই নকৈ পাৰোঁনে?”

মুৰাবীয়ে উত্তৰ দিলে।

“ঠিক আছে, মই ধন দিব নোৱাৰিম সোণ দিম তোমাক।” এই বুলি কৈ, এজোপা বিৰাট গছৰ খোৰোঙৰপৰা এমোনা সোণ নমাই আনি মুৰাবীক দিলে।

কিন্তু পাছদিনা মাজনিশা পুনৰ মুৰাবীক তাত দেখা পাই ভূতটোৱে ভেকাহি মাৰি ক'লে, “তোমাক মালিনীয়ে বিয়া কৰাওক নকৰাওক জহন্নামে যাওক,—এইদৰে মোৰ প্ৰতিনিশা টোপনি খতি নকৰিবা কৈছোঁ। ভোজৰ খাহীটো যেন হৈ আকৌ কিয় ওলাইছাহি? কি লাগে তোমাক?”

ভূতৰ কঠুৱা মাত শুনি মুৰাবীয়ে গছৰ তলত ধুপুচকৈ বহি দিলে। সি-

ভূতটোক ক'লে, “মালিনীৰ কথা হ'ল যে—সৌন্দৰ্য্য থকাটো বেয়া নহয়. ঐশ্বৰ্য্য থকাটোও ভাল। পিছে—এই দুয়োটাকে অটুট ৰখাৰ জোখাৰে গিয়ানো থাকিব লাগিব। বুধি বোলা পদাৰ্থ হেনো মোৰ নায়েই। তাই মোক তোমাৰপৰা গিয়ান-বুধি খুজি নিবলৈ ক'লে।”

“মালিনীজনী নিজে কিন্তু একদম আঁকৰীজনী।” এই বুলি কৈ ভূতটোৱে গছজোপাক জোকাৰি দিলে আৰু মুৰাৰী গছৰ পাতেৰে ঢাক খাই পৰিল। তাৰ পাছত পাতৰ দ'মৰপৰা ওলাই আহি ভূতটোক নমস্কাৰ কৰি, মুৰাৰী গুচি গ'ল।

আৰু বহুদিনৰ অন্তত এদিন মাজনিশা মালিনী আহিল এই ভূতটোৰ ওচৰত। ভূতটোৱে মালিনীক ক'লে, “তুমি যে আহিবা—মই খাটাতকৈয়েই জানিছিলোঁ।”

মালিনীয়ে কান্দি কান্দি ভূতটোক ক'লে, “তুমি যে মুৰাৰীক কি কৰিলা!

যিটো মুৰাৰী আছিল এটা ভেড়াকান্ত সি এতিয়া আৰু মোলৈ ঘূৰিও নোচোৱা হ'ল। ভেড়া গুচি বাঘহেনহে হ'ল সি। মোক বিয়া কৰাৰ আৰু নামকে নোলোৱা হ'ল সি ভেড়াকান্তই।”

ভূতটোৱে মালিনীক কঠুয়া মাতেৰে ক'লে, “মুৰাৰীৰ এই পৰিৱৰ্তনৰ বাবে মুৰাৰী নহয়, ময়ো নহয়, তুমি—আৰু তোমাৰ লোভেই দায়ী। এতিয়া তাৰ ধন হ'ল সোণ হ'ল মান হ'ল জ্ঞান হ'ল। তোমাৰ নিচিনা আঁকৰীক যদি এতিয়া আৰু সি বিয়া নকৰায়, তাক ক'ব বা কৰিবলগা মোৰ একো নাই। এয়া হ'ল তোমাৰ কৃতকৰ্মৰ ফল। নেমুটেঙা বেছিকৈ চেপিলে যে নিমহেন তিতা হয়—সেই কথাটো নাজানিছিলানে?”

ভূতৰ কথাৰ সত্যতাক লুই কৰিব নোৱাৰি মনমৰা মালিনী তলমূৰ হৈ ভূতৰ বনৰপৰা ওলাই গ'ল।

৭

হুদৰ পানীত প্ৰচণ্ড আলোড়ন উপস্থিত
হোৱাত সৰ্প কালীয় অত্যন্ত দমি গ'ল
আৰু সি ভয়ংকৰ ক্ৰুদ্ধ হৈ উঠিল।

*

ক্ৰুদ্ধ অৱস্থাত ভয়াবহ কালীয় সৰ্পই
তাৰ পাঁচটা মূৰৰ পাঁচোটা ফেঁট মেলি
চাৰিওফালে তীব্ৰ দৃষ্টিৰে চাবলৈ ধৰিলে।

*

তেতিয়া আচম্বিতে কৃষ্ণক কাষতেপাই
কালীয়ই কৃষ্ণৰ দেহৰ বিভিন্ন ঠাইত
সজোৰে দংশন কৰিলে। আৰু ভয়ংকৰ
কালীয়ৰ দংশনৰ ফলত কৃষ্ণ মূৰ্ছিত হ'ল।

মূৰ্ছিত অৱস্থাত কালীয়ৰ লগত থকা
অগ্ৰাণু সাপ কিছুমানেও কৃষ্ণক দংশন

কৰি ক্ষত-বিক্ষত কৰিলে। কৃষ্ণক দংশন
কৰাৰ পাছত সাপবিলাকে সতৰ্কভাৱে
চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি চাবলৈ ধৰিলে।

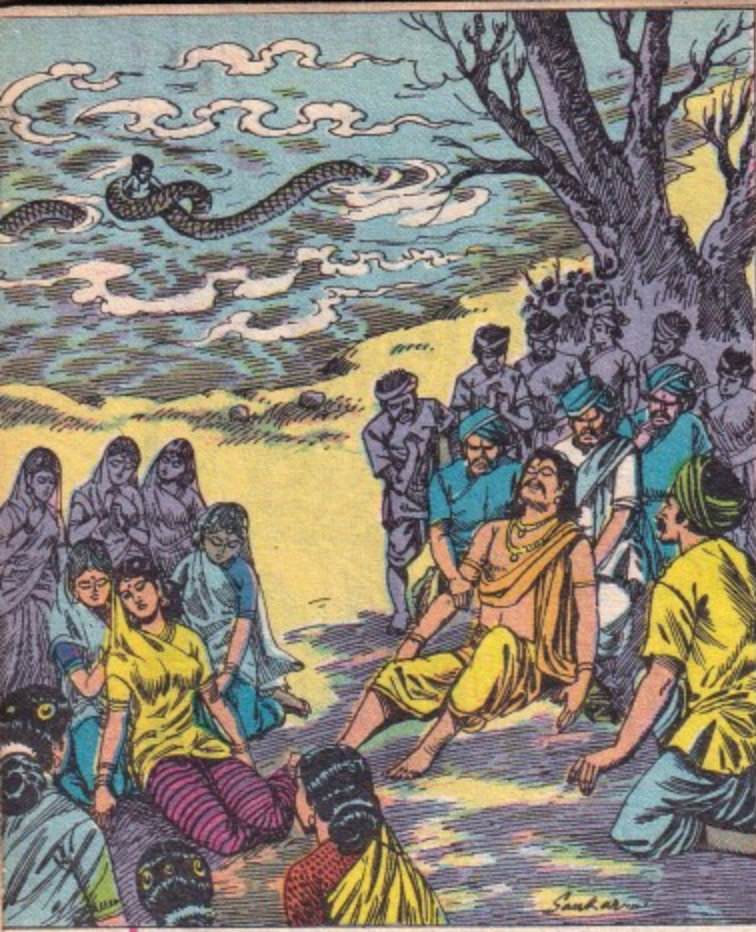
*

হুদৰ তীব্ৰত থকা গৰখীয়া ল'ৰাহঁতে
সকলোকে ক'লেগৈ যে—নন্দপুত্ৰ কৃষ্ণই
হুদৰ পানীত জঁপিয়াই পৰি সাপবিলাকক
মাৰি পেলাইছে। হুদত থকা আটাইতকৈ
ডাঙৰ সাপটোৱে কৃষ্ণক মেৰিয়াই ধৰি
বাৰেপ্ৰতি দংশন কৰিছে। কৃষ্ণক এই
বিপদৰপৰা যেনেতেনে উদ্ধাৰ কৰিব লাগে।

*

কথা শুনি সকলোটি যেনিবা বজ্ৰাহত
হ'ল। নন্দ গুৱাল হতবাক হৈ পৰিল।

‘কালীয়া-দমন’

আক তাৰ পাছত বিভিন্ন অস্ত্ৰ হাতত লৈ নন্দ আক আন বহুতো গৰখীয়া ল'ৰাহঁতৰ সৈতে হুৱৰ পাৰলৈ লৰৰি গ'ল। এই সংবাদ শুনি যশোদা মূৰ্ছিত হৈ পৰিল। চেতনা ঘূৰাই পোৱাৰ পাছত গৰখীয়া ল'ৰাহঁতৰ মাজত কিছুমানে যশোদাকো তালৈ লৈ গ'ল।

*

কৃষ্ণৰ বিপদৰ বাতৰি পাই গোটেইখন বৃন্দাৱন আলোড়িত হৈ উঠিল। কোনো কোনোৱে ক'লে, “কৃষ্ণই সনাত্ৰেই কিবা নহয়-কিবা অখন্তৰীয়া কাণ্ড কৰিবই।”

আন কিছুমানে ক'লে, “কৃষ্ণ দেখাতহে

সকটো, কামত কিন্তু কৃষ্ণ ডাঙৰৰো ডাঙৰ।
ডুব মাৰি পানী খোৱা ডাঙৰীয়া।”

*

আন কেইজনমানে ক'লে “কিন্তু—
কৃষ্ণক কোনেও একো কৰিব নোৱাৰে।
কালীয় সৰ্প যিমনেই ভয়ংকৰ নহওক,
চাবা, কৃষ্ণৰ আগত সি অতিতুচ্ছ হৈ হ'বগৈ।
তথাপি চোৱা যাওক—ভূয়োৰ মাজত কোন
জিকে-হাবে কোন। কৃষ্ণনে কালীয়।

*

ইপিনে—বিশাল ভয়ংকৰ কালীয়ই
কৃষ্ণক মেৰিয়াই ধৰি আছিল। ইয়েই
যে কালীয়—সেই কথাটো বুজাত কোনেও
টান নাপাইছিল। কালীয়ৰ কবলত পৰা
অসহায় শিশু কৃষ্ণক দেখা পোৱামাত্ৰেই
যশোদা আক নন্দ মূৰ্ছকঁছ গ'ল। লগৰীয়া-
সকলে নন্দ আক যশোদাৰ চেতনা ঘূৰাই
আনিবলৈ মূৰত পানী ঢালিবলৈ ধৰিলে।

*

চেতনা ঘূৰাই পোৱাৰ অন্তত নন্দই
ক'লে, “মই যে কি পাপ কৰিলোঁ, ক'ব
নোৱাৰোঁ। কৃষ্ণৰ জনমকালত সকলোটিয়ে
মোক পুণাৱান কৈছিল বুলি কৈছিল।
কৈছিল পুণ্যৰ ফলতহে মই কৃষ্ণহেন পুত্ৰৰ
পিতৃ হ'ব পাৰিলোঁ। কৃষ্ণৰ বল-শক্তিৰ
হেনো তুলনা নাই। সি পুত্ৰনা বান্ধসক

বধিলে। গতিকে — এই ভয়াবহ সৰ্প
কালীয়কো নিশ্চয় বধিব বা দমন কৰিব
পাৰিব। পিছে—যিকোনো উপায়ে কৃষ্ণক
এতিয়াই কালীয়ৰ কবলৰপৰা মুক্ত কৰিব
লাগিব। কিয়নো—নহ'লে যশোদাৰ মৃত্যু
কোনেও বোধিব নোৱাৰে, অৱধাৰিত।”

*

বহুতো পৰলৈকে চেষ্টা কৰাৰ অন্তত
যশোদায়েো চेतনা ঘূৰাই পোৱা হ'ল।

*

চেতনা ঘূৰাই পোৱাৰ অন্তত যশোদাই
কৃষ্ণক ক'লে, “বোপা, তই যেতিয়া গোপিনী
সৱক জলা-কলা কৰিছিলি, তেতিয়া
মই তোক কটকটীয়াতকৈ বান্ধি থৈছিলোঁ।
তোক মই তেতিয়া বান্ধিছিলোঁ। বুলিয়েই
মোক এতিয়া এনেহেন শাস্তি দিছনে
তই? তোৰ তো ক্ষমতা নথকা নহয়। মোৰ
ওচৰলৈ অহাৰ ইচ্ছা তোৰ নাই হোৱানে?
মোৰ মুখলৈ চাই এটাবাৰ এমোকোৰা
হঁহাৰ ইচ্ছাও তোৰ হোৱা নাইনে? চকু
মেলি এটাবাৰ নাচাৱনে তই? এতিয়া
গাভীবিলাকো স্থিৰ হৈ আছে, সিহঁতিও
তোৰ বিপদমুক্তিলৈ বৈ আছে। বিষবৃক্ষৰে
ভৰপূৰ অৰণ্যয়ো তোৰ একো অনিষ্ট
কৰিব পৰা নাই। তেনেস্থলত—সামান্য
সৰ্প এটাই তোৰ কেনেকৈ অনিষ্ট কৰিব?”

কিন্তু — এইবোৰ নানান কথা কৈয়ো
যশোদা মাতৃ পুনৰ ক্ৰন্দনৱতী হৈ পৰিল।

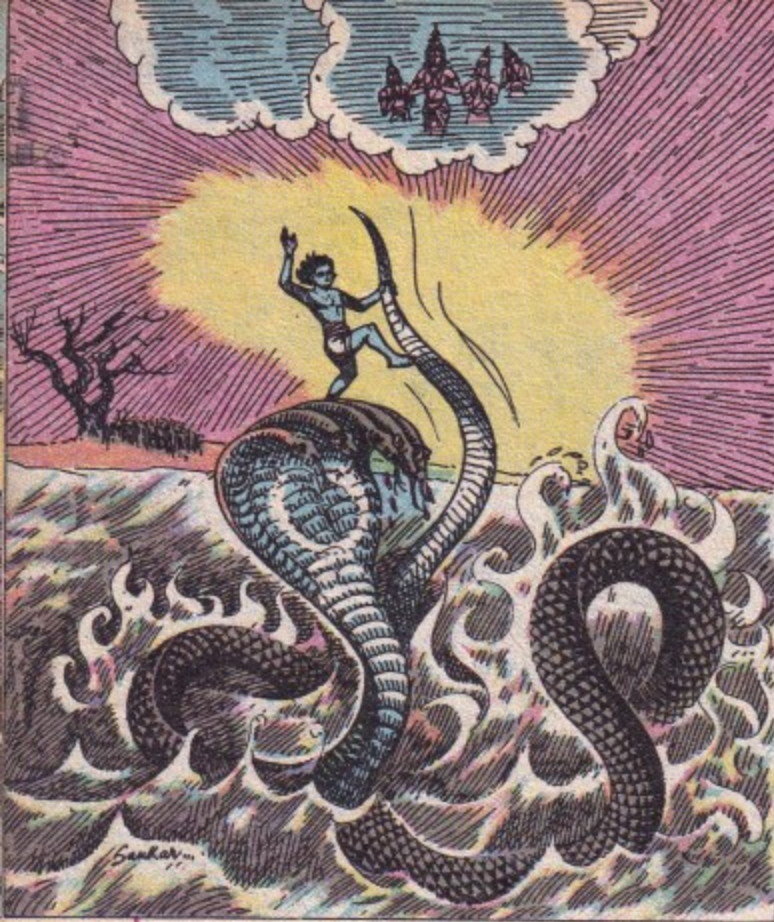
*

বলবামে কৃষ্ণক ক'লে, “কৃষ্ণ, তুমি
মানুহৰ ৰূপ লৈ পৃথিৱীলৈ আহিছা।
মানৱৰ মংগল-সাধনেই আছিল তোমাৰ
মানৱ-জন্মৰ মূল উদ্দেশ্য। এটা সৰ্পৰ
কবলত পৰিয়েই তুমি শেষ হৈ যাবানে?
তুমি অনতিপলমে নিজক উদ্ধাৰ কৰা।”

*

বলবামৰ কথা নৌশেষ হওঁতেই কৃষ্ণই
হেৰোৱা চेतনা ঘূৰাই পালে।

আক তেতিয়া কৃষ্ণই তেওঁৰ অপৰিসীম

শক্তি প্ৰয়োগ কৰি, কালীয়াৰ কবলৰপৰা নিজক মুক্ত কৰিলে, জঁপ মাৰি কালীয়াৰ ওপৰত পৰি, নাচি নাচি বিশাল ফেঁটৰ ওপৰত থিয় দিলেগৈ। আৰু লগে লগে কালীয়াৰ বিশাল-বীভৎস ফেঁট ক্ষত-বিক্ষত হৈ পৰিল।

*

কালীয়াৰ নাকেদি তেজ ওলাই থাকিল। তাৰ মুখ-গহ্বৰেদি পানী সোঁতৰ দৰে তীব্ৰ বিষ ওলাবলৈ ধৰিলে। চাওঁতে চাওঁতে বিশাল কালীয়াৰ বিৰাট দেহ দেখাত পছমৰ ঠাৰিৰ দৰে হৈ পৰিল।

বহুতোপৰলৈকে তীব্ৰ যাতনাত চাটি-

ফুটি যোৱাৰ অন্তত কালীয়াই কৃষ্ণক উদ্দেশি ক'লে, “হে কৃষ্ণ! হে দেৱ! তুমি যে মানুহ নহয়, দেৱতা, সেই কথা আছিল মোৰ জ্ঞানৰ অগম্য। মই তুচ্ছ খঙতে তোমাৰ পৱিত্ৰতম অংগ ক্ষত-বিক্ষত কৰিলোঁ। তুমি মোক মোৰ অহংকাৰৰ সমুচিত শিক্ষা দিলা। তুমি মোক-এতিয়া ক্ষমা কৰা। মোৰ আৰু কণিকামান বিষো নাই। মই এতিয়াৰপৰা তোমাৰ আজ্ঞাবহ দাসানুদাস হৈ চলি থাকিম। তোমাৰ স্পৰ্শৰে মোৰ দেহ হ'ল পৱিত্ৰ, কোমল হ'ল মোৰ সৰ্প চৰিত্ৰ। মোৰ প্ৰতি তোমাৰ সমস্ত বাগ অনুৰাগলৈ পৰ্য্যৱসিত কৰাঁ, হে পৰম প্ৰভু মোৰ!”

*

আৰু কালীয়াৰ কথা শুনি কৃষ্ণৰ মনতো সেই কালীয়া সৰ্পৰ প্ৰতি পুতৌ উপজিল।

*

কৃষ্ণই কালীয়ক ক'লে, “কালীয়া তোমাক মই নবধোঁ; কিন্তু তুমি আৰু যমুনাত থাকিব নোৱাৰিবা, সমুদ্ৰলৈ গুচি যাবা। যমুনাৰ জলবাশি তেতিয়া তোমাৰ বিষমুক্ত হ'ব, মানুহৰ ব্যৱহাৰযোগ্য হ'ব। তোমাৰ মন্ত্ৰকোপৰি মোৰ চৰণচিহ্ন থাকিব। মোৰ চৰণচিহ্ন থাকিলে তোমাক গৰুড় কেতিয়াও আক্ৰমণ নকৰে। আজিৰপৰা

মই তোমাক এই বৰ প্ৰদান কৰিলোঁ।”

*

তাৰ পাছত কালীয় সৰ্পই সপৰিয়ালে
সেই হুৱ এৰি সমুদ্ৰলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

*

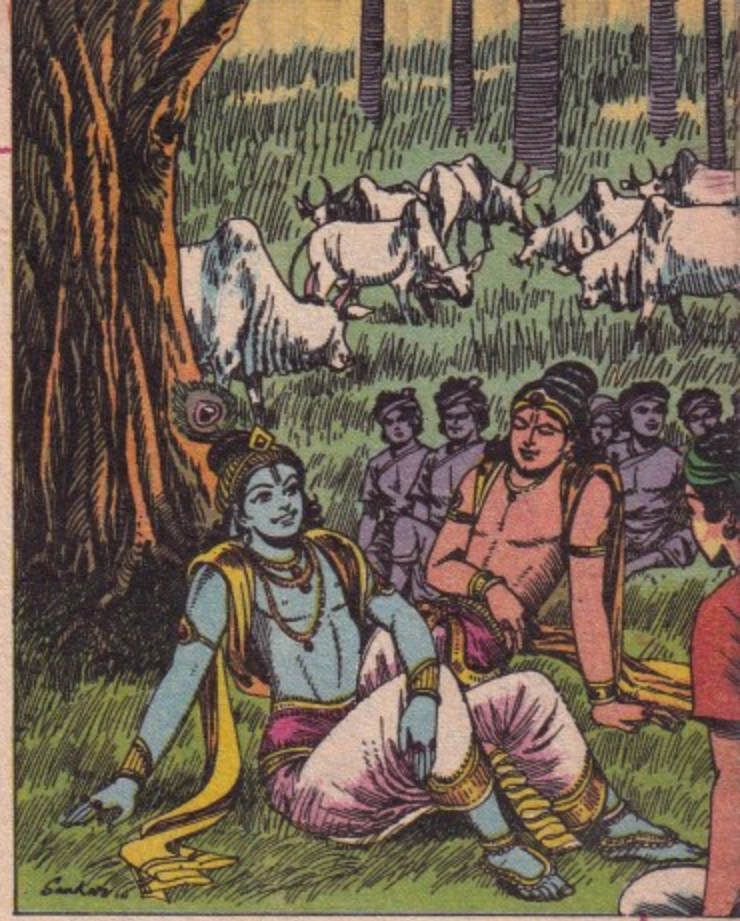
হুৱৰ পানীৰ পৰা পৰা তীবলৈ অহাৰ
লগে লগে নন্দ আৰু যশোদাই কৃষ্ণক
অঁকোৱালি ল'লে। কৃষ্ণই পিতৃ-মাতৃক
ভক্তিয়ুক্ত মনেৰে প্ৰণাম কৰিলে।

*

তাত নিৰ্বাকভাৱে গুৱালহঁত আৰু
অগ্ৰাণ্ণ মানুহো জুম বান্ধি থিয় আছিল।
এওঁলোক যে কিয় ইমান অৱাক-নিৰ্বাক
হ'ল—কৃষ্ণই সেই কথা বহুতোপৰলৈকে
ভাবিও একো ভাবি নোপোৱা হ'ল।

*

গুৱালহঁতে কৃষ্ণক দেৱতা বুলি গণ্য
কৰি ক'লে, “হে কৃষ্ণ! তোমাৰ হেন
সাহসী, ধৈৰ্য্যশীল আৰু শক্তিমান জগতত
নাই। তুমি মহিমময়, তুমি আমাৰ বন্ধক।
তোমাৰ এই মহৎ কৰ্মৰ ফলত আমি
আৰু আমাৰ গাভীকুল যমুনাত অৱগাহন
কৰিব পৰা হ'ম, তৃষ্ণা নিৰ্বাণ কৰিব
পৰা হ'ম। হে কৃষ্ণ! তোমাৰ শক্তিৰ
কথা আমি ইমান দিন ধৰি একোৱেই
অনুধাৱন কৰিব পৰা নাছিলোঁ, এতিয়া

বুজি পালোঁ, তোমাৰ শক্তি অসীম।”

*

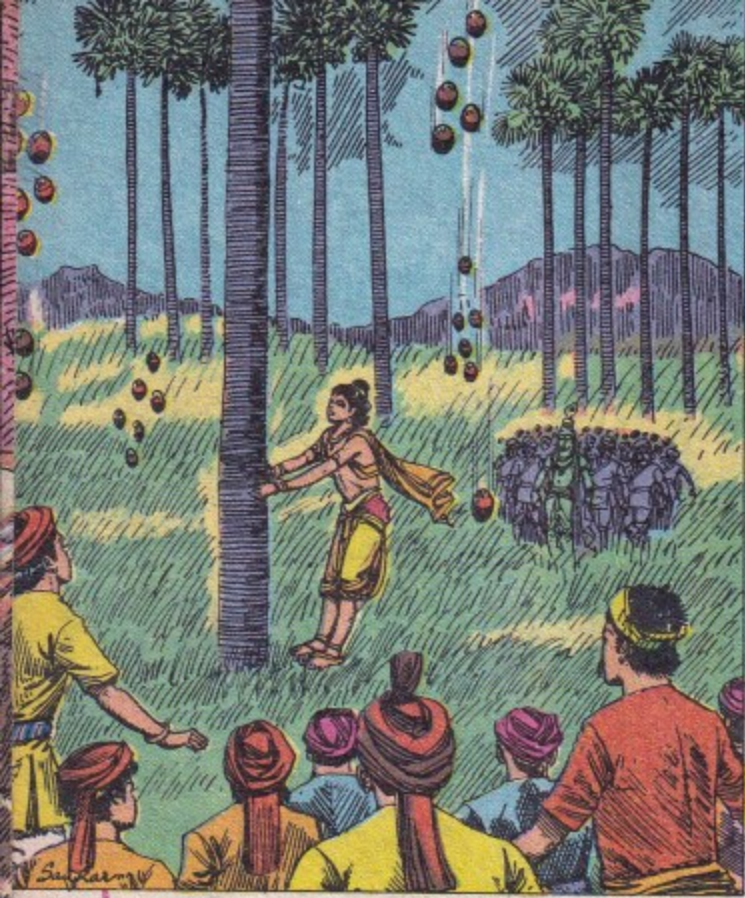
এই বুলি কৈ কৈ সেই কৃষ্ণভক্ত গুৱাল
হঁতে কৃষ্ণৰ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি প্ৰদক্ষিণ
কৰি থাকিল আৰু গাই থাকিল।

*

কৃষ্ণয়ো যথাযোগ্য সন্মানৰে সৈতে
সেই মৰমৰ সংগী গুৱালহঁতক আলিঙ্গন
কৰিলে আৰু তাৰ পাছত ঘৰলৈ গ'ল।

*

এই ঘটনাৰ কিছুকাল পাছৰ কথা।
গাভীকুলৰ খাদ্যৰ অনাটন হ'ল, চৰণীয়া
পথাৰত ঘাঁহ নোহোৱা হ'ল। প্ৰত্যেকেই

এই কথাত কৃষ্ণৰ মুখাপেক্ষী। কৃষ্ণই
কিবা এটা উপায় দিব—এয়ে আশা।

*

কৃষ্ণয়ে। এই সমস্যাৰ সমাধানৰ বাবে
আঙুৰাই আহিল। কৃষ্ণৰ বিভিন্ন প্ৰশ্নৰ
উত্তৰত বয়সিয়ালসকলে কৃষ্ণক ক'লে :

গোবৰ্ধন পৰ্বতৰ উত্তৰদিশত কালিন্দী
কাষত বিৰাট এক উদ্ভান আছে। তাত
কোমল ঘাঁহৰ অভাৱ নাই, কিন্তু তাত
ধেনুক নামৰ ভয়ংকৰ ৰাক্ষস এটা আছে।
কিন্তু সি আছে গাধৰ ৰূপত। তাৰ ভয়তে
তাত কোনো পশু-পক্ষীও প্ৰবেশ নকৰে।

কথাটো শুনিয়েই বলৰামক লগত

লৈ কৃষ্ণ সেই ঠাইলৈ গ'ল। কিছুমান
গৰখীয়াকো লগত লৈ গ'ল। তাত অসংখ্য
তালগছ আৰু গছবিলাকত অসংখ্য তাল।

*

কৃষ্ণই বলৰামক ক'লে, “ককাইদেউ,
তুমি তালগছত উঠা। পকা তালবিলাক
আমিও খাম, গাভীবিলাককো খুৱাম।”

বলৰামে ক'লে, “গছবিলাক বৰ ওখ,
ছুঠো। তাতকৈ গছবিলাক জোকাৰি দিওঁ,
পকা পকা তালবিলাক নিশ্চয় সৰি পৰিব।”

*

কৃষ্ণ আৰু বলৰামৰ মাজত হোৱা
কথাবোৰ ধেনুকাসুৰৰ কাণ পালেগৈ।
লগে লগে দেখাত সাইলাখ ধেনুকাসুৰৰ
দৰে এহেজাৰ গাধৰ সমদল এটা লৈ কৃষ্ণ
বলৰামৰ কাষ চাপিল। ইমানবোৰ গাধক
দেখি গৰখীয়াহঁতৰ বুকুত কঁপনি উঠিল।

*

এই গাধৰ সমদলটোৰ আগশাৰীত
আছিল ধেনুকাসুৰ। বলৰাম ধেনুকাসুৰৰ
মুখামুখী হৈ থিয় হ'ল। বলৰাম আছিল
নিৰস্ত্ৰ। কিন্তু চকুৰ পচাৰতে বলৰামে
গাধৰৰূপী ধেনুকাসুৰৰ পিছ ঠেং ছুটাত
ধৰি, দাঙি, এজোপা তালগছলৈ দলি
মাৰি দিলে। গছৰপৰা ঢেৰ তাল তললৈ
সৰি পৰিল। আৰু সেই ৰাক্ষস

ধেনুকান্ধৰ তালগছত থেকেচা খাই মৰিল।

তেতিয়া কৃষ্ণয়ো এই কামত হাত
উজান দিলে। বাকীবোৰ গাধৰূপী
বান্ধসকো ঠেঙত ধৰি দলিয়াই থাকিল।
সেই গাধবিলাকো মৰিল, অসংখ্য পকা
পকা সুগন্ধযুক্ত তালো তললৈ পৰিল
আৰু সেইডোখৰ পথাৰত গাভী চৰিব
পৰা হ'ল।

*

এবাৰ গৰখীয়াহঁত গৈছিল ভাণ্ডীৰবট
অঞ্চললৈ গাভী চৰাবলৈ। গাইবিলাক
যেতিয়া চৰি আছিল, গৰখীয়া ল'ৰাহঁতে
তেতিয়া খেল-ধেমালি কৰি আছিল।
হৰিণা আৰু চিকাৰী-খেল খেলি আছিল।

*

তেতিয়া তাত প্ৰলম্ব নামৰ বান্ধস এটা
আছিল। প্ৰলম্বয়ো হৰিণাৰ ৰূপ ধাৰণ
কৰি এই দলত খেলি থাকিল। আৰু
ছেগ বুজি ইহঁতৰ লগত খেলি থকা

বলবামক প্ৰলম্বই পিঠিত উঠাই লৈ কাঁড়ৰ
গতিৰে নিমিষতে বহু দূৰলৈ লৈ গ'ল।

*

বহু দূৰলৈ লৈ যোৱাৰ পাছত প্ৰলম্বই
তাৰ আচল ৰূপ ধাৰণ কৰিলে। সি
তাৰ দেহটো আকাশলংঘা কৰি তুলিলে।
প্ৰলম্বৰ বান্ধসৰ এনেহেন বীভৎস
আৰু বিৰাট ভয়ানক ৰূপ দেখি বলবামে
ভয় খাই, তীব্ৰভাৱে আৰ্তনাদ কৰি উঠিল।

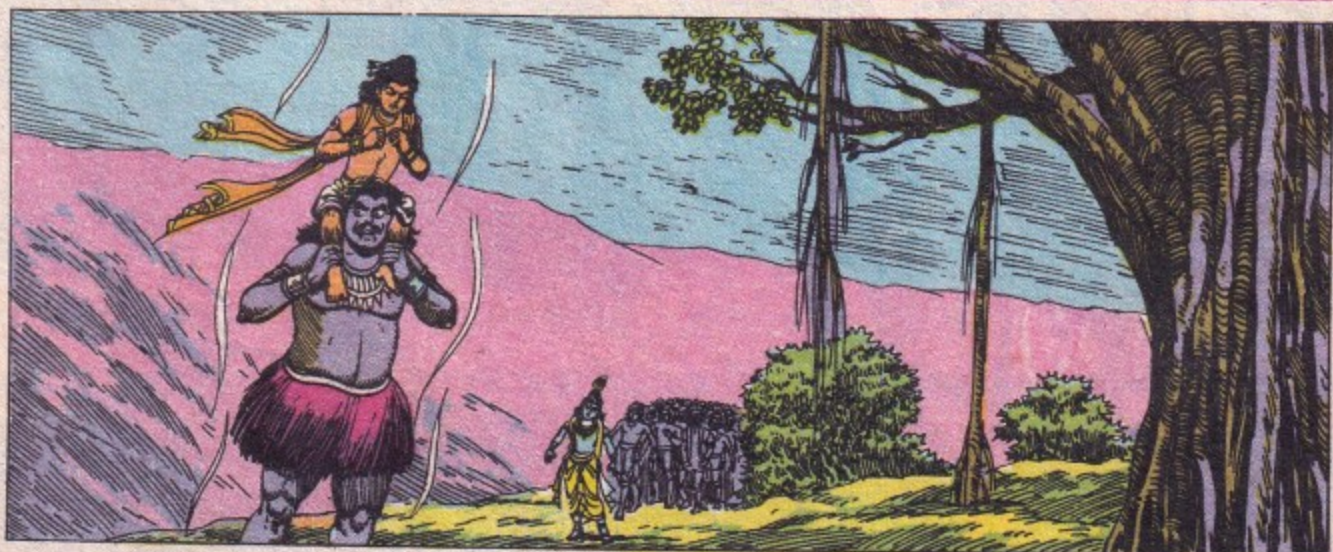
*

তেতিয়া কৃষ্ণই বলবামক চিঞৰি ক'লে,
“প্ৰলম্বক ধৰা, ভয় নকৰিবা, ধৰা তাক।
ধৰি প্ৰচণ্ড আঘাত কৰি তাক বধ কৰা।”

কৃষ্ণৰ কথামতে বলবামে প্ৰলম্ব বান্ধসক
প্ৰচণ্ড আঘাতেৰে ধৰাশায়ী কৰিলে আৰু
তৎক্ষণাৎ প্ৰলম্বৰ মস্তক চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ হ'ল।

*

বলবামে প্ৰলম্ব বান্ধসক বধ কৰা
হেতুকে বলবামৰ অন্য নাম হ'ল 'বলদেৱ'।

মোহৰৰ মোহাৰ

পৰিশ্ৰম কৰিলেই যে পৰিয়ালখন সুখে-
সন্তোষে চলি থাকিব, তাৰ কোনো
অৰ্থ নাই। নীলবতনৰ অভিজ্ঞতা এয়ে।
হাড়ভঙা শ্ৰম কৰিও সি এটা পইচাও
সাঁচিব নোৱাৰে, কিবা-নহয়-কিবা কামত
খৰচ হৈ যায়। এবাৰ সামগ্ৰ টকা সি
কে.নবাকৈ সাঁচিছিল; কিন্তু সেই সাঁচনৰ
ধন কাছনতে গ'ল। ঘৈণীয়েক পৰিল
বেমাৰত। কিছুখিনি বেজ-বৈজ্ঞাই নিলে;
আক বাদবাকীখিনি অশুষ্ক ঘৈণীয়েকক
চাবলৈ আহি, এমাহমান থাকি, মিতিৰ
কুটুমহঁতে খালে।

আক এইদৰে নানান কাম-আকামত
খৰচ কৰি কৰি নীলবতনৰ এদিন ধৰুৱা
হৈ পৰিল। সি বাধ্যত পৰি স্মৃত দিবলগা
হ'ল। স্মৃত পৰিশোধ কৰিবলৈ ধাৰৰো

উপৰি ধাৰ কৰিলে। আক এইদৰে
ধাৰৰো ধাৰ পৰিশোধ কৰি কৰি সি
জুকলা হৈ পৰিল। পাওনাদাৰহঁতে দিনে-
নিশাই তাক জলা-কলা কৰিবলৈ ধৰিলে।

এনে অবস্থাত পৰি নীলবতনৰ মনত
জীৱনৰ প্ৰতি ঘৃণা উপজিল আক এদিন সি
আনকি তাৰ ঘৈণীয়েককো একো নকৈ
নৈত ডুবি মৰিব বুলি ওলাল।

কিন্তু নৈ গৈ পোৱাৰ আগতে এগৰাকী
সাধুৰ সৈতে ভেটাভেটি হ'ল। সাধুৱে
নীলবতনক দেখামাত্ৰেই ক'লে, “মই
অতি ক্লান্ত। মোৰ ভৰি বিয়াইছে।
তুমি যদি মোৰ পদসেৱা কৰা, মই তোমাৰ
যিকোনো ইচ্ছা পূৰণ কৰিম।”

নীলবতনে ক'লে, “হে সন্ন্যাসী
মহাৰাজ! মই আনন্দ মনেৰেই আপোনাৰ

পদসেৱা কৰিম। কিন্তু মোৰ কোনো ইচ্ছা পূৰণ কৰিব নালাগে।”

নীলবতনে সাধুৰ ভৰি দুখন ভালকৈ পিটিকি দিলে। নীলবতনৰ পদসেৱাত তুষ্ট হৈ সাধুৱে ক’লে, “তোমাক কি লাগে কোৱাঁ। তুমি যিহকে খুজিবা মই দিম।”

“হে সন্ন্যাসী মহাৰাজ! মোক আক একোৱেই নালাগে। মই অলপ সময়ৰ পাছত আত্মবাতী হ’ম। মোক কেৱল মৃত্যুকহে লাগে।” নীলবতনে ক’লে।

সাধুৱে আগ্ৰহৰে নীলবতন কাহিনী শুনিলে আৰু তাৰ পাছত ক’লে, “কেৱল এই কাৰণে মৰিবা? নালাগে মৰিব।

মই তোমাৰ দাবিদ্ৰা শুচাম।” এই বুলি কৈ, এচিকুট ছাই সাধুৱে নীলবতনক দিলে।

ছাইখিনি হাতত লৈ নীলবতনে ক’লে, “হে সন্ন্যাসী মহাৰাজ! ইমান শ্ৰম কৰি ধন আৰ্জিও মোৰ দুখ নুগুচিল, এচিকুট ছাইবেনো কপাল ফুলিবনে?”

সাধুৱে ক’লে, “চোৱা, আচল কথা লক্ষ্মীদেৱীৰ আশীৰ্বাদ। তুমি এই ভাস্মেৰে লক্ষ্মীদেৱীক পূজিবা, চাবা, কিছুদিনৰ অন্তত তোমাৰ দুখ গুচিব। তুমি একেৰাহে দহদিন এই ভাস্মেৰে লক্ষ্মীদেৱীক পূজিবা।”

কিন্তু নীলবতনে ভাবি নাপালে যে এচিকুট ছাইৰে দহদিন কেনেকৈ পূজা কৰিব। সি এই বিষয়ে সাধুগৰাকীক সোধাত সাধুগৰাকীয়ে ক’লে, “এই ভাস্ম সাধাৰণ ভাস্ম নহয়, ই অক্ষয়-ভাস্ম। এই ভাস্ম যিমনেই ব্যৱহাৰ কৰিবা, কেতিয়াও শেষ নহ’ব। তোমাক দেখি যদি আন কোনোবাই পূজা কৰিব খোজে এই ভাস্মেৰে—তেওঁকো দিব পাৰিবা—যদিহে তেৱোঁ দুখীয়া। কিন্তু এটা কথা মনত ৰাখিবা, প্ৰয়োজনতকৈ অধিক ধন যদি খুজিছা, ঘৰত থকাখিনিও নোহোৱা হ’ব।”

নীলবতন ঘৰলৈ উভতি গ’ল, ঘৈণীয়েকক-সকলো কথা ক’লে। কিন্তু সিহঁতৰ ঘৰত লক্ষ্মী গোসাঁনীৰ কোনো

ছবি নাছিল। সিহঁতৰ ওচৰ চুবুৰীয়া
আছিল ধনী মানুহ। সেই ঘৰৰপৰা লক্ষ্মীৰ
ছবি আনিবলৈ নীলবতন তালৈ গ'ল।

ধনিক মানুহজনে নীলবতনক ক'লে,
“আমাৰ হওঁতে লক্ষ্মী গোঁসানীৰ ছবি
এখন নথকা নহয়, আছে; পিছে—
কাঁচখন ফুটি থাকিল। এতিয়া কথা
হ'ল—উকা ছবিখনৰ ওপৰত ছাই মানি
পূজা কৰা যদি—ছবিখন বেয়া হৈ যাব।
যদি বেয়া হয়, কথা বেয়া হ'ব। গতিকে
ছবিখনত যেনেতেনে কাঁচ লগাই ল'বা।”

ধনী মানুহজনৰ কথাত মান্তি হৈ
নীলবতনে ছবিখন লৈ আহিল। ধনী
মানুহজনৰ কথা শুনি নীলবতনৰ ঘৈণীয়েকে

নীলবতনক ক'লে, “কাঁচখন লগাই অনাৰ
পাছত পূজা কৰাটোহে ভাল হ'ব।”

কাঁচখন লগাবলৈ নীলবতন ছবি
বন্ধোৱা দোকান এখনলৈ গ'ল। দোকানীয়ে
নীলবতনক ক'লে, “কাঁচখন লগাবলৈ হ'লে
মোক এটা মোহৰ দিব লাগিব। যদি
মোহৰ দিব নোৱাৰা, আমাৰ ঘৰত
একেবাহে দহদিন ধৰি ঘঁকুৱা কাম-বন
কৰি দিব লাগিব। তোমাৰ যি ইচ্ছা।”

মোহৰ ক'ত পায় সি? এতেকে—
দহদিন তাৰ ঘৰৰ কাম-বন কৰাৰ বাবে
নীলবতন চুক্তিৱদ্ধ হ'ল।

ছুদিনৰ অন্তত নীলবতন দোকানীৰ
ঘৰলৈ গ'ল। দোকানীয়ে নীলবতনক

ক'লে, “এটা কথা কওঁ, মনপুতি শুনিবা। আমাৰ চুক্তিমতে, আখৰে আখৰে চুক্তি মানি, কাম কৰিব লাগিব।”

একেৰাহে পাঁচদিন ধৰি কাম-বন কৰাৰ অন্তত ছদিনৰ দিনা নীলবতনক দোকানীয়ে ক'লে, “শুনা, সৰ্বমুঠ দহদিন কাম কৰাৰ কথা আছিল। কিন্তু অহা ছই-তিনিদিন আমাৰ একো কাম নাই।”

নীলবতন তাৰ ঘৰলৈ উভতি গ'ল। তিনিদিনৰ পাছত দোকানীয়ে তাক ক'লে, “শুনা, আমাৰ চুক্তি আছিল এয়ে যে তুমি আমাৰ ঘৰত একেৰাহে দহদিন কাম কৰিবা। পাঁচদিন কাম কৰাৰ পাছত

তিনিদিন কাম নকৰা বাবে চুক্তি ভংগ কৰা হ'ল। এতেকে—পুনৰ দহদিনলৈ কাম কৰিব লাগিব। তেহে কাঁচখন লগাই দিয়া যাব।”

নীলবতনৰ খং উঠিল। সি দোকানীক ক'লে যে এয়া অন্যায়।

দোকানীয়ে ক'লে, “কিহৰ অনিয়ায়? চুক্তি এনেকুৱাই হৈছিল।”

এই দোকানীয়ে যে তাক কেতিয়াও একেৰাহে দহদিনলৈ কাম নকৰাব, আৰু কাঁচখনো নলগাব, সেই কথা উপলব্ধি কৰি নীলবতন এটা মোহৰ বিচাৰি ওলাল। এজনে ক'লে, “আমাৰ বাৰীত এটা সাপৰ টিপী আছে, তাত ভালেমান বিষাক্ত সাপ আছে। তুমি যদি তাৰপৰা সাপ-বিলাকক মাৰিব বা খেদি দিব পাৰা, এটা মোহৰ দিয়া যাব।”

“মই সাপধৰা মানুহ নহওঁ, কেনেকৈ কি কৰিম?” নীলবতনে ক'লে।

“আমিও বা তোমাক মোহৰ এটা এনেয়ে কেনেকৈ দিম?” মানুহজনে ক'লে।

এইবাৰ নীলবতন গ'ল এটা স্মৃতখোৰ মহাজনৰ ওচৰলৈ। এই স্মৃতখোৰ মহাজনৰ নাম পৰাশৰ। পৰাশৰ আছিল অতি লুভীয়া মানুহ। নীলবতনৰ কথা শুনি পৰাশৰে ক'লে, “লাগিলে—মোহৰ এটা

মই তোমাক এতিয়াই দিব পাৰোঁ। পিছে—
এটা চৰ্ত্তত। চৰ্ত্তটো হ'ল যে—এমাহৰ
ভিতৰত স্মৃতে-মূলে ছুটা মোহৰ ঘূৰাই
দিব লাগিব। কিন্তু এই ছুটা মোহৰ
যদি এমাহৰ ভিতৰত ঘূৰাই নিদিয়া,
তেনেহ'লে তুমি আৰু তোমাৰ পৰিবাৰে
আমাৰ ঘৰত গোটেই জীৱনকাল ধৰি
গেবাৰি খাটিব লাগিব। —কোৱা, বাজী?”

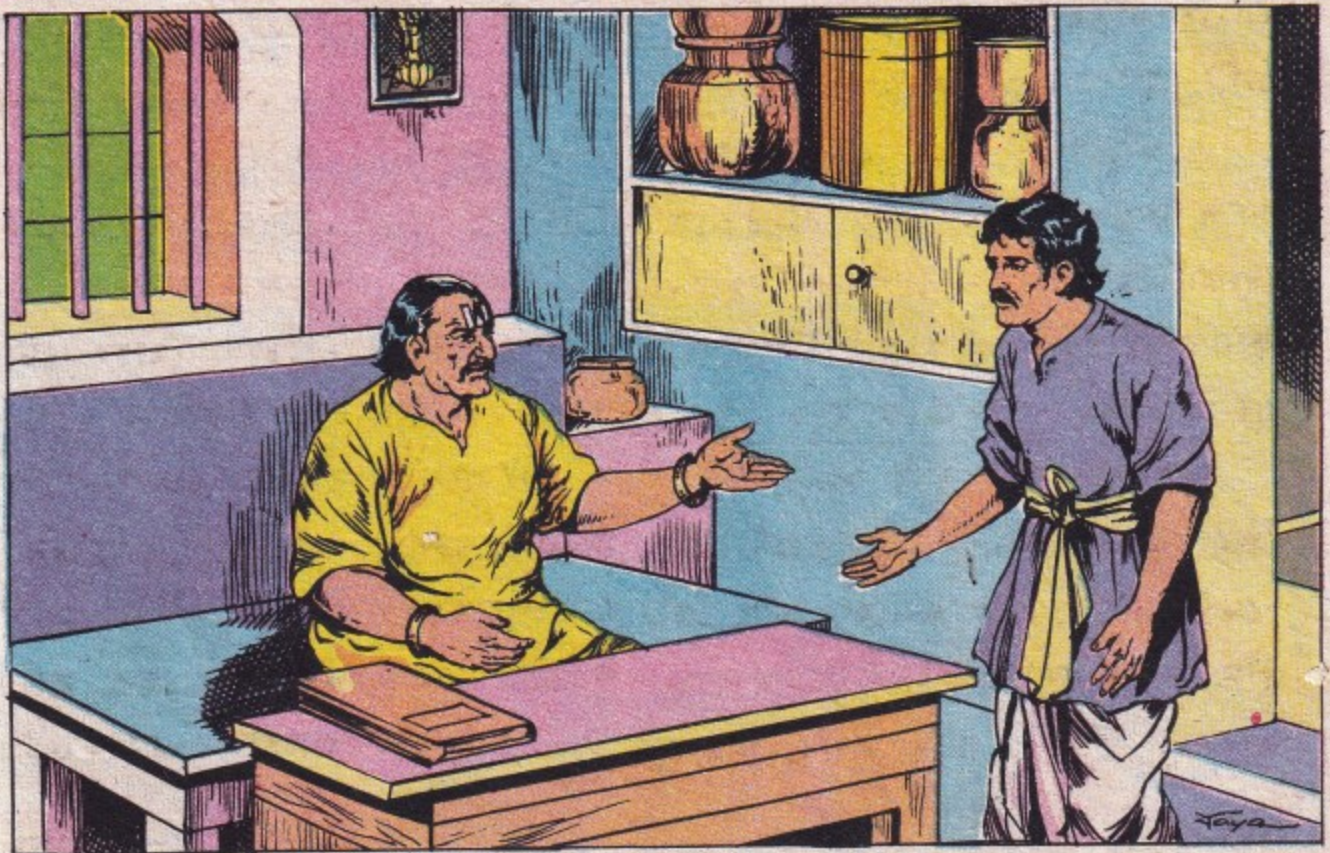
নীলবতনে 'হাঁ' 'না' একো নকৈ
পোনে পোনেই ঘৰলৈ গ'ল আৰু তাৰ
ঘৈণীয়েকক কথাখিনি ক'লে।

ঘৈণীয়েকে ক'লে, “সাধুৰ কথা মতে
কোনো মানুহে আমাৰ একো অনিষ্ট
কৰিব নোৱাৰে। আৰু—আই লখিমীক

দহদিন ধৰি পূজিলেই আমাৰ দুখ-
দাৰিদ্ৰ্য্যে। গুচিব। ঠিক আছে, পৰাশৰৰ
চৰ্ত্তত বাজী হোৱাগৈ, যোৱা।”

নীলবতনে স্মৃতখোৰ পৰাশৰৰপৰা
মোহৰ এটা ল'লে। ছবি বন্ধোৱা
দোকানীয়ে মোহৰটো পাই তৎক্ষণাৎ
ছবিখন কাঁচেৰে বন্ধাই দিলে। তাৰ
পাছত নীলবতন আৰু তাৰ ঘৈণীয়েকে
যথাযথভাৱে সেই ভাস্মেৰে দহদিন ধৰি
লক্ষ্মী গোসাঁনীক পূজিলে।

এঘাৰ দিনৰ দিনা এজোপা গছপুলি
কবলৈ অলপ মাটি খান্দোতে মাটিৰ তলত
'টং'কৈ শব্দ উঠিল। সেই ঠাই খান্দি
নীলবতনে একলহ সোণৰ মুদ্ৰা [মোহৰ]

পালে। লগে লগে নীলবতনে স্মৃতিখোৰ
পৰাশৰক ছুটা মোহৰ দি থৈ আহিলগৈ।
তাৰ পাছত নীলবতনে তাৰ অন্ত্যাত্ম ধাৰ-
ধূৰ মাৰি, ছবিখনৰপৰা কাঁচখন একুৱাই,
ধনী মানুহজনক লক্ষ্মী গোসাঁনীৰ সেই
ছবিখন ওভোতাই দিলেগৈ।

ধনী মানুহজনে বেয়া পাই নীলবতনক
ক'লে, “কাঁচখনৰ সৈতে ছবিখন দিলেনো
তোমাৰ কিখিনি হানি হ'লহেঁতেনহে?”

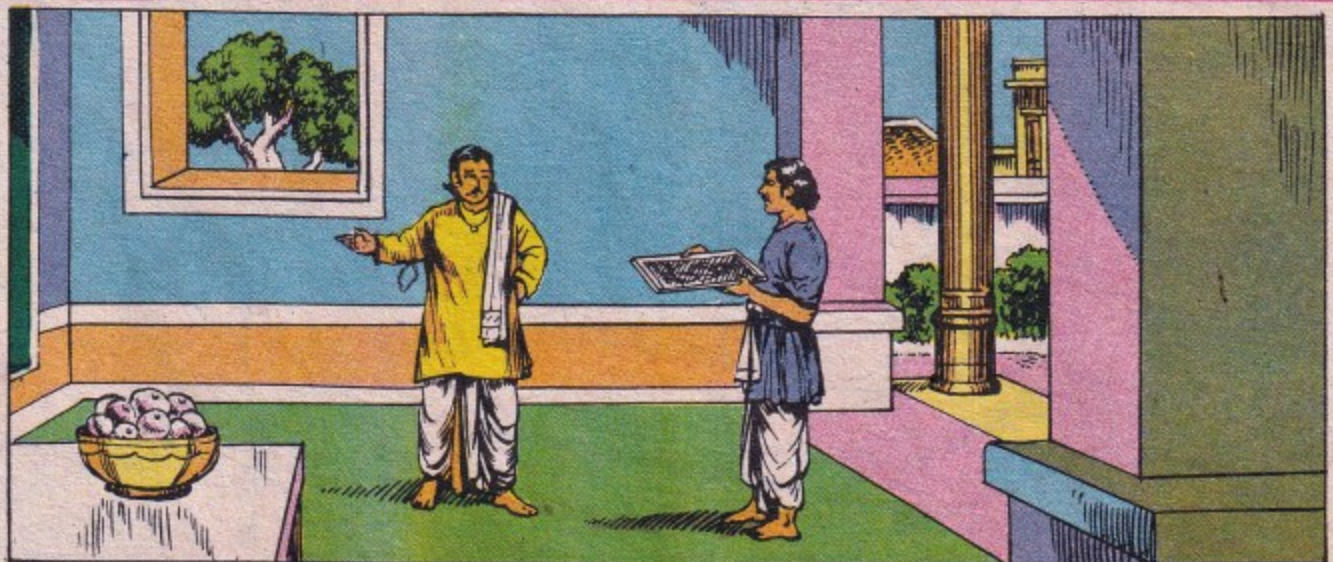
নীলবতনে বিনম্রভাৱে ক'লে, “আপুনি
যদি নিজৰ পইচাবে কাঁচখন লগাই লয়—
তেতিয়া স্মৃতি পাব। আপুনি যদি পূজা
কৰিবলৈ বিচাৰে, মই সাধুৱে দিয়া ভস্ম
আপোনাক দিম।”

ধনী মানুহজনে ক্ৰুদ্ধ হৈ ক'লে,
“প্ৰকৃত প্ৰয়োজন নাথাকিলেও যদি এই
ভস্মেৰে কোনোবাই লক্ষ্মী গোসাঁনীক
পূজা কৰে, তেনেহ'লে সেই ঘৰত থকা-
খিনিও যে নথকা হ'ব—জানাই নিশ্চয়।”

ধনী মানুহজনৰ এই কথাৰ উত্তৰত
নীলবতনে ক'লে, “এবছৰৰ ভিতৰতো
আপুনি ছবিখন যেতিয়া বন্ধোৱা নাছিল
—আপোনাকো দুখীয়া নকৈ কিনো ক'ম?
এটা মোহৰ খৰচ কৰাৰ ক্ষমতা নিশ্চয়
আপোনাৰ নাই।”

নীলবতনৰ কথাখিনি শুনি—সি যে
এটা মোহৰ বাবে কিমান পৰিশ্ৰম কৰিব-
বলগীয়া হৈছিল— সেই কথাটি ধনী
মানুহজনে বুজি পালে। তেতিয়াৰপৰা
ধনী মানুহজনৰ মনত পৰিৱৰ্তন আৰম্ভ
হ'ল। বিশেষ বিশেষ ক্ষেত্ৰত যে আনক
সহায় কৰা কৰ্তব্য — তেতিয়া তেওঁ
উপলব্ধি কৰিব পৰা হ'ল।

আনহাতে—বিপদকালত এটি মাত্ৰ
মোহৰো যে কিমান মূল্যবান সেই কথা
মনত ৰাখি, আনৰ বিপদত সদায়
সহায় কৰি, নীলবতনে এক সুখী আৰু
সং জীৱন যাপন কৰিছিল।

চিকণ চোৰ

প্ৰাচীন কাশ্মীৰৰ এক খ্যাতিমন্ত-
আঢ়াৰন্ত পণ্ডিত-জমিদাৰ আছিল
অমিতব্যয়ী। তেওঁ তেওঁৰ পূৰ্বপুৰুষৰ সঞ্চিত
ধন-সম্পদ ধোঁৱাখুলীয়াৰ দৰে উৰাই
দিলে; কিন্তু আনে যাতে তেওঁৰ নিঃসম্বল
অৱস্থাৰ কথা গম নাপায়, তাৰ বাবে
তেওঁ যথেষ্ট সতৰ্ক হ'ল।

এই পণ্ডিত-জমিদাৰৰ আছিল এজনী
ছোৱালী। ছোৱালীজনী দেখাই-মেলাই
অতি সুন্দৰী। কিন্তু বিয়াৰ তাইৰ বয়স
হোৱা সত্ত্বেও, আৰু ভালেমান যুৱকে তাইক
বিয়া কৰাবলৈ আগ্ৰহী হোৱা সত্ত্বেও,
আৰ্থিক অৱস্থা বেয়া হোৱাৰ কাৰণে,
পণ্ডিত-জমিদাৰে তাইৰ বিয়ালৈ মন-কাণ
কৰা নাছিল। কিন্তু কথা যে ঠিক কি—
সেই কথা বাইছে গম নাপাইছিল।

এবাৰ পণ্ডিতৰ বন্ধু সুন্দৰপ্ৰসাদৰ
সৈতে ছোৱালীজনীৰ বিয়াৰ কথাত অলপ
ভুল বুজাবুজি হ'ল। কিছু দিনৰ পাছত
সুন্দৰপ্ৰসাদে পণ্ডিতৰপৰা অলপ ধন ধাৰ
হিচাপে খোজাত পণ্ডিতে যেতিয়া দিব
নোৱৰা হ'ল, তেতিয়া সুন্দৰপ্ৰসাদে
ভাবিলে যে পণ্ডিতে ধন থকা সত্ত্বেও
তেওঁক নিদিব। এই কথাত সুন্দৰপ্ৰসাদৰ
উগ্ৰ খং উঠিল আৰু পণ্ডিতক পোতনি
থেকেচা দিয়াৰ মনেৰে সুন্দৰপ্ৰসাদে
তেওঁৰ পেটত থকা খুৰখন ধৰালে।

সুন্দৰপ্ৰসাদে এটা দগধা চোৰৰ সৈতে
যোগাযোগ কৰি পণ্ডিতৰ ঘৰৰ ধন-সোণ
চুৰি কৰোৱাৰ বন্দৱস্ত কৰিলে।

এনিশা পণ্ডিতৰ পৰিবাৰে পণ্ডিতক
জীয়েকৰ বিয়ালৈ মন-কাণ নকৰাৰ বাবে

পেটত থকা সাত পাচি খাব উলিয়াই
চুণ-খাব কৰি থাকিল। পণ্ডিতে ক'লে,
“তোমাৰ অভিযোগ সঁচা, কিন্তু তাইৰ
বিয়া পতাৰ জোখাবে ধন মোৰ নাই।
এতিয়া মোৰ অৱস্থা—ক'বলৈ গ'লে—
দিন ভিক্ষা প্ৰাণ ৰক্ষা বিধৰ।”

“কিনো কৈছা অগ্ৰবম্-বগ্ৰবোৰ?”
পণ্ডিতনীয়ে আচৰিত হৈ ক'লে, “আমাৰ
অৱস্থা এনেকুৱাই হ'লনে!”

তাৰ পাছত পণ্ডিতে তেওঁৰ প্ৰকৃত
অৱস্থাৰ কথা—তেওঁৰ ঘৰত নিগনিও
চিৎ হৈ মৰা বিধৰ অৱস্থাৰ কথা, পৰিবাৰক
বুজাই কওঁতে চোৰটোৱেও আঁৰত থাকি
শুনিলে। চোৰটোৱে এই কথা বঢ়িয়াকৈ
বুজি পালে যে সুন্দৰপ্ৰসাদে তাক নাজানি
হুৰুজিয়েই হাতত আনি পেটত খোৱা
ঘৰ এখনলৈ মিছামিছিকৈ চুৰি কৰিবলৈ
পঠালে। পণ্ডিতৰ প্ৰকৃত অৱস্থাৰ কথা
নিজ কাণেৰে শুনি, সুন্দৰপ্ৰসাদৰ ওপৰত

চোৰটোৰ খং উঠিল। যি কি নহওক,
পণ্ডিত-পণ্ডিতনীৰ মাজত তেওঁলোকৰ তীব্ৰ
অভাৱ-অনাটনৰ কথা শেষলৈকে শুনাৰ
অন্তত চোৰটো পণ্ডিতৰ ঘৰৰপৰা গ'লগৈ।

পাছদিনা সুন্দৰপ্ৰসাদে সেই চোৰটো
অহালৈ চ'ৰা ঘৰত বৈ থাকিল। কিন্তু
বহুতোপৰলৈকে বৈ থকাৰ অন্ততো চোৰটো
উভতি নাহিল। আক তাৰ পাছত
সুন্দৰপ্ৰসাদে এটা বিষম কথা আৱিষ্কাৰ
কৰিলে যে তেওঁৰ নিজৰ ঘৰৰ ধন-সোণ-
খিনিহে চুৰি হৈ গ'ল!

ইপিনে ৰাতিপুৱা পণ্ডিতে তেওঁৰ
মূৰ-শিতানত এটা শকত টোপোলা দেখা
পাই সেই টোপোলাটো খুলি চালে।
টোপোলাটো খুলি পণ্ডিতে বিধোবিধ
সোণৰ অলংকাৰ আৰু ঢেৰ টকা, আৰু এখন
চিঠি পালে। চিঠিখনত লিখা আছিল :
“আপোনাৰ সেই ছোৱালীজনীৰ বিয়ালৈ
মোৰ মৰমৰ উপহাৰ। ইতি—চিকণ চোৰ।”

ঘোঁৰা-শিঙৰ কৰিয়া

এ গৰাকী ধনিকৰ আছিল ঢেৰ মাটি-বাৰী। তেওঁৰ ঘৰটো আছিল বজাৰ প্ৰাসাদৰ দৰে। তেওঁৰ ঘৰত ধন আছিল, সোণ আছিল, কপৰো অভাৱ নাছিল। তেওঁৰ সকলো আছিল। কিন্তু মুখৰ লগত তেওঁৰ দুখো আছিল। তেওঁৰ পৰিবাৰ অকালতে ঢুকাইছিল।

চুবুৰীয়া গাঁৱৰ এক হালোৱাৰ ছোৱালী এজনী আহিল এই ধনী মানুহগৰাকীৰ ঘৰত কাম-বন কৰিবলৈ। ছোৱালীজনীক দেখি ধনিকৰ ধক ছুটিল। তেওঁ এইজনীক ভাল পাই পেলালে।

দুখীয়া ঘৰৰ ছোৱালী এজনীক বিয়া কৰাম বুলিলেনো। বিয়া কৰাবলৈ কিমান পৰ? ধনী মানুহজনে ভাবিলে, আক কথাটো তাইক কৈয়েই পেলালে। তেওঁৰ

কথা শুনি ছোৱালীজনীয়ে ক'লে, “হয়নে?” তাৰ পাছত তাই নিজক কোৱা দি ক'লে: ‘এওঁক বিয়া কৰাওঁ যদি, গাঁৱৰ ৰাইজে বু বু বা বা কৰিব’।

“চোৱাঁ, মই যে তোমাক বিয়া কৰাম এয়া তোমাৰ সৌভাগ্যৰহে কথা।” ধনী মানুহজনে ধোৱা-বছা কৰিব খুজিলে।

“কিন্তু—মই আপোনাৰ তুলনাত নিচেই সৰু, আপোনাৰ চকৰ দায়-দায়িত্ব ল'বলৈ মোৰ ভাল লাগিব কিয়?” ছোৱালীজনীয়ে ধনিকৰ ৰগত ধৰিলে।

ধনী মানুহজনৰ খং উঠিল। কিন্তু তথাপি—মনৰ খং মনৰ খালৈত ভৰাই থৈ ক'বলৈ ধৰিলে যে, তাইৰ খেচু তেওঁ কিয় ভাঙিব লাগে। লগতে তাইক তাইৰ সোণে-পোৱালে গঁথা সোণোৱালী

ভৱিষ্যতৰ কথাটোও ক'লে। কিন্তু ছোৱালীজনী একোপধ্যে মান্তি নহ'ল।

তেতিয়া মানুহজনে তাইৰ দেউতাকক মতাই অনালে আৰু ক'লে, “হেৰাহে, তুমি মোৰপৰা বহুত টকা ধাবলৈ ল'লা। মোৰ লগত যদি তোমাৰ ছোৱালীজনীৰ বিয়া পাতি দিয়া, সেই ধাৰ-ধুব আৰু মাৰিব নালাগে। কথা সিমানেই নহয়, তোমাক মই ভালেখিনি খেতিমাটি দিম, তেতিয়া ধনে-ধানে তোমাৰ কপাল ফুলিব।”

“মোৰ চলিটু সক, সেইহে গৰুটু হৈ আছে, একো বুজা নাই তাই। আপ্নাক মই দিম।” ধনিকক আশ্বস্ত কৰি হালোৱা

হৰকান্ত তাৰ ঘৰলৈ উভতি গ'ল।

ঘৰত হালোৱা হৰকান্তই আৰু তাইৰ মাকেও ছোৱালীজনীক বহুত বুজালে-ববালে; কিন্তু একো ফল নধৰিল। তাই আঁকোৰগোজীয়া হৈয়েই থাকিল।

কেইদিনমানৰ পাছত ধনী মানুহজনে পুনৰ হালোৱা হৰকান্তক মতাই পঠালে। হৰকান্ত গ'ল ধনিকৰ ঘৰলৈ। ধনী মানুহজনে হৰকান্তক ক'লে, “কি হ'ল, সেই যে গ'লা—আৰু নাহিলাই দেখোন।”

হৰকান্তই ক'লে, “আমি সাজু। আপুনি বিয়াৰ যা-যোগাৰ কৰক।”

“কিন্তু—তোমাৰ ছোৱালীজনী মান্তি হ'লনে?” ধনিকে সুধিলে।

“তাই মান্তি হ'ক-নহ'ক—সেই কথাত কি? বিয়া আপ্নাৰ ঘৰত হ'ব। মই ইমান বন্দৱস্ত কইববাৰ নৰিম। বিয়াৰ লগনৰ আগতে খবৰ দিলেই তাইক লৈ অহা হ'ব।” হালোৱা হৰকান্তই ক'লে।

আৰু কথা মতে ধনী মানুহজনে বিয়াৰ যা-যোগাৰ, বা-বন্দৱস্ত কৰিলে। নিমন্ত্ৰণো কৰা হৈ গ'ল আৰু-তাক-বহুতক। আৰু পুৰোহিতৰপৰা ৰাক্ষসি মানুহলৈকে সকলো বন্দৱস্ত কৰা হ'ল। আৰু তাৰ পাছত—ঠিক বিয়াৰ দিনা-ধনী মানুহজনে তেওঁৰ কাম কৰা ল'ৰাটোক

ক'লে, “হেই, তই হালোৱা হৰকান্তৰ ঘৰলৈ যা, যাক পঠাব লাগে পঠাই দিবলৈ ক'গৈ যা। তয়ে লগতে লৈ আহিবি।”

কাম কৰা ল'ৰাটোৱে হৰকান্তক ক'লেগৈ কথাখিনি। হৰকান্তই তাক ক'লে, “সোৱা — চোৱা — তাত বহি আছে। লৈ যোৱা তাইক।”

কাম কৰা ল'ৰাটোৱে ছোৱালীজনীক ক'লেগৈ, “আমাৰ বাবুক তোমাৰ দেউতাই যি দিব বুলি কৈছিল. মই লৈ যাবলৈ আহিছোঁ।”

ছোৱালীজনীয়ে হাঁহি মাৰি অলপ দূৰলৈ আঙুলিয়াই ক'লে, “সোৱা—সো ঘোঁৰাৰ পোৱালিটোক লৈ যোৱা।”

ল'ৰাটোৱে সেই পোৱালি ঘোঁৰাটোৰ পিঠিত উঠি ধনিকৰ ঘৰ পালেগৈ।

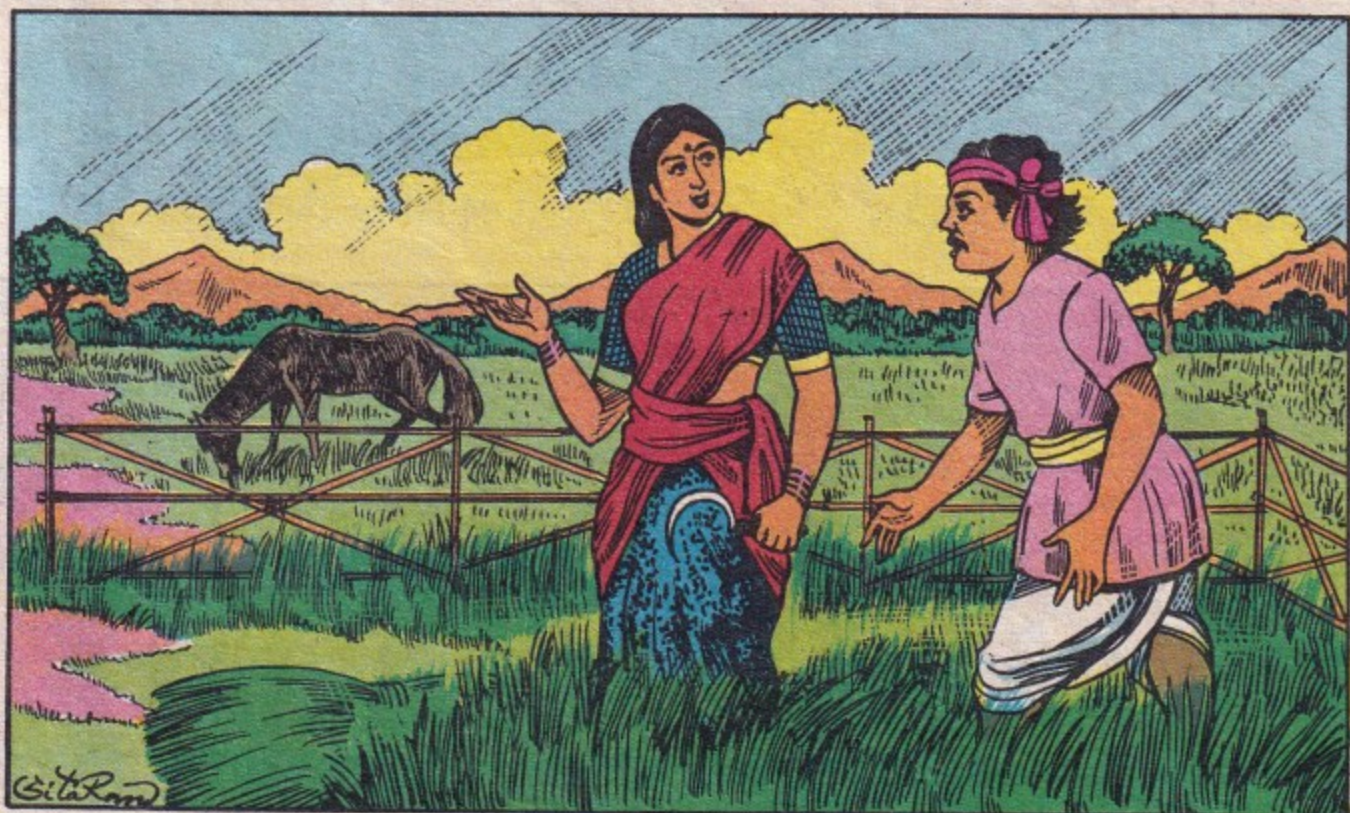
ধনিকে কাম কৰা ল'ৰা মদনক সুধিলে, “হেই মদন, লৈ আহিলিনে?”

“হয়, বাবু, লৈ আহিছোঁ। চোতালত থিয় কৰাই থৈছোঁ।” মদনে ক'লে।

“ইয়ালৈ লৈ আহ।” ঘৰৰ দোতলাৰ বাৰাণ্ডাত বহি ধনিকে ক'লে।

“মই—অকলেই লৈ আহিব পাৰিম জানো?” মদনে ক'লে, “নৰিম বাবু।”

ধনী মানুহজনে ক'লে, “অকলে নোৱাৰ যদি—ছুই-চাৰিজনৰ সহায়-সাৰথি ল'বি। মই সহায় কৰিবলৈ কৈছোঁ বুলি ক'বি। যেনেকৈয়েই নহওক—মুঠতে—

তাইক ধৰি-বান্ধি লৈ আহিবি বচ্।”

আৰু আন কেইজনমানক লগত লৈ, মদনে পোৱালি ঘোঁৰাটোৰ টিকাত ঠেলি-হেঁচুকি খটখটিয়েদি ঘৰৰ দোতলালৈ লৈ যাব ধৰিলে।

তাৰ পাছত মদনে ধনী মানুহজনক হেঁপাই-ফোঁপাই ক’লেগৈ, “আনিলোং।”

“বৰ ভাল কৰিলিং। তোৰ বৰ পৰিশ্ৰম হৈছে। পিছে—শ্ৰমৰ পুৰস্কাৰো পাবি। এতিয়া এটা কাম কৰ, আমাৰ চাকৰণী-কেইজনীক ক’গৈ এইক ভালকৈ সজাই-পৰাই দিবলৈ। ভালৰো ভাল শাড়ী পিন্ধাবলৈ ক’বি, আৰু গহনা-পাতিৰে গা ঢাকি দিবলৈকো ক’গৈ যা।” ধনিকে আৰু ক’লে, “সকলোকে ভালকৈ এই কামখিনি কৰিবলৈ ক’বি, ধান খায় ধান খায়কৈ নকৰে যেন।”

মদনৰ চুলিকিডালি কেটেলাপত্ৰৰ কাঁইটৰ দৰে থিয় হৈ উঠিল। সি ধনী

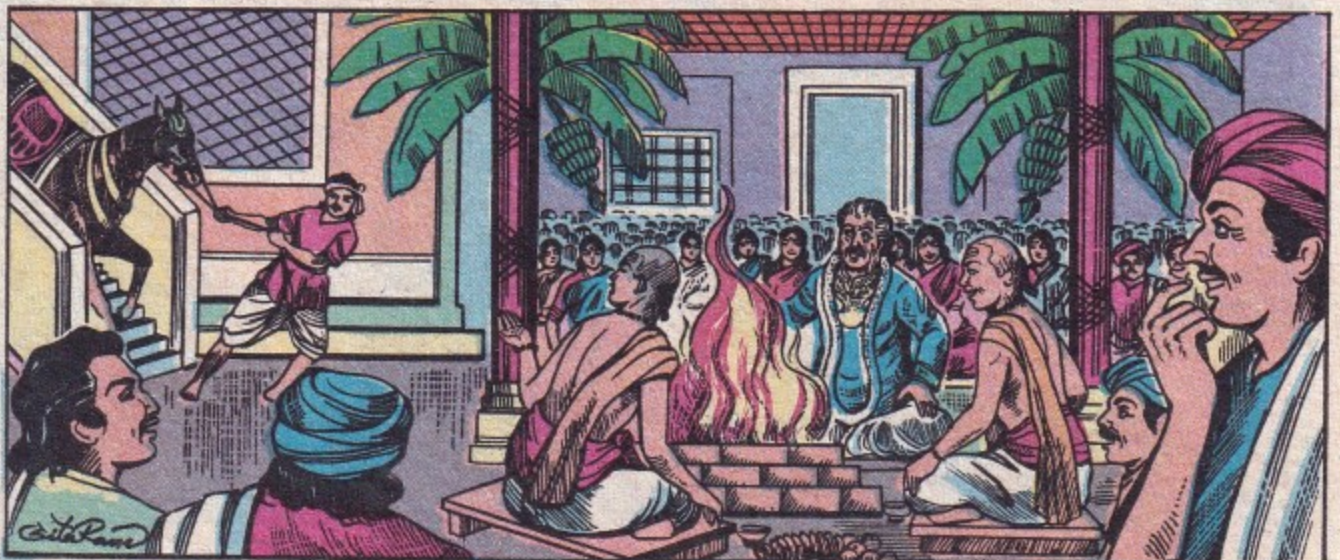
মানুহজনক ক’লে, “কি কৈছে — বাবু?”

“যি কৈছো, কৰগৈ-ক’গৈ যা।”

মদনে সকলোকে ক’লেগৈ। বিয়াৰ কইনা সজোৱাদি ঘোঁৰা-পোৱালিটোক সজোৱা হ’ল। তাৰ পাছত মদনে পুনৰ ধনিকক ক’লেহি, “আপুনি কোৱা মতে সাজন-কাচন সকলো হৈ গ’ল।”

“ভাল কৰিলি। এতিয়া আৰু পলম নকৰি বভাতলীত লৈ আহগৈ যা।”

মদনে আদেশ মতে কাম কৰিলে। বিয়াৰ কইনাৰ দৰে সজোৱা ঘোঁৰাৰ পোৱালিটোক দেখিয়েই খেইদাও বুলিলেই মণিকূট পাব বুলি ভবা ধনিকৰ ধক ছুটিল। বিয়াৰ কইনাকপী এই ঘোঁৰাৰ পোৱালিটোক দেখি নিমন্ত্ৰিতসকল হো হোকৰে গিৰ্জনি মাৰি হাঁহি উঠিল। আৰু কইনাকপী এই ঘোঁৰাৰ পোৱালিটোক দেখি ধনিকে এই দিব্যদৃষ্টি লাভ কৰিলে যে : বুঢ়া বয়সৰ বিয়া—ঘোঁৰা-শিঙৰ কৰিয়া।

কণমানিয়ে কিমান খায় !

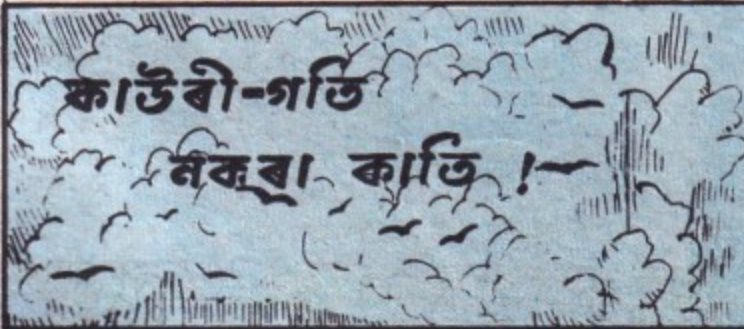

‘ববিন’ নামৰ কণমানি চৰায়ে বাৰ ঘণ্টাত নিজৰ দেহৰ ওজনতকৈ ৪১ ভাগ অধিক ওজনৰ পোক-পৰুৱা খায় !

ওখতকৈয়ো ওখ

সমগ্ৰ পৃথিৱীত একুৰি ওখতকৈয়ো ওখ পৰ্বতশ্ৰেণী আছে। এইবোৰ স্তূউচ্চ পৰ্বতশ্ৰেণীৰ মাজত তেৰটা আছে হিমালয়ত আৰু সাতটা কাৰাকোৰাম পৰ্বতমালাত।

বঙাঠেঙীয়া কাউৰীবোৰে সাগৰপৃষ্ঠৰপৰা ৮,২০০ মি. (২৬, ১০২ ফুট) ওখ ঠাইত থাকে। এভাৰেষ্ট পৰ্বতাৰোহীসকলৰ লগে লগে এইবোৰ কাউৰীও উৰি উৰি থৈ থকা পৰিলক্ষিত হয় !

পয়মাল স্পঞ্জ

‘স্পঞ্জ’ হ’ল-সাগৰৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম প্ৰাণীৰ সন্মিলিত ৰূপ। সমুদ্ৰৰ অতল তলীত অক তীবতো দলে দলে এইবোৰ প্ৰাণী থাকে। এইবোৰ প্ৰাণীৰ দৈৰ্ঘ্য ১ মিলিমিটাৰতকৈ অধিক নহয়।

"For every breath one takes, a child dies from a vaccine-preventable disease."

Every year, 3.5 million children die for want of vaccine. Imagine, the population of cities of the size of Ahmedabad or Bangalore annihilated every year.

"Can we afford to wait?"

Help implement **POLIOPLUS PROGRAMME** of Rotary International

Supporting the immunization programmes of UNICEF and WHO.

Besides funding for vaccines, POLIOPLUS helps increase the protection levels of those programmes through **SOCIAL MOBILIZATION** i.e. community education, volunteer support and public promotion.

Rotary will fight Polio Plus measles, diphtheria, tuberculosis, whooping cough and tetanus.

For a child it could be a matter of life or limb.

Give generously to **PolioPlus**

Cut and mail to:

Chairman

POLIOPLUS CAMPAIGN TRUST

128, Golf Links

New Delhi-110 003.

Here's what You Can Do

YES, WE WISH TO SUPPORT THE POLIOPLUS CAMPAIGN TRUST

We enclose our Cheque/Draft of Rs.

Name

Designation

Company Address

Phone No.

*Cheques, Drafts should be drawn in favour of
POLIOPLUS CAMPAIGN TRUST payable in
Bombay. Contributions are exempted from
income tax under section 80 (G) of the Income
Tax Act, 1961.*

CMP

4 B. 4th, Bhatnagar, New, Calcutta
TELEPHONE 5476-1719-1802 (R.N. 110 003)

"YOU HAVE NOT DONE ENOUGH AS LONG AS YOU ARE CAPABLE OF DOING MORE." ACT NOW.

ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতা : : পুৰস্কাৰ ৫০ টকা।

পুৰস্কৃত নাম ১৯৮৮ চনৰ জুলাই সংখ্যাত প্ৰকাশিত হ'ব

- * ফটো-নামকৰণ দুই-তিনিটা শব্দৰ ভিতৰত হ'ব লাগিব আৰু শব্দ কেইটাৰ মাজত চুন্দ্ৰগত মিল থাকিব লাগিব। ১৯৮৮ চনৰ মে' মাহৰ ২০ তাৰিখৰ ভিতৰত আমাৰ হাতত পোৱাকৈ পঠাব লাগিব। উক্ত তাৰিখৰ পাছত অহা চিঠি গ্ৰহণযোগ্য নহ'ব।
- * সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ নামকৰণকাৰীক (দুটা নামকৰণ বাবে) সৰ্বমুঠ ৫০ টকা পুৰস্কাৰ দিয়া হ'ব।
- * ফটো-নামকৰণ কেৱল প'ষ্টকাৰ্ডত লিখি তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব :

ঠিকনা : CHANDAMAMA PHOTO CAPTION COMPETITION. (ASSAMESE)
POST BOX NO. 9116 CALCUTTA-700 016.

১৯৮৭ চনৰ মাৰ্চ মাহৰ ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতাৰ ফলাফল :

প্ৰথম ফটো : তোমাৰ গানৰ সুৰে সুৰে

দ্বিতীয় ফটো : মোৰ প্ৰাণৰ লাটুম ঘূৰে

পুৰস্কাৰ প্ৰাপক : বাণাকৃষ্ণ শৰ্মা, বক্স টাউন, বাংগালোৰ-৫. কান্নাটকা।

[পুৰস্কাৰৰ ৫০ টকা এই মাহৰ শেষৰ ফালে পঠোৱা হ'ব]

চা ন্দ মা মা

ভাৰতত বছৰেকীয়া বৰঙনি ৩০.০০ টকা মাথোন

তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব :

DOLTON AGENCIES, CHANDAMAMA BUILDINGS, VADAPALANI,
MADRAS-600 026

নাইবা

Chandamama Publications, Chandamama Buildings, Vadapalani, Madras-600 026.

Printed by B.V. REDDI at Prasad Process Private Ltd., 188 N.S.K. Salai, Madras 600 026 (India) and
Published by B. VISHWANATHA REDDI on behalf of CHANDAMAMA PUBLICATIONS, Chandama-
ma Buildings, Vadapalani, Madras 600 026 (India). Controlling Editor: NAGI REDDI.

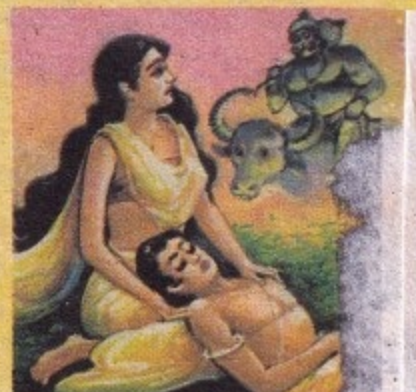
The stories, articles and designs contained herein are exclusive property of the Publishers and copying or adapting
them in any manner will be dealt with according to law.

বিজয়ী প্রতিযোগীসকললৈ

চান্দমামাই অভিনন্দন জনাইছে

মহান ভাৰতীয় পৰম্পৰা প্ৰতিযোগিতা

৩

মৌচুমী হাতীবকরা
অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়
যোৰহাট-১৩

I Prize

মলয়পৰন গোস্বামী
টিছ
টিছ-৭৮১ ৩৭১

II Prize

গীতাজলি মেছ
ডনবস্ক' হাইস্কুল
ডিফু।

III Prize

A Super treat in every sweet!

**SUPER SIZE!
SUPER TASTE!**

nutrine

SuperStar

Premium toffees

TWIN TREAT

DELITE

TOP CREAM

Heavenly
delights

डाबल अर्वांसिक तिजी शेदा चकोलेट
निडेविन कनरुक्कनानेबी कोम्पानी प्राइवेट लिमिटेड, छिब्र, अ. प्र.

CLARION/NC/8636

বসন্তা খুঁটাওক

Gautam Goswami
25.4.88

স্বাস্থ্য বৰফ, ডেৰ চেলেহ-যতন মিহলাওক

ডাঙৰ এগিলাছ বৰফ-শীতল বসন্তা পালে আৰু
একোৱেই নালাগে। জুতি লগা। তৃষ্ণা দূৰ কৰা!
আৰু প্ৰতিটো বসন্তা পেকৰ পৰা বহু বেছি
গিলাছ পানীয় তৈয়াৰ, আপুনি বাবে বাবে
গিলাছ ডবাৰ পাৰে। আপোনাৰ যত্নৰ
শুণগান গায়। সকলোৱে খাই ভাল পায়।

এঘাৰবিধ মৰমডবা বসন্তা সোৱাদ

- ☐ অবেঞ্জ ☐ পাইনএপল ☐ লাইম
- ☐ শাহী গুলাব ☐ কালা খাট্টা ☐ কুল খচ
- ☐ কেশৰ এলাইচি ☐ মহলা চোদা (জল জীবা)
- ☐ টুটী ফুটী ☐ গ্ৰেপ ধৰী ☐ মোছো বাইপ।

আই লাভ ইট বসন্তা

বসন্তা

ভা ব ত ব . স বা ধি ক . বি ক্ৰী . হো বা
চ ফ ট . ডি ক . ক ন চে ন ছে ট